

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav pre archeológiu

Diplomová práca

Bc. Porvazníková Lenka

**Typológia a distribúcia luxusných šperkov „veľkomoravského“ štýlu na
území Čiech a Slovenska**

Typology and distribution of prestigious jewellery of the „Great Moravian“ style
in Bohemia and Slovakia

Praha 2023

Vedúci práce: PhDr. Ivo Štefan, Ph.D.

Pod'akovanie

Chcela by som sa pod'akovať vedúcemu práce PhDr. Ivo Štefanovi, Ph.D. za cenné rady, pripomienky a námety pri písaní tejto práce. Tiež by som sa chcela pod'akovať aj Mgr. Hane Chorvátovej, PhD. za rady a nápady. Najväčšia vďaka patrí mojej rodine a kamarátom a to za ich trpezlivosť a nesmiernu podporu, ktorú mi dávali počas celého štúdia.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne a výhradne s použitím citovaných prameňov, literatúry a ďalších odborných zdrojov, a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia, či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 03.08. 2023

.....

Lenka Porvazníková

Kľúčové slova:

archeológia, raný stredovek, šperky, Veľká Morava, sociálna štruktúra, Čechy,
Slovensko

Keywords:

archeology, early middle ages, jewelery, Great Moravia, social structure, Bohemia,
Slovakia

Abstrakt:

Práca nadväzuje a rozširuje tému bakalárskej práce, ktorá je zameraná na šperky veľkomoravského horizontu na území Čiech a Slovenska. Prvá otázka sa venuje distribúcii jednotlivých typov „veľkomoravských“ šperkov, predovšetkým hľadáním distribučných vzorcov jednotlivých typov. Druhou dôležitou oblasťou je analýza vzťahov medzi kvantitou a kvalitou výbavy a vekovými charakteristikami zosnulých. Posledná tretia otázka sa venuje sociálnej roli luxusných šperkov v rane stredovekej spoločnosti. Cieľom práce je snaha prispieť k pochopeniu mechanizmov distribúcie luxusných predmetov naprieč rane stredovekov spoločnosťou.

Abstract:

This thesis is further developing and extending the theme of the my bachelor's thesis, which is focused on jewelry of the Great Moravian horizon in the territory of Bohemia and Slovakia. The first question deals with the distribution of individual types of "Great Moravian" jewelry, mainly by looking for distribution patterns of individual types. The second question deals with the age of the deceased and the number of jewels in the grave equipment. The last third question deals with the social role of luxury jewelry in early medieval society. The purpose of this thesis is to contribute to the understanding of the mechanisms of the distribution of luxury objects throughout society in the early Middle Ages.

Obsah

1. Úvod.....	10
2. História bádania šperkov z Veľkej Moravy.....	11
3. Luxusné šperky „veľkomoravského“ štýlu.....	15
3.1 Náušnice.....	16
3.1.1 Hrozienukové náušnice.....	17
3.1.2 Bubienukové náušnice.....	18
3.1.3 Košíčkuové náušnice.....	19
3.1.4 Stĺpčekové náušnice.....	19
3.1.5 Lunicové náušnice.....	22
3.2 Gombíky.....	22
3.3 Prstene.....	25
3.4 Lunice.....	26
3.5 Relatívno-chronologické horizonty šperkov.....	28
4. Priestorová distribúcia šperkov „veľkomoravského“ štýlu na území Slovenska a Čiech.....	30
4.1 Bína (okr. Nové Zámky).....	32
4.1.1 Náušnice.....	33
4.1.2 Gombíky.....	34
4.1.3 Prstene.....	35
4.2 Bratislava	35
4.2.1 Náušnice.....	36
4.2.2 Gombíky.....	37
4.3 Cífer-Pác (okr. Trnava).....	38
4.3.1 Náušnice.....	39
4.3.2 Gombíky.....	39
4.3.3 Lunica.....	39
4.4 Čakajovce (okr. Nitra).....	39
4.4.1 Náušnice.....	40

4.4.2 Gombíky.....	41
4.4.3 Prstene.....	42
4.4.4 Lunice.....	43
4.5 Devín (okr. Bratislava IV).....	43
4.5.1 Náušnice.....	44
4.5.2 Gombíky.....	45
4.6 Ducové-Kostolec (okr. Trnava).....	45
4.6.1 Náušnice.....	46
4.6.2 Gombíky.....	46
4.7 Hurbanovo (okr. Komárno).....	47
4.7.1 Náušnice.....	47
4.8 Ipeľský Sokolec (okr. Levice).....	48
4.8.1 Náušnice.....	49
4.8.2 Lunice.....	49
4.9 Levice (okr. Levice)	50
4.9.1 Náušnice.....	50
4.10 Lipová-Ondrochov (okr. Nové Zámky).....	50
4.10.1 Náušnice.....	50
4.11 Michal nad Žitavou (okr. Nové Zámky).....	51
4.11.1 Lunice.....	51
4.12 Mužla-Čenkov, poloha Vilmarket (okr. Nové Zámky).....	51
4.12.1 Náušnice.....	52
4.12.2 Gombíky.....	53
4.13 Nitra.....	53
4.13.1 Náušnice.....	54
4.13.2 Gombíky.....	55
4.13.3 Lunice.....	56
4.14 Pobeďim (okr. Nové Mesto nad Váhom).....	56
4.14.1 Náušnice.....	57

4.14.2 Gombíky.....	58
4.15 Skalica.....	58
4.15.1 Náušnice.....	59
4.15.2 Gombíky.....	60
4.15.3 Prstene	61
4.16 Šaľa, poloha Veča (okr. Galanta).....	61
4.16.1 Náušnice.....	61
4.17 Trnovec nad Váhom (okr. Šaľa).....	62
4.17.1 Náušnice.....	63
4.17.2 Gombíky.....	63
4.18 Veľký Grob (okr. Senec).....	64
4.18.1 Náušnice.....	64
4.19 Budeč (okr. Kladno).....	64
4.19.1 Náušnice.....	65
4.19.2 Gombíky.....	66
4.20 Klecany (okr. Praha-východ).....	67
4.20.2 Náušnice.....	67
4.21 Levý Hradec-Žalov (okr. Praha-západ).....	68
4.21.1 Náušnice.....	69
4.21.2 Gombíky.....	70
4.22 Praha-Vinoř (Hlavní město Praha).....	70
4.22.1 Náušnice.....	71
4.22.2 Gombíky.....	72
4.23 Zalavár.....	73
4.23.1 Náušnice.....	73
4.23.2 Gombíky.....	74
4.23.3 Prstene.....	75
4.24 Výskyt rovnakého typu šperku na viacerých lokalitách.....	76
4.25 Zhrnutie.....	78

5. Vek a počet šperkov zo sledovaného územia.....	80
5.1 Veková kategória 0-5.....	80
5.2 Veková kategória 6-13.....	81
5.3 Veková kategória 14-20.....	82
5.4 Veková kategória 21-30.....	83
5.5 Veková kategória 31-40.....	83
5.6 Veková kategória 41-50.....	84
5.7 Veková kategória 50+.....	85
5.8 Veková kategória dieťa.....	86
5.9 Veková kategória dospelý.....	86
5.10 Hroby s výskytom väčšieho počtu náušníc.....	87
5.11 Zhrnutie.....	88
6. Sociálna rola šperkov v spoločnosti.....	90
7. Zhodnotenie výsledkov bakalárskej a diplomovej práce.....	92
7.1 Priestorová distribúcia „veľkomoravského“ šperku na území Čiech, Moravy a Slovenska.....	92
7.1.1 Náušnice.....	93
7.1.2 Gombíky.....	96
7.1.3 Prstene.....	97
7.1.4 Lunice.....	97
7.1.5 Zhrnutie.....	98
7.2. Vek a počet šperkov zo sledovaného územia.....	99
7.2.1 Počet šperkov v jednom hrobe.....	101
8. Záver.....	102
Zoznam použitej literatúry.....	104
Zoznam obrázkov, grafov a tabuliek.....	108
Zoznam príloh.....	111

1. Úvod

Luxusné „veľkomoravské“ šperky už veľa rokov pútajú pozornosť mnohých bádateľov. Aj po rokoch skúmania sa však objavujú stále nové otázky, na ktoré nepoznáme odpovede. Skrz túto prácu by som sa chcela pokúsiť prispieť k ich poznaniu a pochopeniu ich roly vo veľkomoravskej spoločnosti.

Táto práca je rozšírením bakalárskej práce, preto sa v nej budem venovať podobným otázkam a problémom. V práci idem riešiť konkrétne tri otázky a na záver sa pokúsim spojiť výsledky oboch prác.

V prvej otázke sa budem venovať priestorovej distribúcii „veľkomoravských“ šperkov na území Čiech a Slovenska. Okrem týchto území som do práce pridala aj Maďarskú lokalitu Zalavár. Budem sledovať typy šperkov a ich výskyt na jednotlivých lokalitách na sledovanom území, teda či sa nachádzajú všade v oblastiach s výskytom veľkomoravského šperku alebo, že sa niektoré typy viažu len na určitý región, či dokonca lokalitu.

V druhej otázke sa pozriem na vekovú škálu zosnulých a počet šperkov v hrobovej výbave. Mojou snahou bude zistiť, v ktorej vekovej škále sa vyskytuje najviac hrobov a zároveň, v ktorej vekovej kategórii sa nachádza najviac šperkov. Pri tejto otázke sa bližšie pozriem aj na materiál, z ktorého sú šperky vyrobené. Nakoniec by som sa chcela zamerať na hroby, ktoré obsahujú viac ako dva páry náušnic vo výbave, aby som zistila, koľko hrobov zo skúmaného územia môžeme považovať za bohaté.

Posledná tretia otázka bude venovaná sociálnej role šperkov v rane stredovekej spoločnosti, ich významu a čo znamenali pre elitu.

Cieľom je snaha pochopiť distribúciu luxusných „veľkomoravských“ šperkov naprieč rane stredovekou spoločnosťou, ich význam a do akej miery je „bohatosť“ hrobov daná veľkom zomrelých žien a dievčat. Na to, aby bolo možné nájsť odpovede na stanovené otázky bude potrebné zozbierať šperky zo sledovaného územia a následne ich podrobiť porovnávacej analýze. Popritom zároveň aj sledovať výrobný materiál, počet šperkov v hroboch, ale aj vek zosnulých.

2. História bádania šperkov z Veľkej Moravy

Pomenovanie luxusného šperku z Veľkej Moravy prešlo komplikovaným vývojom, v rámci ktorého používali bádatelia rôzne termíny. Ako prvý bol zavedený pojem L. Niederleho, ktorý ho nazval ako byzantsko-orientálny šperk alebo šperk byzantsko-orientálneho štýlu. Rozlišoval teda dvojaký pôvod tohto šperku. Do „byzantského“ okruhu radil hlavne hrozienukové náušnice, ktoré boli vyrábané väčšinou zo zlata a na ich výzdobu sa používala tzv. hrubá granulácia. Do „orientálneho“ okruhu kládol predovšetkým bubienkové a košíčkové náušnice, ktoré boli vyrobené zo striebra a zdobené boli jemnejšou granuláciou alebo filigránom. Jeho pojem zahŕňal hlavne zlaté a strieborné šperky z územia Veľkej Moravy, ktoré boli bohato zdobené (*Chorvátová 2015, 10-11; Ungerman 2022, 273*). B. Dostál neskôr navrhol termín veligradský šperk, ktorý sa ujal v českej aj v zahraničnej archeologickej literatúre. Tento typ šperku spájal s veľkomoravskou nobilitou a preto predpokladal, že jeho výskyt je teritoriálne a chronologicky úzko rozšírený (*Chorvátová 2004, 208-209; Chorvátová 2015, 10-11*).

O niečo neskôr J. Eisner vyčlenil novú skupinu šperkov, tzv. podunajského štýlu, ktorú bližšie nešpecifikoval, ale predpokladal, že bola ovplyvnená avarskou kultúrou. Bližšou charakteristikou podunajského šperku, hlavne náušnic, sa zaoberal B. Dostál, ktorý tento typ šperku označil ako ľudový (*Chorvátová 2015, 10-11*).

O roztriedenie a zadefinovanie ženských šperkov sa postaral už spomínaný B. Dostál, ktorého triedenie sa s menšími úpravami používa dodnes. Pokračuje v rozdeľovaní ženských šperkov na šperk podunajského štýlu a byzantsko-orientálneho štýlu. Avšak toto rozdelenie spravil iba pre náušnice a nie pre iné druhy šperkov (*Chorvátová 2015, 13*). Ku šperkom podunajského štýlu priradil niekoľko skupín náušnic, ako sú jednoduché krúžkové náušnice, s očkom, s meandrovitým a špirálovitým ukončením, so špirálovitým záveskom, s trubičkovým záveskom, s dutými guľčkami a náušnice karantánskeho štýlu. Medzi šperky byzantsko-orientálneho štýlu zaradil náušnice hrozienukové, bubienkové, košíčkové, stĺpčekové a lunicové, ktoré ďalej delí na rôzne varianty a typy (*Dostál 1966, 31-33*).

Rovnako ako vývoj pomenovania honosného ženského šperku, aj datovanie prešlo dlhým vývojom. Prvým datovaniam sa venoval J. Schráníl, L. Niederle a J. Eisner, ktorý pracovali s nálezmi z porušených pohrebísk (*Chorvátová 2015, 16*).

J. Schráníl pri svojom datovaní nálezov z Čiech a Moravy vychádzal z predstavy vývoja slovanského obdobia. Slovanské nálezy rozdelil do dvoch období, a to do staršej doby

hradištnej s datovaním na záver 9. storočia. Druhé obdobie pomenoval ako historická doba kniežacia, ktorá podľa neho trvala od 10. do 11. storočia. Do tejto mladšej doby J. Schráníl zaradil nálezy niektorých šperkov (bubienkové, košíčkové náušnice a tepané gombíky), zbraní a ostrôh. Kládol dôraz na vplyv byzantských prvkov vo veľkomoravskej materiálnej kultúre (*Chorvátová 2015, 16; Chorvátová 2004, 200*). L. Niederle sa zaoberal vývojom šperku vo včasnom stredoveku. J. Eisner rozdelil šperky na vyššie uvedené skupiny (*Chorvátová 2015, 16*).

Datovanie bolo zásadne ovplyvnené archeologickým výskumom kostola a priláhlého pohrebiska v Starom Měste v polohe „Na Valách“. Pri datovaní sakrálnej stavby sa V. Hrubý opieral o hroby z kostrového pohrebiska z okolia stavby, ďalej o historické správy súvisiace s príchodom Cyrila a Metóda na Veľkú Moravu, ale aj o archeologické nálezy z hrobov (tepané gombíky), ktoré sa nachádzali pod sakrálnou stavbou (*Chorvátová 2004, 201*). Práve nálezy týchto tepaných gombíkov sa stali kľúčové pri datovaní hrobov z okolia stavby. Tento typ gombíkov bol v tomto období známy len z Čiech, Maďarska a Slovenska. Datovanie českých nálezov urobil J. Schráníl a zaradil ich do 10. a 11. storočia. Nálezy z Maďarska a Slovenska datovali bádatelia vďaka arabským minciam, ktoré boli v hroboch spolu s tepanými gombíkmi, do 10. storočia a ojedinele do 9. storočia. Preto datovanie vzniku kostola určil V. Hrubý do druhej polovice 9. storočia a zánik určil na prelom 9. a 10. storočia (*Chorvátová 2004, 201; Chorvátová 2015, 17-18*).

Datovanie šperkov z pohrebiska zo Starého Města „Na Valách“ bolo ovplyvnené zlomkami malty, ktoré sa nachádzali v zásypoch hrobov. V. Hrubý predpokladal, že malta pochádza zo zbúraného kostola a preto rozdelil hroby do dvoch fáz, a to na staršiu a mladšiu. Kým v hroboch z mladšej fázy sa nachádza malta a iný stavebný materiál, tak staršie hroby sú bez tohto materiálu. Na základe prítomnosti malty v hroboch sa pokúsil datovať niektoré typy náušnic, konkrétne stĺpčekové a košíčkové, ktoré zaradil na začiatok a do prvej polovice 10. storočia (*Chorvátová 2004, 201-202; Chorvátová 2015, 18-19*).

Na toto datovanie upozorňovalo niekoľko bádateľov, ktorý nesúhlasili s takýmto neskorým datovaním byzantsko-orientálneho šperku. Napríklad J. Eisner poukázal na dva dôležité momenty pre datovanie tohto typu šperku. Prvý moment mal byť nález tepaných gombíkov v hrobe pod sakrálnou stavbou, ktoré podľa J. Eisnera nasvedčujú, že klenotníctvo byzantského rázu bolo uprostred 9. storočia v plnom rozvoji. Druhý moment pre datovanie nálezov zo Starého Města, mal byť vplyv na české prostredie. Na základe toho, J. Eisner prišiel s myšlienkou, že výroba byzantsko-orientálnych šperkov prebiehala už v prvej polovici 9.

storočia a skončila sa zo zánikom Veľkej Moravy (*Chorvátová 2004, 203; Chorvátová 2015, 19-20*).

S datovaním náušnic s niekoľkonásobnou esovitou slučkou, s hrozienských náušnic a bronzových štítkových prsteňov nemal súhlasiť J. Sláma. Podľa neho náušnice s niekoľkonásobnou slučkou je možné zaradiť do obdobia medzi druhou polovicou 8. storočia až prvou polovicou 9. storočia. Avšak existenciu ďalších vyššie spomenutých nálezov, nevylúčil už v 8. storočí. Poukázal tiež na problém datovania nálezov na základe prítomnosti malty v hroboch. Vyslovil názor, že malta sa do hrobov mohla dostať už počas budovania kostola alebo počas jeho bežného chátrania a teda, že jej výskyt nemusel súvisieť nutne so zánikom kostola (*Chorvátová 2004, 203; Chorvátová 2015, 19-20*).

Ďalší bádateľ, ktorý nesúhlasil s neskorým datovaním honosných šperkov do obdobia po zániku Veľkej Moravy, bol J. Cibulka. Predpokladal, že v tomto období bola Veľká Morava pod nájazdmi maďarských kmeňov, čím vzniklo mnoho problémov, či už politických, hospodárskych a spoločenských. Preto bolo podľa neho nemožné, aby v tomto ťažkom období došlo k najväčšiemu rozkvetu spoločnosti. Z tohto dôvodu navrhol posunúť datovanie nálezov z prvej polovice 10. storočia, do polovice alebo až na koniec 9. storočia (*Chorvátová 2015, 21*).

K problému s datovaním šperkov sa tiež pridal aj L. Galuška, ktorý vyhodnocoval nálezy z pohrebiska v Uherskom Hradišti v polohe Sady. Rovnako ako iní bádatelia aj on upozornil na problém datovania hrobov na základe prítomnosti malty. Predpokladal, že malta sa mohla do hrobov dostať počas existencie kostola, tak ako sa domnieval aj J. Sláma, čo dokumentoval na pohrebisku v Uherskom Hradišti-Sady aj na pohrebisku v Starom Měste „Na Valách“. Podľa jeho hypotézy boli hroby zahĺbené ešte pred vybudovaným kostola, čím vylúčil možnosť datovania do prvej polovice 10. storočia a na základe toho, predpokladá výrobu byzantských šperkov na Morave už v druhej štvrtine 9. storočia (*Chorvátová 2004, 207*).

Všetci vyššie spomenutí bádatelia poukazovali na problematické absolútne datovanie ženského veľkomoravského šperku. Problémy s datovaním mohlo mať viacero dôvodov, ako napríklad, že sa často venovali len úzkemu okruhu šperkov, či len určitému typu alebo sa zamerali na konkrétne nálezové situácie. Ďalší dôvod mohol byť, že nevznikali práce, ktoré by sa venovali chronológii a typológii, napríklad náušnic, a ich vzájomnými kombináciami či kombináciami s inými druhmi šperkov. Tým pádom dochádzalo ku chybám a k rôznemu datovaniu šperkov aj v rámci jedného hrobu (*Chorvátová 2004, 208*).

T. Štefanovičová tiež upozorňovala na rozdielne datovanie pri mužských (prvá polovica 9. storočia) a ženských hrobov (koniec 9. storočia). Vyzdvihla prácu E. Pavlovičovej,

ktorá sa zaoberala spracovaním guľovitých príveskov. Okrem príveskov sa E. Pavlovičová zaoberala chronológiou a typológiou náušnic byzantského typu z územia južnej Moravy a juhozápadného Slovenska. Seriáciou začlenila do prvej polovice 9. storočia niekoľko typov náušnic, a to náušnice hrozienkové, s plechovou lunicou, s lunicou z filigránneho drôtu a náušnice so štyrmi bubienkami. Analogické náušnice sa nachádzajú v adriatickej oblasti, ktoré sú rovnako datované do prvej polovice 9. storočia. Preto sa T. Štefanovičová domnieva, že existovali nejaké kontakty medzi týmito oblasťami, ale neuvažuje o tom, že by malo ísť o importy z Moravy do Dalmácie alebo naopak. Podľa jej názoru ide o územia, ktoré mali vlastný vývoj v šperkárstve (*Chorvátová 2004, 208-209*).

Diskusie ohľadom datovania tzv. veligradského šperku sa skončili tak, že výroba a výskyt tohto šperku bol daný do obdobia od druhej polovice 9. storočia až na začiatok 10. storočia. Ďalším skúmaním T. Štefanovičovej a E. Pavlovičovej sa posunul začiatok výskytu tohto šperku už do prvej polovice 9. storočia (*Chorvátová 2004, 209*). Do staršieho veľkomoravského horizontu, teda do prvej polovice 9. storočia, kladie niektoré ozdoby aj Š. Ungerman (*2018, 512*).

3. Luxusné šperky „veľkomoravského“ štýlu

Za luxusné šperky „veľkomoravského“ štýlu považujeme hlavne tie šperky, ktoré sú vyrobené zo zlata a striebra. Sú vyrábané zložitými a náročnými technikami, pri ktorých sa používa zdobenie pomocou filigránu a granulácie. Keďže ide o náročné výrobné techniky, predpokladal sa ich pôvod v zahraničí a teda, že tieto šperky prišli ako import hlavne z Byzantskej ríše. O import môže ísť v prípade nízkeho počtu šperku zastúpeného na území Veľkej Moravy. V prípade, že ide o miestny výrobok, predpokladá sa, že počet určitého typu šperku je vyšší, pretože import by nepokryl dopyt. Dnes teda už vieme, že väčšina šperkov pochádza z Veľkej Moravy a sú len ovplyvnené šperkmi z Byzantskej ríše (*Beranová 1989, 284; Ungerman 2022, 281*).

Šperky byzantskej tradície sú rozšírené vo veľkej časti strednej a juhovýchodnej Európy, avšak to ako prebiehalo šírenie nie je jasné. Dôležitým predpokladom šírenia byzantského šperku bol fakt, že ide o pôsobivý šperk, ktorý je vyrobený z drahých kovov a zdobený jemnou prepracovanou výzdobou. Okrem vzhľadu tiež hralo dôležitú rolu aj jeho pôvod, keďže Byzantská ríša bola dlhé storočia politický najmocnejší a kultúrne najvyspelejší štát vtedajšej Európy. Preto sa elity snažili v rámci svojich možností k nej čo najviac priblížiť. To kedy sa Moravia dostala do kontaktu s byzantskými šperkmi môžeme len odhadovať, ale je pravdepodobné, že k tomu došlo najneskôr v 8. storočí (*Štefanovičová 1989, 138; Ungerman 2022, 276*).

Zostáva otázka, kto tieto šperky vyrábal na Veľkej Morave. Keďže elita udržovala diaľkové nadregionálne vzťahy, predpokladá sa, že mali prostriedky k tomu, aby prilákali cudzích zlatníkov. Práve aj jedna z teórií hovorí o príchode týchto odborníkov na Veľkú Moravu, ktorí boli zruční a špecializovaní na výrobu takýchto šperkov. Predpokladalo sa, že títo odborníci mali prísť spolu s Konštantínom a Metodom, a domáci remeselníci sa od nich mali naučiť techniku výroby týchto honosných šperkov (*Štefanovičová 1989, 136; Ungerman 2005, 716; Chorvátová 2015, 208; Ungerman 2022, 277*). Avšak je tu aj možnosť, že veľkomoravský remeselníci sa mohli učiť výrobným technikám práve v Byzantskej ríši a následne naučené znalosti používali na výrobu šperkov vo Veľkej Morave (*Galuška 1996, 53*).

Na veľkomoravských šperkoch však sledujeme mierne odlišnosti od analógií z oblasti Stredomoria. Tieto odlišnosti môžu súvisieť s iným vkusom odberateľov na Veľkej Morave, čo mohlo viesť k prispôbovaniu Byzantských šperkov lokálnym podmienkam (*Ungerman 2005, 717*). Je možné, že z byzantsko-orientálneho prostredia pochádza len technika výroby a

zdobenia, a veľkomoravskí remeselníci vytvárali nové typy šperkov, ktoré sa vyskytovali lokálne. Mohli by sme teda povedať, že veligradský šperk je len lokálnou skupinou stredomorského šperku (*Galuška 1996, 51; Ungerman 2021, 253*).

Byzantská ríša sa nachádzala na hranici dvoch „svetov“, kde z jednej strany na ňu prenikali vplyvy zo západného, latinského prostredia a z druhej strany prichádzali vplyvy z východného, orientálneho prostredia. Teda aj tu sledujeme miešanie rôznych umeleckých štýlov a to zo Sýrie a Iránu. Niektoré prvky zo spomínaných oblastí môžeme sledovať aj v prostredí Veľkej Moravy. Jedným z týchto prvkov je napríklad tepaná plaketa s jazdcom a dravcom zo Starého Města „Na Špitálkách“. Podobný motív sa nachádzal na hodvábnej látke z Iránu z 12. storočia. Tiež sem patria aj vyobrazenia vtákov, dravcov a pávou na veľkomoravských gombíkoch, ktorí môžu mať pôvod v tejto oblasti. Okrem figurálneho vyobrazenia z tohto prostredia pochádza aj rastlinný motív. Môžeme teda skonštatovať, že Sýrske a Iránske umelecké remeslo sa v Byzantskej ríši miešalo s ďalšími vplyvmi a odtiaľ sa následne dostávalo ďalej, a aj do prostredia Veľkej Moravy (*Galuška 1996, 47-51*).

Objavujú sa aj názory, že veľkomoravské šperky boli ovplyvnené aj západnou kultúrou. J. Neustupný predpokladal, že filigrán a hrubšia granulácia pochádza z karolínskeho prostredia a jemnejšia granulácia prichádza z Byzantskej ríše (*Pavlovičová 1996, 96*). No odborníci tiež sledujú, že niektoré šperky môžu byť ovplyvnené aj avarským prostredím, ako napríklad náušnice so zdobeným dolným a polovicou horného oblúka jemným drôtikom (*Chorvátová 2015, 210; Ungerman 2005, 715*). Avarský vplyv sa nepozoruje len na náušniciach, ale aj na gombíkoch, a to na technike ich zhotovovania a na motívoch zdobenia. Napríklad pretláčané a ryté palmety, arkády, motívy vtáčika a puncované pozadie boli používané aj na neskoravarských kovaniach (*Pavlovičová 1996, 97*). Takže z toho vyplýva, že k vzniku veligradského šperku na Veľkej Morave mohol prispieť aj vplyv avarského umeleckého prostredia (*Ungerman 2005, 741*). Po zániku Avarskeho kaganátu sa avarskí remeselníci mohli presunúť k Slovanom a podieľať sa na výrobe ich šperkov (*Ungerman 2005, 716; Štefanovičová 2004, 391*).

3.1 Náušnice

Najvariabilnejšou a najtypickejšou ozdobou z obdobia Veľkej Moravy sú náušnice, ktoré sú tiež najčastejšie sa vyskytujúcim šperkom v hrobevej výbave dievčat a žien. Termínom „náušnica“ sa v archeologickej literatúre označujú ozdoby, ktoré sú definované predov-

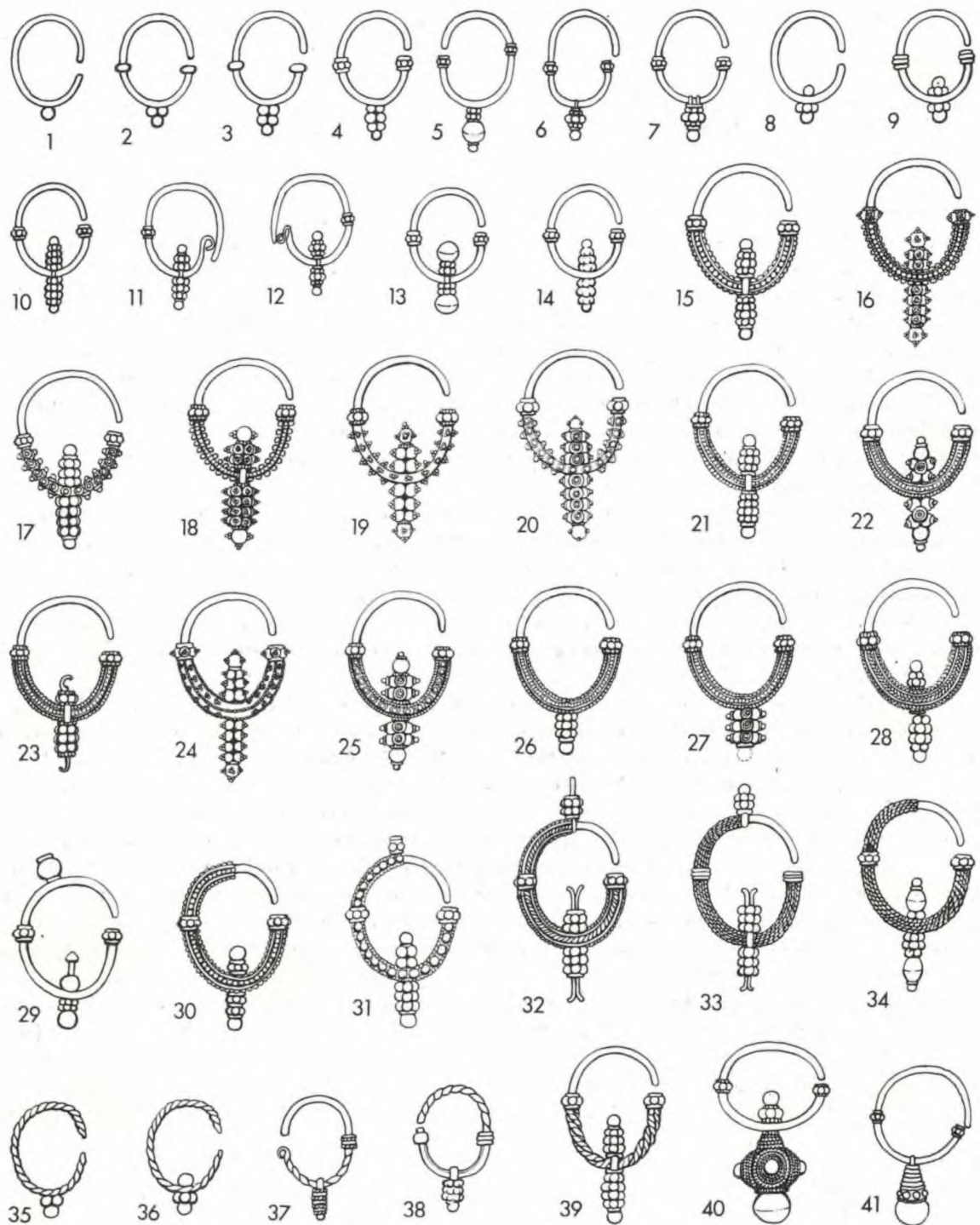
šetkým svojím tvarom. Ich základ je tvorený drôtom, ktorý je buď oválny alebo kruhový, a záveskom či iným konštrukčným prvkom. V hrobch sa nachádzajú v blízkosti lebky, ale aj napriek ich polohe nemôžeme jasne určiť, či sa nosili rovnako, ako dnešné náušnice alebo boli upevnené na čelenke, pruhu látky či remienku vo vlasoch (*Galuška 2013, 186; Ungerman. 2022, 273*).

Vyrábané boli z rôznych kovov. Zlaté náušnice sa vyskytujú najvzácnejšie. Prítomnosť zlatých náušnic ukazuje na vysoké postavenie majiteľky v spoločenskej hierarchii. Častejšie sa v hrobch nachádzajú náušnice vyrobené zo striebra. V hrobch sa môže nachádzať hneď niekoľko párov, ktoré sa rôzne kombinujú s ďalšími šperkmi. Ako bolo vyššie spomenuté, náušnice rozdeľujeme do viacerých skupín a to na základe tvaru a konštrukcie hlavného výzdobného prvku. Tieto skupiny majú rôzne varianty a typy, ktoré môžeme rozlíšiť. Celkovo máme päť skupín, ktoré bližšie predstavím následovne (*Galuška 2013, 186; Ungerman 2022, 273*).

3.1.1 Hrozienskove náušnice

Prvou najrozšírenejšou, najrozmanitejšou a najpočetnejšou skupinou náušnic sú hrozienskove náušnice (*Obr. 1*). Túto skupinu nachádzame na väčšine pohrebísk, čo nám naznačuje, že bola veľmi obľúbená naprieč rôznymi spoločenskými vrstvami. Hrozienskove náušnice sa vyznačujú hrozienkou, ako hlavným výzdobným prvkom, ktorý je zostavený z granúl a tie môžu byť ďalej ešte zdobené menšími granulami. Ak je hrozienuk uchytený na dolnom oblúku náušnice zo spodnej časti, ide o jednostranný hrozienuk. Častejšie však bývajú náušnice s obojstranným hrozienkou, ktoré je uchytené ako zo spodnej časti, tak aj z hornej časti dolného oblúku náušnice (*Galuška 2013, 194-195; Ungerman 2022, 273*).

Dolný oblúk náušnice môže byť v niektorých prípadoch tiež zdobený a to filigránovým drôtkom alebo ďalšími granulami. Niekedy zdobenie spodného oblúka náušnice pokračuje aj na horný oblúk (*Galuška 2013, 194-195; Ungerman 2022, 273*). Na základe týchto výzdobných prvkoch, môžeme určiť niekoľko variant náušnic. Sú to náušnice s jednostranným hrozienkou, obojstranným hrozienkou, so zdobením na dolnom oblúku a so zdobením aj na hornom oblúku. Tieto typy majú rôzne prevedenia, ktoré zhromaždil do tabuľky B. Dostál (*Dostál 1966, 35*).

Obr. 1: Rozdelenie hrozienských náušnic do typov (Dostál 1966, Obr. 8).

3.1.2 Bubienkové náušnice

Bubienkové náušnice sú tvorené bubienkami, na ktorých sa nachádza rôzna výzdoba, väčšinou vyrábaná pomocou techniky granulácie. Výzdoba má najčastejšie podobu geometrických obrazcov (Obr. 2). Bubienky boli vyrábané pomocou jamkovice, čo je parohová kovote-

pecká pomôcka, v ktorej boli diery rôznych veľkostí. Do jamiek sa vlačil, v tomto prípade plech, vďaka čomu sa vytvaroval na polguľu. Následne sa dve takéto polgule spojili (*Galuška 2013*, 180; *Ungermaň 2021*, 21-22).

Bubienkové náušnice sú tvorené najčastejšie štyrmi bubienkami. Ak má náušnica viacej bubienkov, tak v tom prípade pokrývajú celý dolný oblúk. Niekedy sa dokonca bubienky nachádzajú aj na hornom oblúku náušnice. Pri tejto skupine náušníc rozlišujeme štyri varianty, a to na základe počtu bubienkov. Okrem už spomínaných náušníc so štyrmi bubienkami, existujú náušnice s tromi, siedmymi a s väčším počtom bubienkov (osem a desať). Každá skupina má ešte rôzne typy, ktoré sa od seba odlišujú zdobeným (*Dostál 1966*, 39; *Ungermaň 2021*, 15; *Ungermaň 2022*, 273).

3.1.3 Košíčkové náušnice

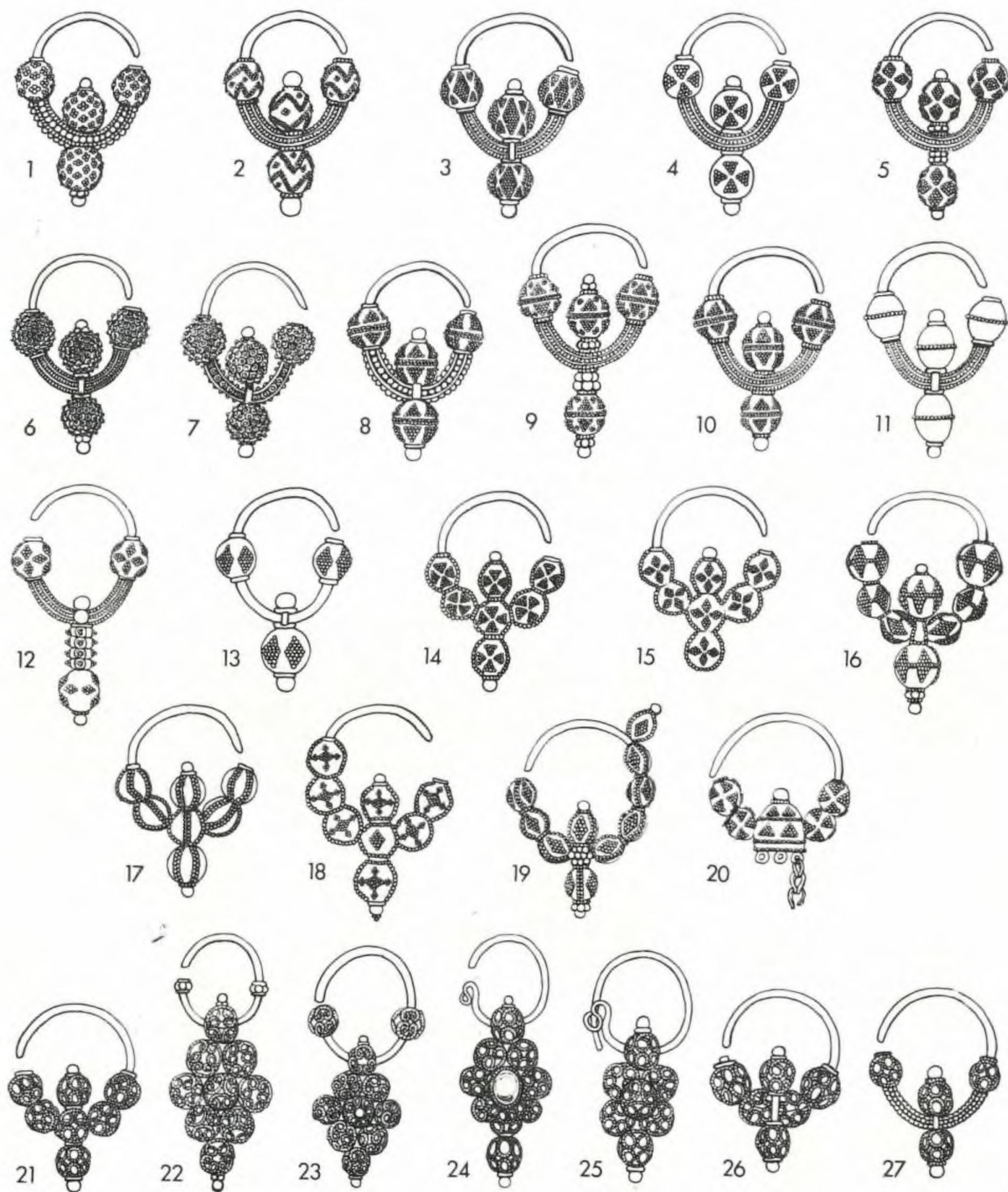
Hlavným znakom košíčkových náušníc sú guľovité útvary zhotovené z filigránového drôťku, teda košíčky. Podobnou technikou, aká sa používala na výrobu bubienkov na náušnice, sa vyrábali aj košíčky (*Obr. 2*). V tomto prípade do vlačili stočený drôťok (*Galuška 2013*, 180).

Pri tomto druhu náušníc rozlišujeme dva typy. Prvý tvoria šesť alebo sedem košíčkové náušnice, ktoré majú väčšinou štyri až päť košíkov navlečených na spodnom oblúku a zvyšné sú napojené z hornej a zdolnej strany. Druhý typ tvoria deväť a jedenásť košíčkové náušnice. Spojené košíky vytvárajú kosoštvorec (*Galuška 2013*, 191-192). Tento typ náušníc môžeme nájsť hlavne na území južnej Moravy a na západnom Slovensku (*Galuška 1996*, 51).

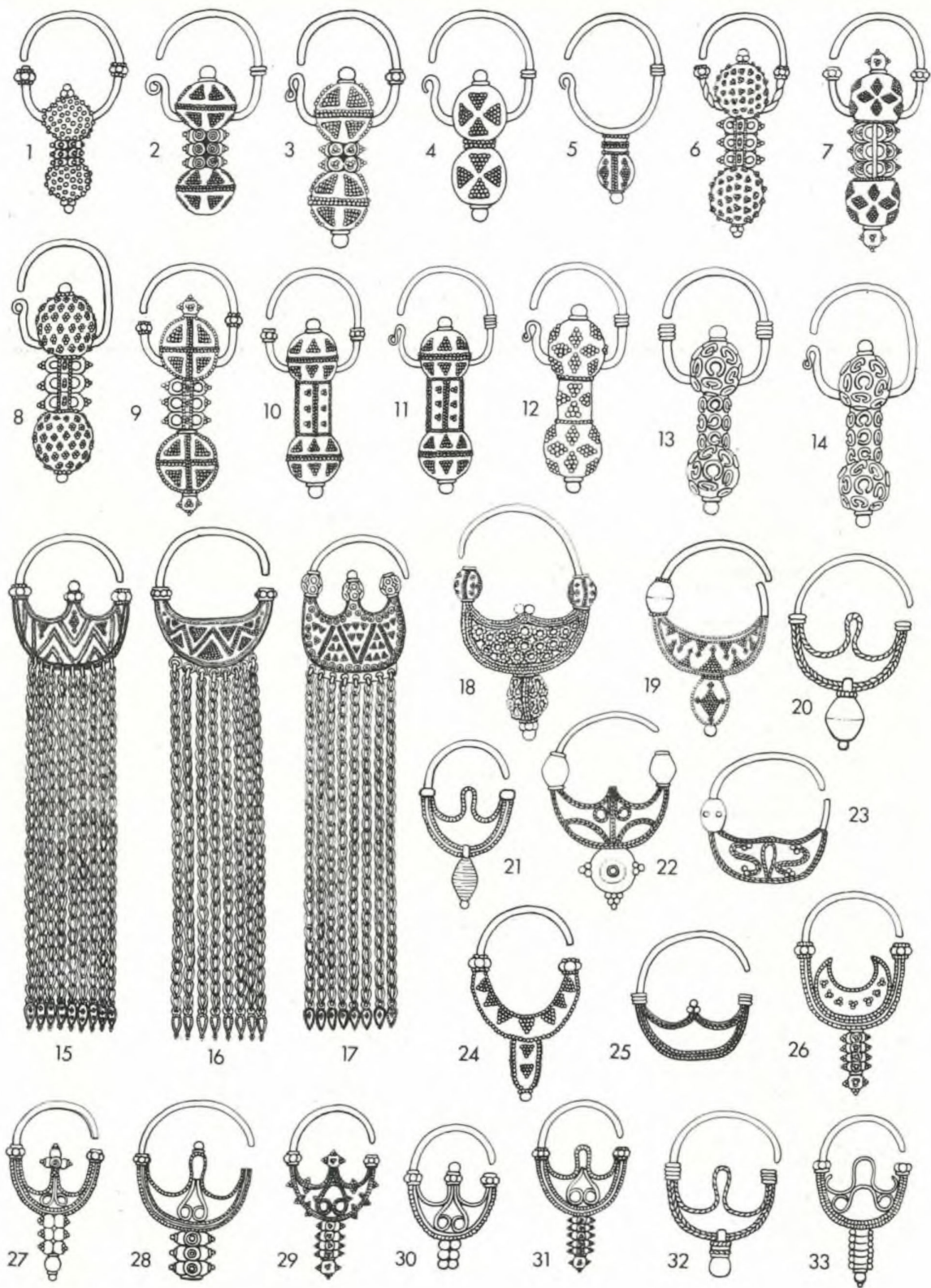
3.1.4 Stĺpčekové náušnice

Menej zastúpené sú stĺpčekové náušnice (*Obr. 3*). Hlavnú časť náušníc predstavuje stĺpček, ktorý tvoria dva guľovité bubienky a spájajúci medzičlánok. Stĺpček môže byť plný, tvorený plechovým valčekom alebo nad sebou umiestnenými prstencami, tzv. štvorkrídly (*Galuška 2013*, 189).

Rozlišujeme tri varianty, a to s plechovým stĺpčekom obojstranne ukončeným bubienkami, so stĺpčekom, ktorý je zostavený z dvoch alebo troch prstencov z granuliek a so štvorkrídlovým prelamovaným stĺpčekom (*Dostál 1966*, 44; *Galuška 2013*, 189).

Obr. 2: Rozdelenie bubienkových a košíčkových náušnic do typov (Dostál 1966, Obr. 10).

Obr. 3: Rozdelenie stĺpčekových a luncových náušnic do typov (Dostál 1966, Obr. 10).

3.1.5 Lunicové náušnice

Ide o náušnice, ktorých hlavnú časť predstavuje lunica, teda polmesiacovitý útvar, ktorá je dopĺňaná inými prvkami, či už hrozičkami, bubienkami alebo retiazkovým závesom (*Obr. 3*). Lunica je najčastejšie vyrobená z filigránového drôtika, niekedy môže byť plechová (*Dostál 1966, 40; Ungerman 2022, 273*).

Z tejto skupiny náušníc poznáme päť variant. Prvý variant používa na zdobenie retiazky. Podľa B. Dostála, všetky náušnice s retiazkami patria do jednej skupiny. Nasleduje variant, ktorý kombinuje lunicu a bubienky alebo košíčky. K najhonosnejším sa zaraďujú náušnice s hrozičkou a lunicou (*Dostál 1966, 40; Ungerman 2022, 273*).

3.2 Gombíky

Najcharakteristickejšími predstaviteľmi šperkov na Veľkej Morave sú gombíky. Tento pojem do českej archeológie zaviedol J. Eisner. Gombíky poznáme v rôznych veľkostiach, materiáloch, výzdobe a vyskytujú sa hlavne v pároch. Veľkomoravský šperkár ich vyrábali zo všetkých dostupných kovov (zlato, striebro, bronz, meď a olovo). Gombík sa skladá z guľovitého tela a uška na zavesenie. Podobne ako bubienky na náušnice, aj gombíky boli zhotovené z dvoch polovic tenkého lisovaného plechu, ktoré sa spojili a na vrch gombíka sa pridalo uško na zavesenie (*Galuška 2013, 182; Galuška 1996, 49; Chorvátová 2008, 153; Lútovský 2001, 76*).

Celkovo rozlišujeme dve skupiny gombíkov. Prvá skupina má na povrchu tepanú výzdobu a povrch druhej skupiny gombíkov je zdobený granuláciou alebo tordovaným drôtkom. Aj napriek spomínanému opisu, terminologicky nie je jasné čo všetko sa dá pokladať za gombík, pretože niektorí bádatelia považujú všetky guľovité spínadla a ozdoby za gombíky, aj tie čo sú vyrobené zo skla. Iný za gombíky považujú iba tie, ktoré sú vyrobené z kovu (*Galuška 2013, 182; Galuška 1996, 49; Chorvátová 2008, 153; Lútovský 2001, 76*).

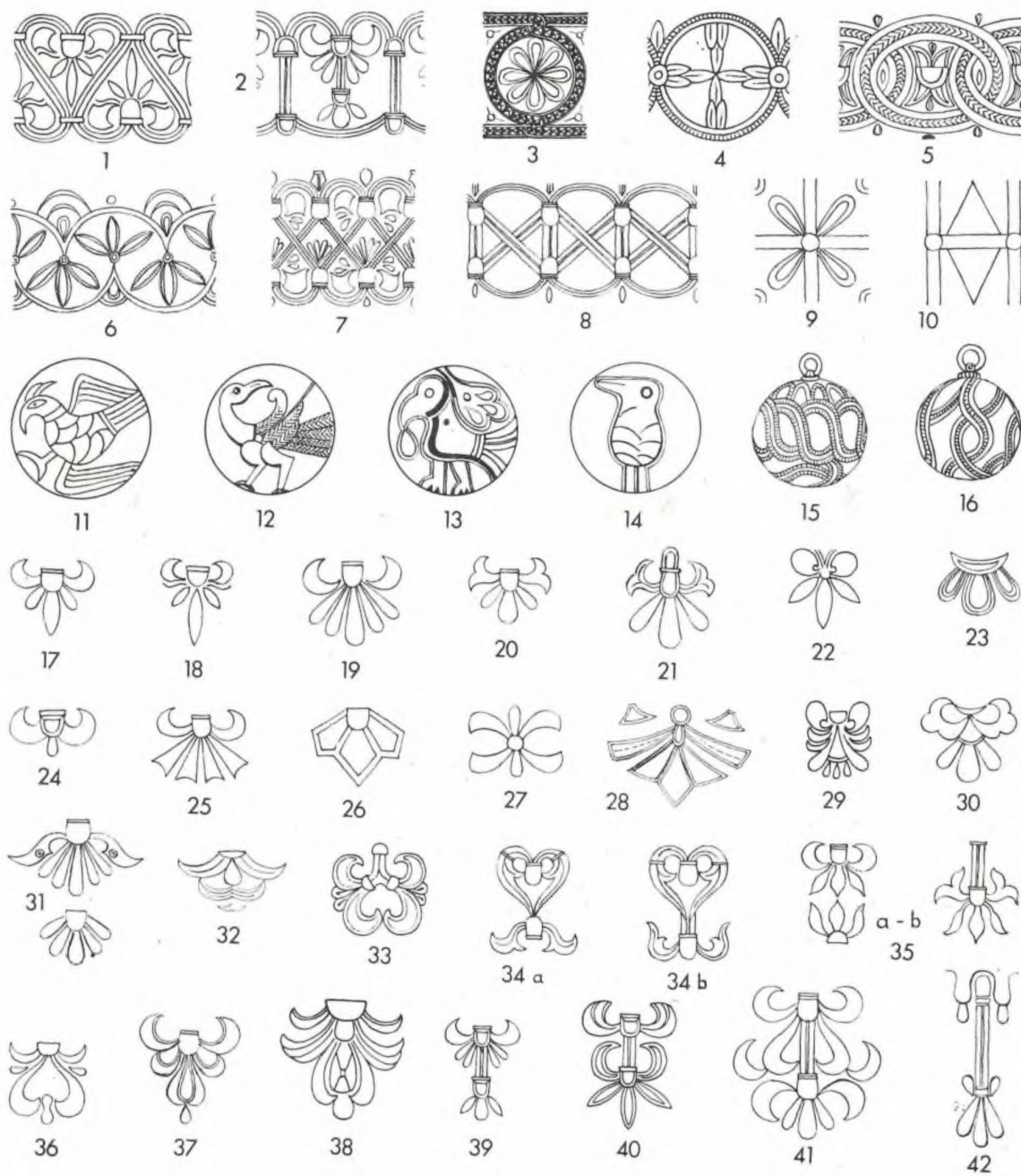
V skupine gombíkov s tepanou výzdobou sú najrozšírenejšie pozlatené gombíky, nasledujú strieborné a ojedinele sa objavujú aj zlaté. Motív výzdoby je veľmi rozmanitý a môžeme povedať, že každý pár gombíkov je originálny. Výzdoba bola urobená na povrchu gombíka, ktorý bol upravený puncovaním (*Obr. 4*). Najčastejší je rastlinný motív (palmeta, rozeta), ale objavuje sa aj animálny motív (vták, pes, ryby, baránok), či motív pletencov. Výzdobu môže rámovať srdcovitý meander, arkádové či kruhové orámovanie. Ako som už vyššie

spomínala, pôvod týchto motívov sa hľadá v byzantsko-orientálnom umení (*Chorvátová 2008*, 158; *Dostál 1966*, 60; *Galuška 1996*, 49).

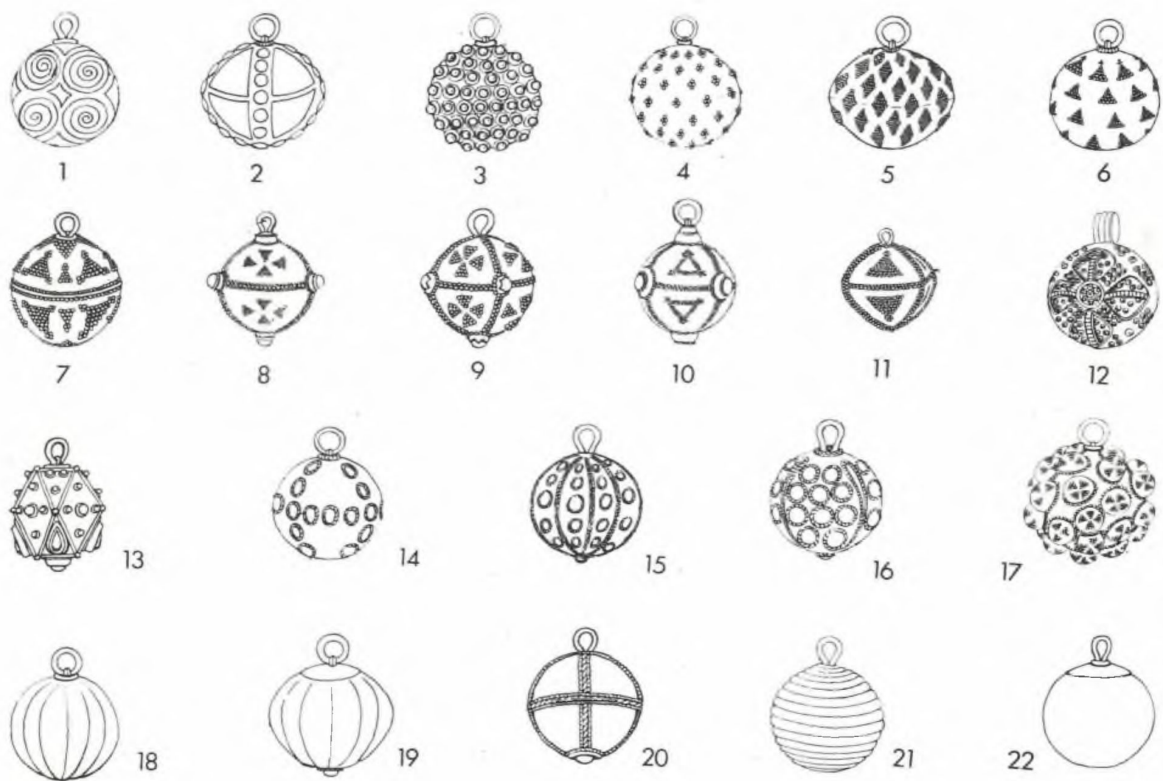
Druhá skupina gombíkov (u B. Dostála ide o „knoflíky“) býva väčšinou vyrábaná z bronzu alebo medi. V tejto skupine sa nachádzajú gombíky s hladkým povrchom, na ktorom sa nachádza výzdoba vytvorená z granulácie alebo z tordovaného filigránného drôtku. Tiež tu nájdeme aj gombíky bez akejkoľvek výzdoby, majú iba hladký povrch (*Obr. 5*). Najpočetnejšie gombíky v tejto skupine tvoria tie, ktorých celý povrch je zdobený granuláciou. V niektorých prípadoch sú granulky zasadené do krúžkov zo stočeného drôtku. Gombíky s hladkým povrchom pokrytým granulovanými kosoštvorcami alebo trojuholníkmi tvoria ďalší druh výzdoby v skupine, ktorá je tiež pomerne hojne zastúpená. Ďalej sa vyskytujú gombíky s povrchom pokrytým plechovými pukličkami s granuláciou (*Galuška 2013*, 182-185).

Predpokladá sa, že gombíky mohli mať rôzne funkcie, či už symbolickú alebo funkčnú. Jedna z teórií hovorí, že fungovali ako spínadlo, tak ako to môžeme vidieť na vyobrazeniach orientálnych vládcov, avšak treba počítať s tým, že tieto vyobrazenia sú len schematické (*Galuška 1996*, 49). Interpretácia gombíkov ako spínadiel je spochybňovaná hlavne kvôli ich veľkosti (0,9 cm – 4 cm) a tiež pre to, že sú vyrobené z tenkého plechu a ich výzdoba nenasvedčuje praktickej funkcii spínadla odevu (*Chorvátová 2009*, 12).

Gombíky sú spájané hlavne s veľkomoravskou elitou. Dôvodom je, že sa objavujú v hroboch s veľmi bohatou výbavou a to hlavne s náušnicami. S vyšším počtom párov gombíkov zvyčajne narastá aj počet náušnic. Gombíky, ktoré sa nachádzajú v mužských hroboch sú uložené najčastejšie spolu s ostrohami. Avšak dôležité je predovšetkým zistenie, že gombíky sa nachádzajú hlavne v hroboch žien a dievčat a ich spoločný výskyt s náušnicami naznačuje existenciu spoločenskej vrstvy, ktorá sa svojim odevom chcela odlíšiť od zbytku obyvateľov (*Chorvátová 2009*, 14, 19).

Obr. 4: Rozdelenie gombíkov do typov (Dostál 1966, Obr. 13).

Obr. 5: Rozdelenie gombíkov do typov (Dostál 1966, Obr. 14).

3.3 Prstene

K honosným šperkom radíme aj prstene vyrobené z drahých kovov, ale aj z pozlateného striebra a bronzu. B. Dostál rozdelil prstene na krúžkové a štítkové (Obr. 6). Toto delenie vzniklo na základe triedenia L. Niederleho. K prsteňom byzantsko-orientálneho štýlu patria prstene, ktoré sú zdobené granuláciou, filigránom alebo sklenenými vložkami. Spravidla sú prstene zložené z dvoch hlavných komponentov, ktoré boli zhotovené oddelene a následne spojené. Ide o kruhovú obrúčku a buton. Existuje niekoľko typov butonov, s rôznymi výzdobami. Najpočetnejšie sú prstene s dutým polkruhovým butonom, ktorý je zdobený buď granuláciou a jednou alebo viacerými sklenenými vložkami. Obrúčky sú zvyčajne zdobené retiazkovým filigránom. Sklíčka môžu byť niekedy brúsené polodrahokamy červenej, modrej, žltej alebo zelenej farby (Dostál 1966, 56-58; Ungerman 2022, 287).

Nález prsteňov je relatívne malý. Nachádzajú sa v hrobách žien a dievčat rôznych vekových skupín. V detských hrobách sa niekedy nachádzajú prstene s rozmerom pre dospelých, čo ukazuje že dieťa nebolo prvotným majiteľom. V týchto prípadoch sa uvažuje, že

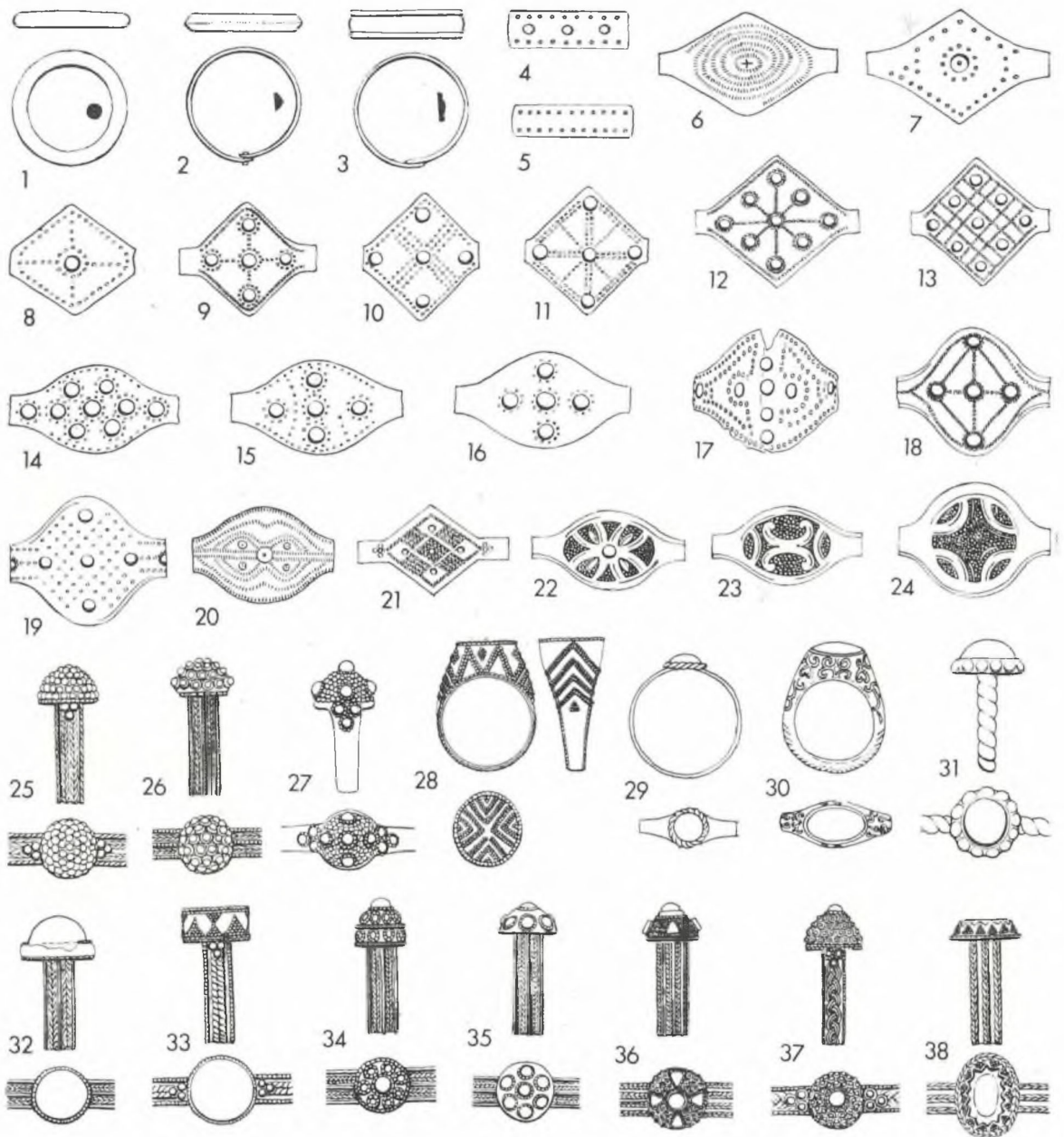
by prsteň mohol byť dedičstvom alebo jej bol prsteň pridelený až po smrti. Tieto predmety symbolizujú spoločenské postavenie a bohatstvo aj po smrti (*Ungerma*n 2022, 288-290).

Čo sa týka funkcie prsteňov, pravdepodobne mali čisto ozdobnú funkciu. Aj keď z raneého stredoveku poznáme snubné prstene, tak na prsteňoch z Veľkej Moravy chýbajú znaky, ktoré by nám umožňovali ich takto zaradiť. Taktiež je nepravdepodobné, že ide o pečatné prstene, pretože im chýba plochý štítok s plasticky prevedením nápisom. Zároveň je tu fakt, že pečatné prstene sú všeobecne spájané s mužmi (*Ungerma*n 2022, 288-290).

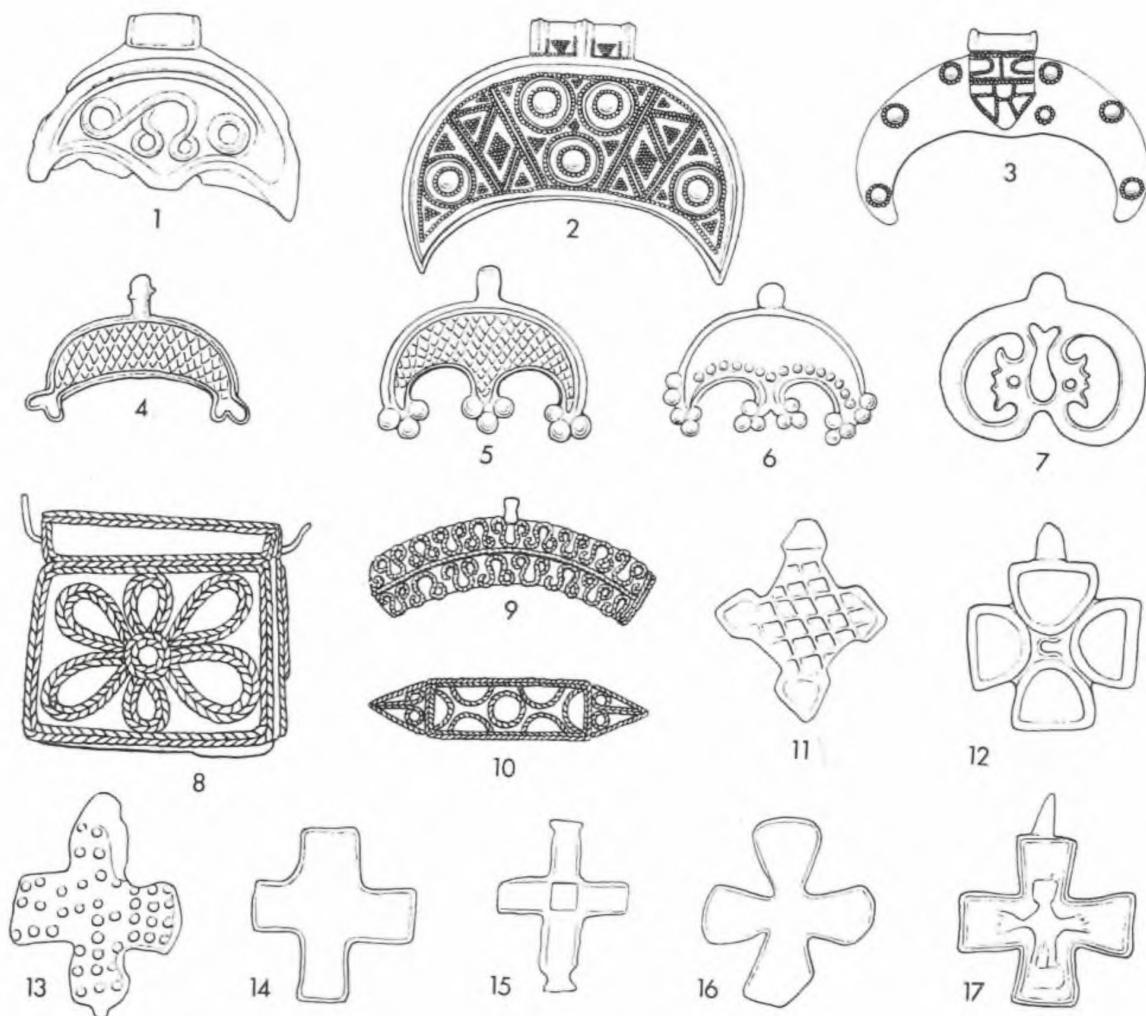
3.4 Lunice

Ďalšiu kategóriu honosných šperkov tvoria lunice (*Obr. 7*). Ide o obrátený polmesiakový prívesok, ktorého špičky smerujú nadol. Je charakterizovaný ako predmet symbolického či ochranného významu. Dáva sa do spojitosti s Mesiacom a so zaistením plodnosti jeho nositeľky. Ide o predmet, ktorý sa nachádza predovšetkým v hrobách dievčat a mladých žien, preto sa niektorí bádatelia domnievajú, že mohlo ísť o označenie mladých žien – pannien. Všeobecne nejde o veľmi početný nález na pohrebiskách z Veľkej Moravy (*Lúto*vský 2001, 176; *Chorvátová* 1998, 137, 139).

Pri luniciach rozlišujeme tri skupiny a to na základe spôsobu akým boli vyrobené. Ide o lunice lisované, vystrihnuté z plechu a odlievané. Ich tvar sa môže líšiť. Môžu byť dvojčípe alebo trojčípe. Čo sa týka výzdoby, tak môžu byť ozdobené granuláciou, filigránom, poprípade sklenenými vložkami, ale môžu byť aj hladké bez akéhokoľvek zdobenia. Najrozšírenejšie sú odlievané lunice. Tak ako to je aj pri iných šperkoch, aj lunice môžu byť vyrobené z rôznych kovov (*Dostál* 1966, 54).

Obr. 6: Rozdelenie prsteňov do typov (Dostál 1966, Obr. 12).

Obr. 7: Rozdelenie luníc a príveskov (Dostál 1966, Obr. 11).

3.5 Relatívno-chronologické horizonty šperkov

Pri analýzach hrobových celkov bol zistený spoločný výskyt niektorých typov šperkov, ale zároveň, že niektoré typy sa spolu v hrobách nevyskytujú. Na základe tohto boli vyčlenené tri horizonty. Problémom je, že sa nedá presne určiť časové rozpätie jednotlivých horizontov, avšak tieto horizonty sa navzájom ešte prelínajú (Ungerma 2005, 710-711; Chorvátová 2007, 85).

Do staršej skupiny boli priradené náušnice, ktoré majú zdobenie na hornom oblúku, ďalej lunicové náušnice spolu s hroziakovými a stĺpčkovými. Je veľmi dôležité dodať, že aj náušnice z tejto skupiny sa navzájom kombinujú. V kombinácii s náušnicami z tejto skupiny sa v hrobových výbavách vyskytovali tekvicové gombíky, gombíky s tepanou výzdobou

vtáčika, palmety a s granuláciou na povrchu. Niektoré šperky z tejto skupiny môžeme nájsť aj v tej nasledujúcej (Ungerma 2005, 710-718; Chorvátová 2007, 86-86).

Strednú skupinu tvoria náušnice nového typu a to náušnice so šiestimi a deviatimi košíčkami zdobené filigránom, bubienkové náušnice, ďalej pokračujú niektoré typy lunicových a hrozienských náušnic. Vymizli náušnice so zdobeným horným oblúkom (Chorvátová 2007, 85). V tejto skupine sa vyskytujú kombinácie s gombíkmi s tepanou výzdobou a puklicami. Začínajú sa objavovať dvojplášťové gombíky (Chorvátová 2007, 86-87).

V najmladšej skupine sa nachádzajú bubienkové náušnice (štyri, šesť a sedem bubienkové), ďalej pokračujú košíkové (už nie sú z filigránu, ale z hladkého drôtu), tiež sa vyskytujú niektoré varianty stĺpčekových náušnic. Stále tu vidíme kombinácie s gombíkmi s tepanou výzdobou (palmeta), gombíky s granuláciou, ale aj s puklicami (Chorvátová 2007, 85, 88).

Keď si to všetko zhrnieme, tak absolútne datovanie je náročné. Pomohlo by nám, keby sme mali viac nálezov mincí v hrobovej výbave v Čechách, na Morave aj na Slovensku. Avšak s datovaním by nám mohli pomôcť hrobové celky, ktoré pochádzajú z Chorvátska a Rumunska, kde sa mince v hrobovej výbave nachádzajú (Chorvátová 2007, 96).

4. Priestorová distribúcia šperkov „veľkomoravského“ štýlu na území Slovenska a Čiech

Jedna z hlavných otázok tejto práce sa týka priestorovej distribúcie jednotlivých typov „veľkomoravských“ šperkov na území Slovenska a Čiech. Otázka znie, či sú na sledovaných územiach zastúpené rovnaké typy šperkov alebo sa na týchto územiach objavujú odlišné typy a pokiaľ nie, čím sú tieto rozdiely dané.

Na to aby som sa pokúsila zodpovedať túto otázku, som sa snažila zozbierať šperky z pohrebísk z oboch území a následne ich podrobiť analýze. Zo Slovenska som vybrala 20 lokalít a z Čiech iba štyri, nakoľko nejaké lokality som zaradila do bakalárskej práce (Prahu-Lumbeho záhradu a Starú Kouřim). Dokopy som zhromaždila 22 lokalít. Dodatočne som do sledovania pridala aj lokalitu Zalavár z územia Maďarska, a to čisto pre porovnanie, aké typy šperkov sa nachádzali tam. Pri zbieraní údajov do tejto práce som vychádzala len z publikovaného materiálu. Taktiež by som chcela na začiatku ozrejmiť aj to, že okrem hrobových celkov, som do práce pridala aj šperky z povrchového zberu alebo neočíslované hroby.

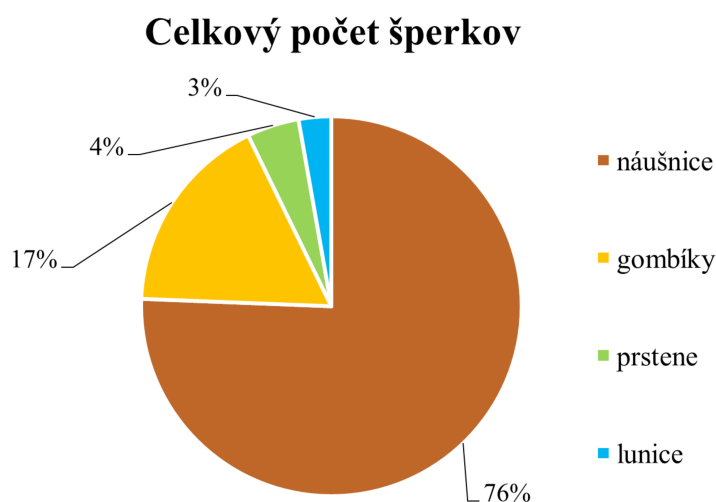
Vybrané hrobové celky, ktoré obsahovali sledované šperky, som následne vkladala do tabuľky (Príloha 1), ktorá sa skladala z názvu lokality, čísla hrobu, veku (ak bol určený), predmetu (o aký predmet konkrétne ide), materiál, počet a pri šperkoch aj typ. Z 23 lokalít sa mi podarilo zozbierať 150 hrobov (v tomto počte sú zahrnuté aj už spomínané povrchové zbery a neočíslované hroby), ktoré obsahovali spolu 361 šperkov (náušnice, gombíky, prstene a lunice). Tieto šperky boli vyrobené zo zlata, striebra, bronzu, medi a niektoré boli aj pozlatené. Takto zhromaždené šperky som následne zaradovála do typov.

Keďže v bakalárskej práci som používala na kódovanie systém, ktorý zaviedol B. Dostál, tak v diplomovej práci som v ňom pokračovala ďalej. Pre priblíženie tento systém vysvetlím. B. Dostál vo svojej publikácii (1966) rozdelil šperky do niekoľkých tabuliek a každý šperk dostal číslo. V praxi to vyzerá tak, že kód sa skladá z dvoch čísiel. Prvé číslo predstavuje tabuľku, v ktorej sa šperk nachádza a druhé určuje typ šperku. Avšak niektoré tabuľky obsahujú dva druhy šperkov. Konkrétne ide o náušnice bubienkové a košíčkové, ktoré tvoria spoločnú tabuľku a stĺpčekové a lunicové, ktoré sa tiež nachádzajú v rovnakej tabuľke. Preto pri týchto šperkoch som pokračovala v číslovaní, ktorým skončil B. Dostál, resp. kde som skončila v bakalárskej práci.

Ako som už niekoľkokrát spomínala, tak pri určovaní typov som vychádzala z tabuliek od B. Dostála, ktoré sú zobrazené v kapitole vyššie (Obr. 1, Obr. 2, Obr. 3, Obr. 4, Obr. 5, Obr. 6, Obr. 7). Z celkového počtu 357 šperkov sa mi podarilo určiť typ pri 249 z nich. Zvyšné ostali neurčené a to z niekoľkých dôvodov. Buď boli natoľko zničené, že sa nedali porovnať so šperkami z tabuľky alebo išlo o šperky, ktoré boli v publikácii bez obrazovej prílohy a len so slovným opisom, podľa ktorého sa dal iba ťažko určiť presný typ šperku. Ďalším dôvodom tiež mohla byť fotografia zlej kvality, čo spôsobilo problém pri identifikácii (Porvazníková 2020, 24).

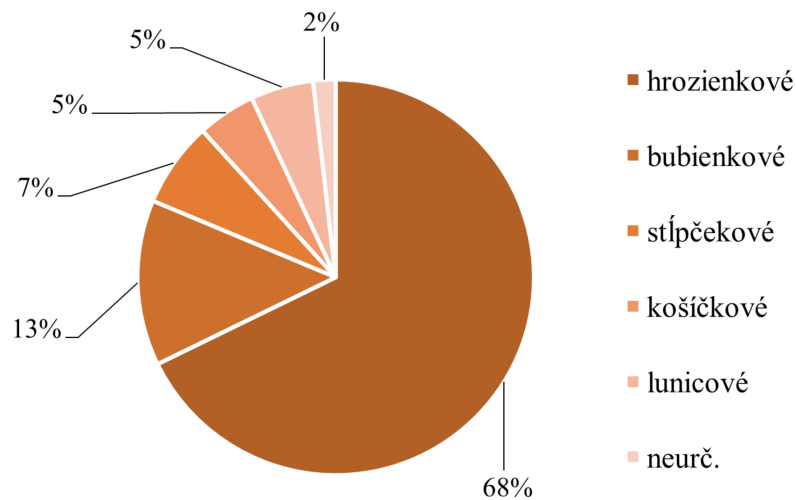
Pri samotnom určovaní som narazila na odchýlky v prevedení niektorých typov šperkov. Preto ak išlo len o malú odchýlku od šperku zobrazenom v tabuľke B. Dostála, šperk som priradila už existujúcemu typu. Ak bola odchýlka výraznejšia, tak som vytvorila podtyp. Keď sa šperk nezhodoval ani z jedným z tabuľky, tak som vytvorila nový typ. Treba poznamenať, že už vo svojej bakalárskej práci som vytvorila nové typy. Ďalšia dôležitá vec je, že niektoré novovytvorené typy obsahujú menší počet šperkov a väčšinou pochádzali iba z jednej lokality. Aby som predišla k zbytočnému vytváraniu nových typov s nízkym počtom, tak som sa snažila vytvárať skôr podtypy (Porvazníková 2020, 24).

Čo sa týka zastúpenie jednotlivých druhov šperkov v hrobových celkoch (Graf 1), tak najviac sú zastúpené náušnice (273 kusov). Druhú najpočetnejšiu skupinu tvoria gombíky (62 kusov), prstene (16 kusov) a lunice (10 kusov). Z náušníc (Graf 2) sú najviac zastúpené hrozienkové náušnice (185 kusov), nasledujú bubienkové (37 kusov), košíčkové (19 kusov), lunicové (14 kusov) a stĺpčekové (13 kusov).

Graf 1: Celkový počet šperkov.

Počet v jednotlivých skupinách náušnic

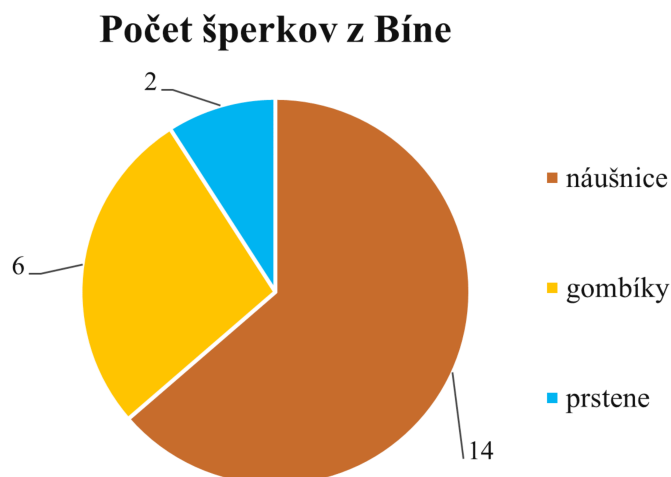
Graf 2: Počet v jednotlivých skupinách náušnic.

V nasledujúcej časti tejto kapitoly sa budem konkrétnejšie venovať vybraným lokalitám zo sledovaného územia. Lokality som zaradila abecedne a začala som najprv s lokalitami zo Slovenska, ďalej nasledujú lokality z Čiech a ako posledná je lokalita Zalavár z Maďarska.

4.1 Bíňa (okr. Nové Zámky)

Veľkomoravské osídlenie, ktoré sa nachádzalo na ploche dnešnej obce Bíňa, je známe už dlhší čas. Preskúmaná bola časť sídliska na severnom okraji obce v areáli bývalého parku pálfyovského kaštieľa. V centre obce stojí románsky kláštorňý kostol a rotunda, ktorá však nepatrí do veľkomoravského obdobia. V okolí rotundy sa však nachádzali hroby, ktoré už môžeme zaradiť do 9. storočia. Pochovávanie na tomto mieste bolo medzi 9. a 19. storočím veľmi intenzívne, čím sa staršie hroby porušili a v niektorých prípadoch až zničili. Ďalšie hroby z obdobia Veľkej Moravy boli objavené na ploche hospodárskeho dvora fary (Holčík 1991, 85-86).

Celkovo sa tak na hospodárskom dvore našlo 22 kostrových hrobov, z toho 16 veľkomoravských, päť novovekých a jeden praveký (Holčík 1991, 85-86). Do práce som z tejto lokality vybrala iba tri hroby, ktoré spolu obsahovali 18 kusov šperkov. Ďalšie štyri šperky pochádzajú z hrobov bez čísla (Graf 3).

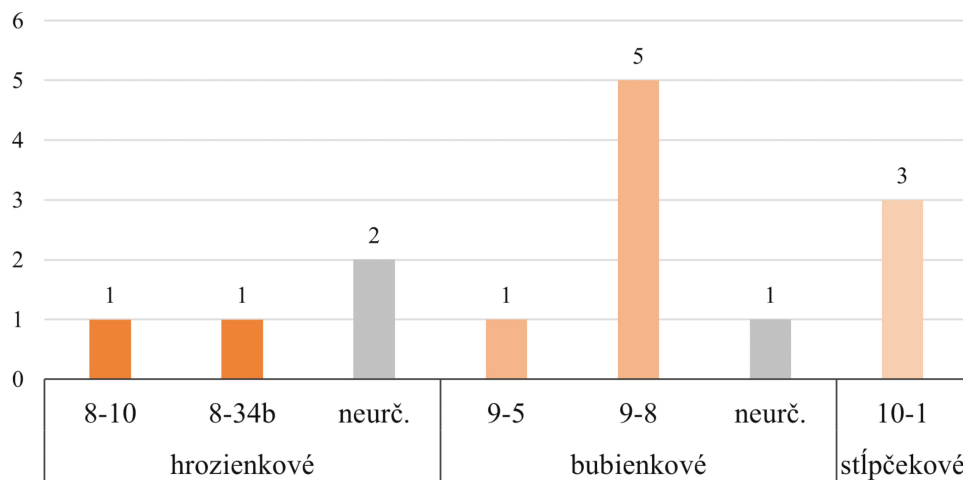
Graf 3: Počet šperkov z Bíne.

4.1.1 Náušnice

Z vybraných hrobov pochádza 14 náušníc, z ktorých 11 bolo vyrobených zo striebra, jedna z bronzu a jedna z neurčeného materiálu. Výnimočne prevažujú bubienkové náušnice nad hrozienskými. Okrem nich sa na lokalite našli aj stĺpčekové.

Z hrozienských bol zastúpený typ 8-10 a 8-34b, a to iba jednou náušnicou. Pri type 8-34 som vydelila podtyp „a“, „b“ a „c“. Podtyp „a“ je náušnica zobrazená v tabuľke B. Dostála (Obr. 1), podtyp „b“ má zdobený iba dolný oblúk a ukončený je bubienkami a posledný podtyp nemá zdobený dolný oblúk. Typ náušnice 8-34a sa nachádza aj v Starom Měste Uherského Hradiště a typ 8-34c na lokaliách Lipová-Ondrochov, Skalica a aj v Zalávári-Vársziget. Ďalšie hrozienské náušnice sa mi nepodarilo určiť. Pri bubienkových náušniciach som určila typ 9-5, 9-8, ktorý má päť reprezentantov. Jednu sa mi nepodarilo nikde zaradiť. Zo stĺpčekových bol zastúpený iba typ 10-1 a to tromi náušnicami (Graf 4).

Roztriedenie náušníc podľa typov

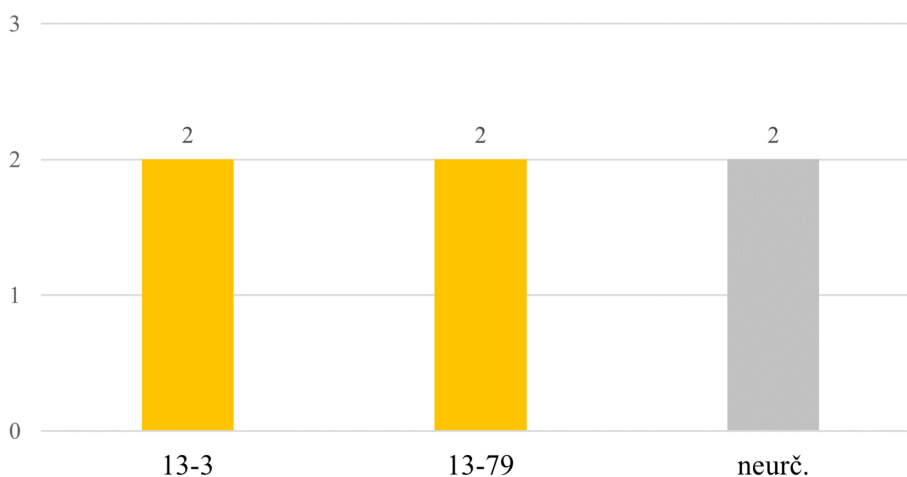

Graf 4: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.1.2 Gombíky

Gombíky boli zastúpené v počte šiestich kusov. Všetky boli vyrobené zo striebra. Jeden pár som zaradila k typu 13-3, druhý k typu 13-79 a tretí pár sa mi nepodarilo priradiť ku žiadnemu typu (Graf 5). Typ 13-79 som vyčlenila ja, nakoľko sa mi výzdoba nepodobala na žiadnu z tých, ktoré som už videla. Hlavným prvkom na gombíku je srdcový meander.

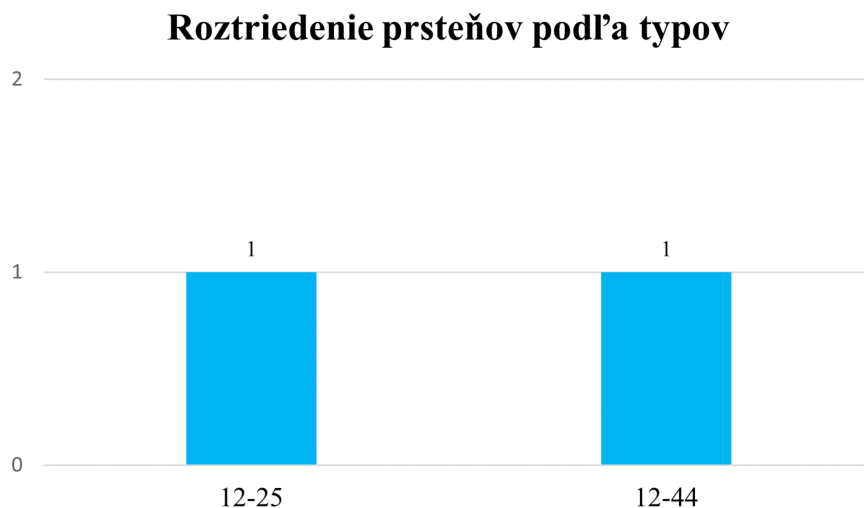
Roztriedenie gombíkov podľa typov

Graf 5: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

4.1.3 Prstene

Z Bíne sa tiež našli dva prstene. Jeden strieborný, typu 12-25, ktorý som zaradila podľa tabuľky B. Dostála (Obr. 6). Jeden vyrobený z bronzu som zaradila do nového typu 12-44. Tento gombík má polgul'ový buton (Graf 6).

Graf 6: Roztriedenie prsteňov podľa typov.

4.2 Bratislava

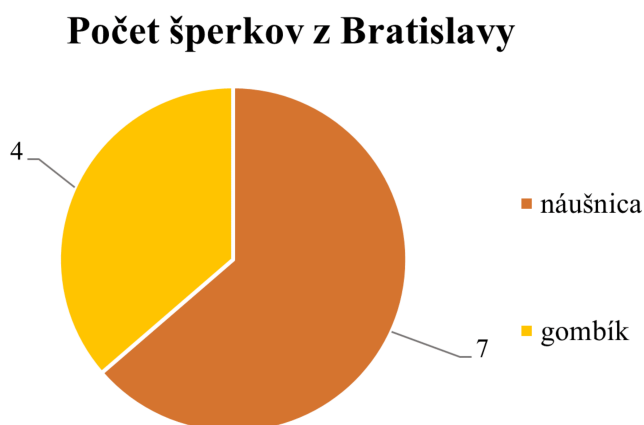
Do práce som začlenila dve polohy z Bratislavy, na ktorých sa nachádzali hroby s honosnými šperkami „veľkomoravského“ štýlu v hrobovej výbave nebožtíkov. Konkrétne ide o hroby, ktoré sa našli na Bratislavskom hrade a pohrebisko, ktoré bolo objavené na pozemku Botanickej záhrady v Karlovej Vsi.

Bratislavský hradný kopec sa stavia do vedúcej pozície slovanského osídlenia v okolí Bratislavy a to hlavne pre jeho zemepisnú polohu. Archeologickým výskumom sa podarilo objaviť opevnenie hradného kopca, sídliskové objekty a pohrebisko. Kostrové hroby boli situované v priestore hornej východnej terasy, kde sa okrem nich nachádzala aj kruhová kamenná stavba. Po tomto náleze sa následne preskúmala aj severná časť terasy, kde bola objavená ďalšia kamenná stavba obdĺžnikového tvaru. Pohrebisko na Bratislavskom hrade sa nachádzalo v okolí sakrálnych stavieb a čiastočne aj v ich priestore. Celkovo bolo objavených 229 hrobov (z toho bolo určených 42 mužských, 48 ženských, 29 detských). Hrobovú výbavu pri tom obsahovalo len 35 hrobov (15,28%). Na pohrebisku sa nenašli žiadne zbrane, ale našli sa ostrohy, ktoré sú charakteristické pre mužské hroby. Najpočetnejším nálezom boli šperky

(Štefanovičová 1975, 21, 57-58, 76-77). Z tejto polohy som vybrala iba tri hroby.

V roku 1954 sa uskutočnil záchranný výskum v Botanickej záhrade, a to na základe nálezů ľudských kostí a ďalších archeologických nálezov. Týmto výskumom sa zistilo, že vo východnej časti Botanickej záhrady, sa na plošine nad potokom Vydrica nachádzalo pohrebisko. Celkovo bolo na tomto pohrebisku odkrytých 15 kostrových hrobov. Výbava hrobov obsahovala keramiku, jednoduché okrasy a neboli v nich objavené žiadne železné nástroje alebo zbrane (Kraskovská 1955, 235, 240). Z tohto pohrebiska iba dva hroby obsahovali šperky, ktoré sa dali priradiť k honosným veľkomoravským šperkom.

Celkovo som teda pracovala z piatimi hrobmi, v ktorých sa spolu nachádzalo 11 šperkov (Graf 7).

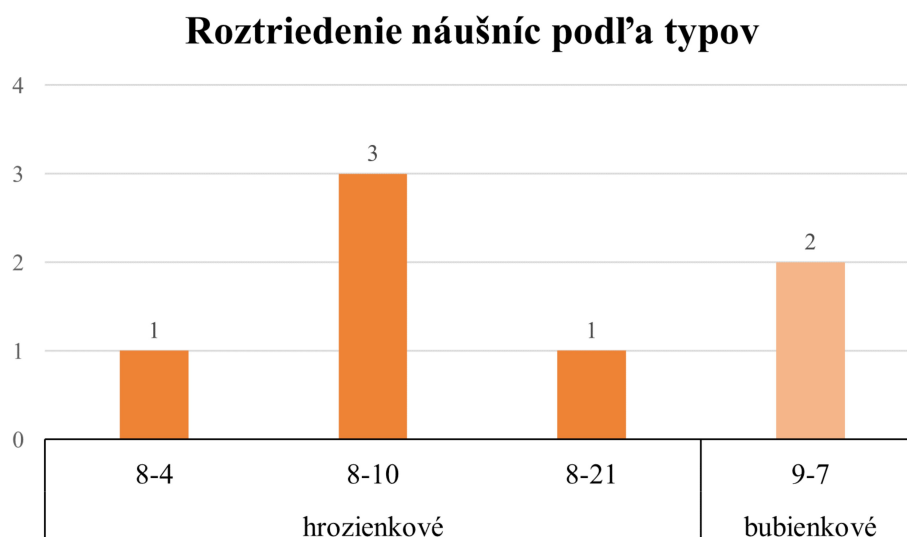

Graf 7: Počet šperkov z Bratislavy.

4.2.1 Náušnice

Z oboch polôh z Bratislavy som vybrala iba päť hrobov, ktoré spolu obsahovali sedem náušníc. Väčšina patrila do skupiny hrozienkových náušníc (päť) a jeden pár patri k bubienkovým. Z počtu sedem náušníc, až šesť bolo vyrobených zo striebra a iba jedna z bronzu.

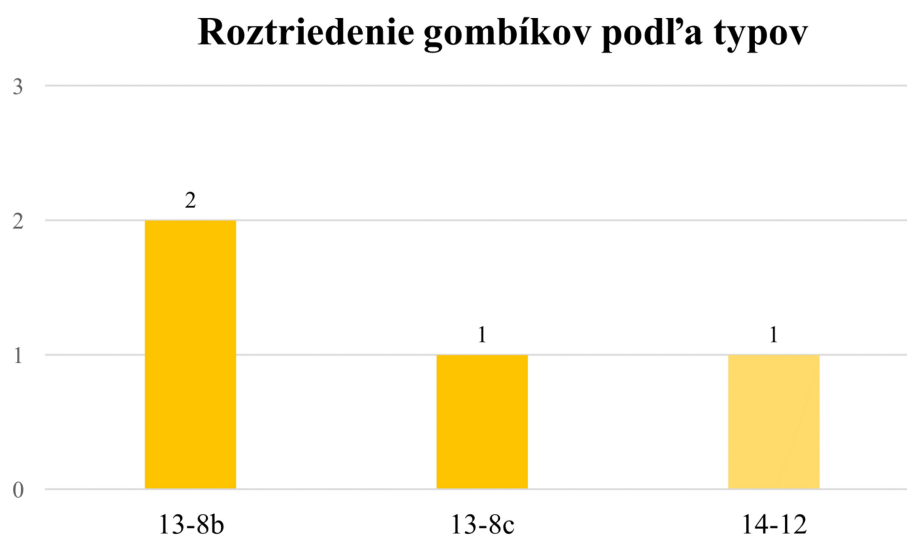
Typ šperku sa dal určiť pri všetkých náušniciach (Graf 8). Najviac šperkov som priradila k typu 8-10, ktorú tvoria tri náušnice. Po jednej náušnici sú reprezentované typy 8-4 a 8-21. Pár bubienkových náušníc sa dal priradiť ku typu 9-7.

Graf 8: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.2.2 Gombíky

Vo vybraných hrobch z Bratislavského hradu sa nachádzali aj štyri gombíky. V dvoch hrobch bol iba po jednom exemplári a v jednom hrobe sa nachádzal pár. Čo sa týka materiálu, tak pri gombíkoch prevláda pozlatený bronz (tri) a iba jeden gombík bol strieborný. Tak ako pri náušniciach, aj pri gombíkoch sa mi podarilo priradiť typ podľa tabuľky B. Dostála.

Graf 9: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

Tri gombíky sa zhodovali s tým, čo má B. Dostál vo svojej tabuľke. Konkrétne ide o typ 13-8, ale v prípade gombíkov z Bratislavského hradu, ide o menšie rozdiely. Zhodujú sa z motívom X, ktorý je centrálny motív. V tabuľke je motív je doplnený oblúkmi nad a pod „X“ (Obr. 4). Pri mnou vyčlenenom type 13-8b, sa tieto oblúky nenachádzajú. Pri type 13-8c, sa tieto oblúčky tiež nenachádzajú, ale akési oblúčky sú okolo motívu „X“ (Graf 9).

Jeden strieborný gombík som priradila k typu 14-12. Ide o prelamovaný gombík, ktorý je zdobený granuláciou (Obr. 5).

4.3 Cífer-Pác (okr. Trnava)

Lokalita sa nachádza približne 400 m juhozápadne od Páca. Pri zemných prácach ktoré súviseli s výstavbou diaľnice, boli v roku 1976 objavené kostrové hroby. Následným záchranným výskumom bolo celkovo preskúmaných 40 kostrových hrobov a päť sídliskových objektov. Z rozmiestnenia hrobov sa predpokladalo, že pohrebisko pokračuje ďalej smerom na sever, čo sa však kvôli časovým možnostiam nestihlo preskúmať. V niekoľkých prípadoch sa na pohrebisku vyskytlo porušovanie hrobov. Išlo predovšetkým o zásahy v hornej časti tela. Na základe tohto faktu a celkovo chudobného inventára sa predpokladal rituálny zásah do hrobov. Počtom a sortimentom nálezov sa pohrebisko na lokalite Cífer-Pác radí ku chudobným. Zo 40 hrobov sa len dva dali označiť ako bohatšie (*Zábojník 1985, 205*). Iba jeden z nich obsahoval šperky (Graf 10).

Graf 10: Počet šperkov z Cífer-Pác.

4.3.1 Náušnice

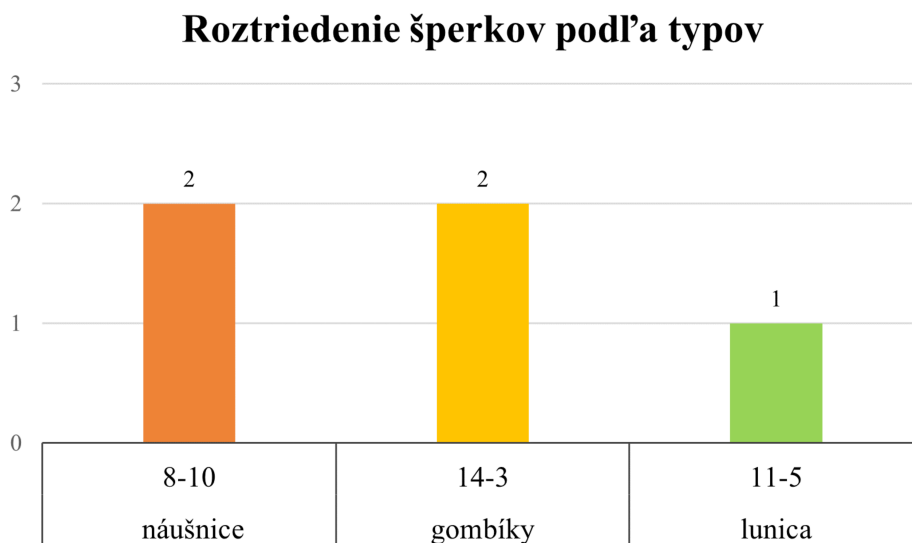
K bohatším hrobom na pohrebisku patril hrob č. 19, v ktorom bolo pochované 7-13 ročné dievča. V jej hrobovej výbave sa vedľa lebky nachádzali náušnice, ktoré boli vyrobené z pozlatteného bronzu. Zaradila som ich k typu 8-10 (Graf 11).

4.3.2 Gombíky

Na ramennej kosti jej ležal pár bronzových gombíkov typu 14-3 (Graf 11). Ide o typ gombíku, ktorého celý povrch je zdobený granuláciou (Obr. 5).

4.3.3 Lunica

Na krku mala náhrdelník, ktorý sa skladal so sklenených korálikov. Tento náhrdelník dopĺňala bronzová lunica typu 11-5 (Graf 11). Analógiu tejto lunice môžeme nájsť na pohrebisku v Starom Měste Uherského Hradiště v polohe „Na valách“ (Obr. 7).

Graf 11: Roztriedenia šperkov podľa typov.

4.4 Čakajovce (okr. Nitra)

Lokalita sa nachádza na severnom okraji obce na polohe Kostolné. Včasnostredoveké pohrebisko na tejto polohe bolo známe už od roku 1943. Na jeseň v tom istom roku sa

uskutočnili zemné práce súvisiace s výstavbou železničnej trate, ktoré porušili okrajové časti lokality. Archeologickým výskumom sa podarilo odkryť 894 hrobov, z toho 805 bolo kostrových a zvyšné boli žiarové (Rejholcová 1995, 5). Z Čakajoviec som si do práce vybrala 14 hrobov, v ktorých bolo spolu 46 šperkov (Graf 12).

Graf 12: Počet šperkov z Čakajoviec.

4.4.1 Náušnice

Zo 46 šperkov bolo 33 náušníc. Zo striebra bolo vyrobených 20 náušníc, pozlatené bronzové boli štyri a z bronzu ich bolo deväť.

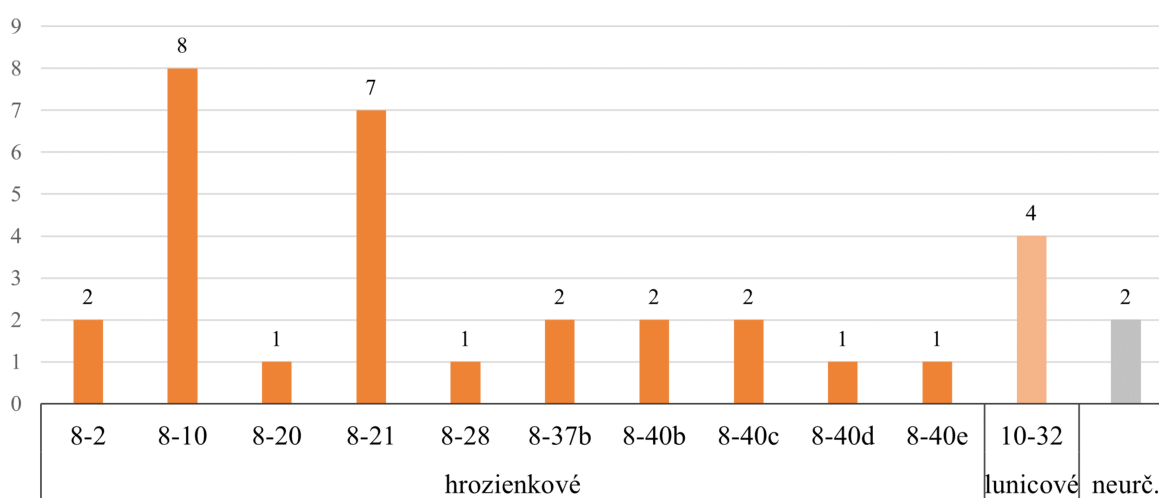
Najviac bolo zastúpených hrozienkových náušníc, a to až 27 kusov. Osem som zaradila do typu 8-10, sedem do typu 8-21, po dve náušnice je v typoch 8-2, 8-37b, ktorá sa od pôvodného typu 8-37 líši iba tým, že nemá esovité zakončenie dolného oblúka. Po jednej náušnici je v type 8-20 a 8-28 (Graf 13).

V Čakajovciach sa našli aj náušnice, ktoré sa zhodovali s typom 8-40 (Obr. 1). Tento typ sa našiel aj na pohrebisku v Starom Měste Uherského Hradiště. Pri Čakajovciach však nastal menší problém, keďže každá náušnica sa od seba v niečom odlišovala. Aby som sa vyhla vytváraniu zbytočných podtypov, sústredila som sa iba na jednu vec. Rozhodla som sa, že pre vytvorenie podtypu, bude pre mňa rozhodujúce „hrozienko“. Podtyp 8-40a sa zhoduje z typom, ktorý má B. Dostál vo svojej tabuľke. Podtyp 8-40b tvoria dve náušnice, od seba sa líšia tým, že jedna má zdobený dolný oblúk, ale „hrozienko“ je podobné a podobná je aj časť, ktorá sa nachádza zvrchnej časti dolného oblúka. Aj dve náušnice v podtype 8-40c sa od seba

líšia zdobeným dolného oblúku, ale hrozienko je podobne zdobené a rovnakú majú aj časť na vrchu dolného oblúku, kde sa nachádza skôr bubienok, ako veľká granulka pri predchádzajúcom podtype. Podtyp 8-40d tvorí iba jedna náušnica, ktorá nemá zdobený dolný oblúk. „Hrozienko“ v tomto prípade je odlišné od predchádzajúcich a na dolný oblúk je pripevnené trojitým pútkom. Posledný podtyp 8-40e má zdobený dolný oblúk, ale na hornej časti dolného oblúka nie je nič pripevnené (Graf 13).

Všetky lunicové náušnice som zaradila k typu 10-32. Dve náušnice sa nedali identifikovať vôbec (Graf 13).

Roztriedenie náušníc podľa typov

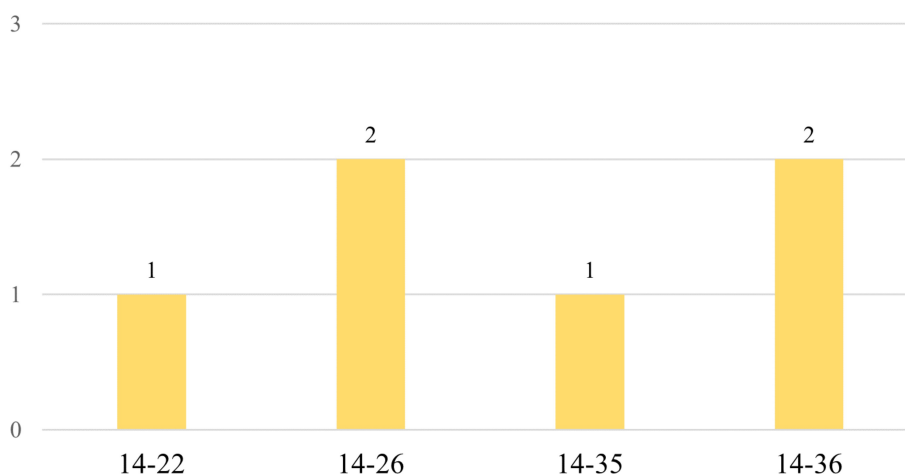

Graf 13: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.4.2 Gombíky

Z lokality pochádza šesť gombíkov. Všetky sú vyrobené z bronzu. Do typu 14-26 a 14-36 som po dva gombíky priradila ku každému typu. Typ 14-26 som vyčlenila už v bakalárskej práci a nachádzal sa v Starej Kouřimi, Starom Měste Uherského Hradiště a v Mikulčiciach. Typ 14-36 je nový. Gombíky v tomto type nemajú úplne kruhový tvar. Ich výzdoba je pravdepodobne rytá a má tvar srdca (Graf 14). Po jednom gombíku je v typoch 14-22 a 14-35. Typ 14-35 je tiež nový, ide o gombík, ktorého povrch je zdobený tordovaným drôťkom skrúteného do niekoľkých krúžkov. Tie sú rovnomerne rozmiestnené po povrchu gombíka (Graf 14).

Roztriedenie gombíkov podľa typov

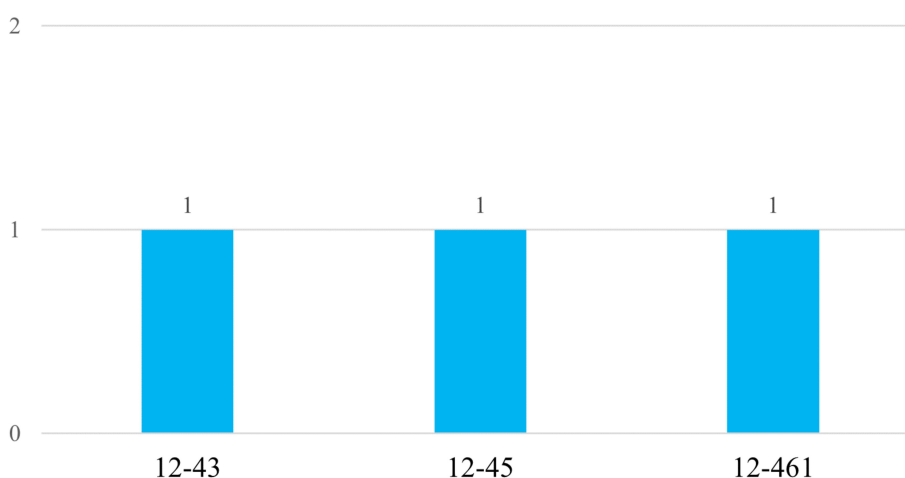
Graf 14: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

4.4.3 Prstene

Z Čakajoviech pochádzajú aj tri prstene. Iba jeden je vyrobený zo striebra, Zvyšné dva sú bronzové.

Ani jeden sa nedal zaradiť už existujúcim typom, preto som vytvorila nové. Ide o typ 12-43, ktorý predstavuje štítkový prsteň s rytou výzdobou doplnenou o krúžky. Typ 12-45 je znova štítkový prsteň iba s rytou výzdobou. Typ 12-46 je strieborný prsteň, ktorého obrúčka je zdobená jemným filigránovým pletencom a polkruhový buton vyplňa sklo (Graf 15).

Roztriedenie prsteňov podľa typov

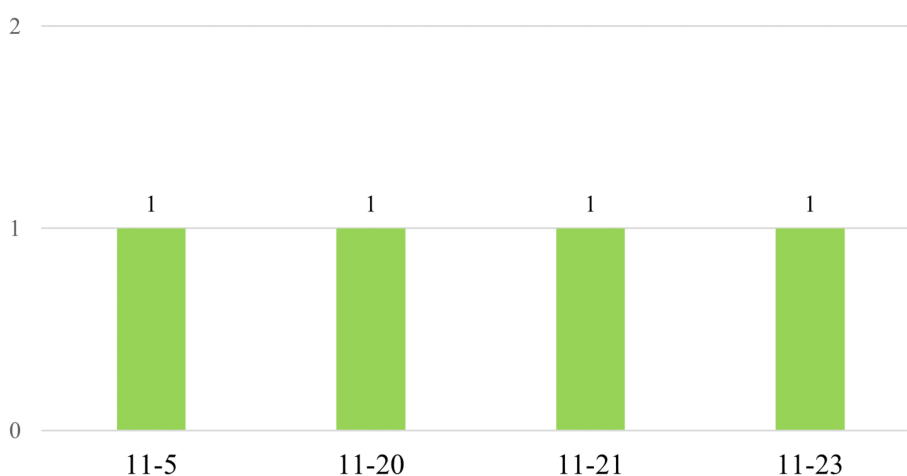

Graf 15: Roztriedenie prsteňov podľa typov.

4.4.4 Lunice

Všetky lunice, ktoré sa našli v Čakajovciach sú vyrobené z bronzu. Každá je iná a tým pádom som ich zaradila do rôznych typov. Jedna lunica sa zhoduje z typom od B. Dostala 11-5 (Obr. 7). Pri zvyšných som vytvárala nové typy. Lunica typu 11-20, má obličkovitý tvar. Jej obvod je zdobený ryhami a vnútro „vypĺňa“ prelamovaná výzdoba. Typ 11-21 má rovnako obličkovitý tvar a je bez zdobenía. Typ 11-23 má podobný tvar ako predchádzajúce, ale povrch lunice je tvorený ryhami a pod uškom na zachytenie sa nachádza kvietok (Graf 16).

Roztriedenie luníc podľa typov.

Graf 16: Roztriedenie luníc podľa typov.

4.5 Devín (okr. Bratislava IV)

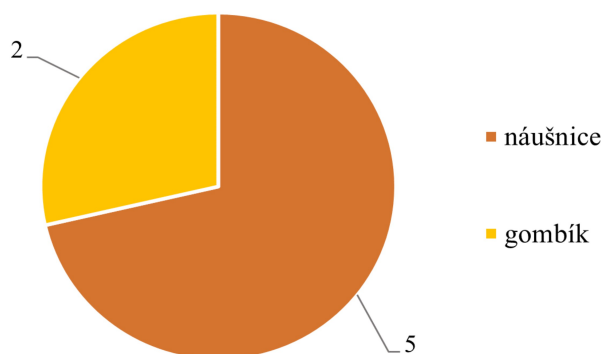
Hradisko na Devíne patrilo k jedným zo strategicky umiestených hradísk a to pre svoju polohu na sútoku riek Dunaj a Morava. Centrálné hradisko, ktoré sa nachádzalo práve nad týmto sútokom, bolo chránené viacerými hradiskami zo severu. Toto hradisko malo správnu, kultúrnu aj cirkevnú funkciu (Plachá – Hlavicová – Keller 1990, 33, 34, 36).

Archeologickým výskumom sa pod gotickým hradom našli zvyšky dvojpriestorového paláca, ktorý bol postavený v priebehu druhej polovice 9. storočia. V tom istom čase na východnom okraji (v najvyššej časti hradiska) bola postavená trojlodňová bazilika, pri ktorej sa aj pochovávalo. Z hrobov okolo baziliky pochádzajú šperky honosného „veľkomoravského“ štýlu, ktoré majú analógiu v Mikulčiciach. Pri záchrannom archeologickom výskume v roku 1967 bolo objavené pohrebisko na polohe Za kostolom

(Plachá – Hlavicová – Keller 1990, 33, 34, 36).

Práve z tejto polohy som čerpala hroby do svojej práce. Vybrala som päť hrobov, ktoré spolu obsahovali sedem šperkov, ktoré by sa dali zaradiť k honosným šperkom (Graf 17).

Počet šperkov z Devína

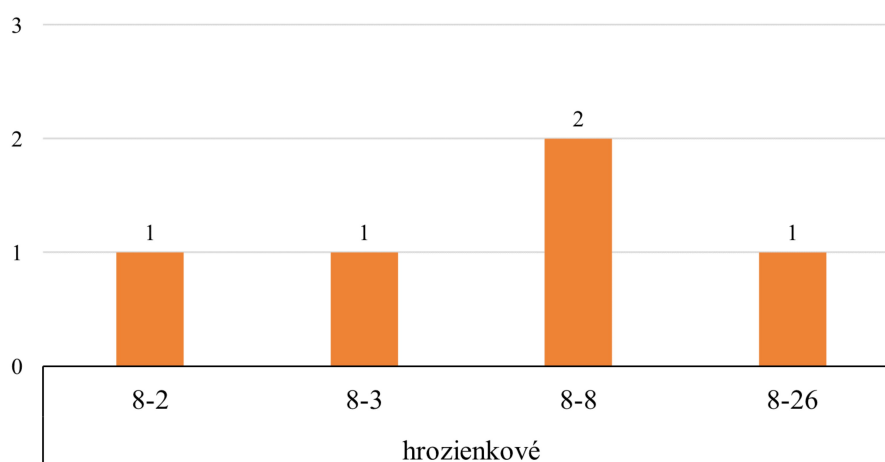
Graf 17: Počet šperkov z Devína.

4.5.1 Náušnice

Konkrétne som vybrala päť náušníc. Všetky patrili do skupiny hrozienkových. Dve boli vyrobené z bronzu, jedna z pozlatteného bronzu a jeden pár náušníc bol strieborný.

Z týchto piatich náušníc som určila štyri rôzne typy. Po jednej náušnici sa nachádza v type 8-2, 8-3 a 8-26a. Strieborný pár náušníc som zaradila k typu 8-8 (Graf 18).

Roztriedenie náušníc podľa typov

Graf 18: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.5.2 Gombíky

Z vybraných hrobov iba jeden obsahoval gombíky. Ide o pár strieborných gombíkov, ktorý som zaradila k typu 14-19. Tento typ gombíka má tekvicový tvar (Obr. 5).

4.6 Ducové-Kostolec (okr. Trnava)

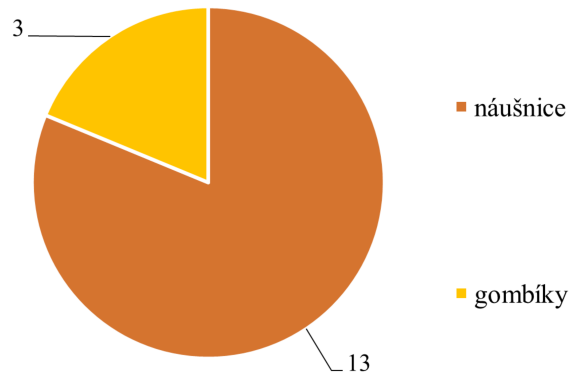
Kostolec je názov jedného z výbežkov predhoria Považského Inovca, ktorý sa nachádza medzi obcami Ducové a Hubina. Na temene je nepravidelná plošina, ktorá je oddelená od príľahlej pahorkatiny valom s priekopou na vonkajšej strane. Zo západnej a východnej strany je plošina obklopená strmým svahom. V roku 1964 bol porušený val dôsledkom rozširovania kameňolomu a preto sa na lokalite uskutočnil záchranný archeologický výskum. Zistilo sa, že lokalita bola osídlená už od praveku, ale najviac bola využívaná práve v období včasného a vrcholného stredoveku. V tomto období je možné rozlíšiť tri fázy (*Ruttikay 1972*, 130; *Chropovský 1978*, 63-68).

V období Veľkej Moravy sa tu nachádzalo centrum nižšieho rádu, pravdepodobne dvorec príslušníka lokálnej veľkomoravskej nobility. Z tejto fázy osídlenia pochádza niekoľko stavieb. Južná časť dvorca mala predovšetkým sakrálnu-nekropolnú funkciu. Stála tu rotunda okolo ktorej sa aj pochovávalo. Časť hrobov možno datovať pred polovicu 11. storočia a druhú časť od druhej polovice 11. až do 13. storočia. Z obdobia Veľkej Moravy je 17 hrobov (10 dospelých mužov, štyri dospelé ženy, traja nedospelý jedinci). V ôsmich mužských hroboch sa nachádzali súčasti výzbroje a jazdeckej výstroje (ostrohy). Zo ženských hrobov pochádzajú zlaté, postriebrené a strieborné šperky (*Ruttikay 1972*, 136; *Chropovský 1978*, 63-68).

Po zániku dvorca sa lokalita používala na pochovávanie. Okolo rotundy sa podarilo odkryť 1300 hrobov z polovice 10. až polovice 14. storočia. Poslednú tretiu fázu tvoria objekty súvisiace s hospodársko-refugiálnym poslaním (*Chropovský 1978*, 69-71).

Z Ducového sa mi do práce hodili tri hroby, ktoré spolu obsahovali 16 šperkov (Graf 19).

Počet šperkov z Ducového

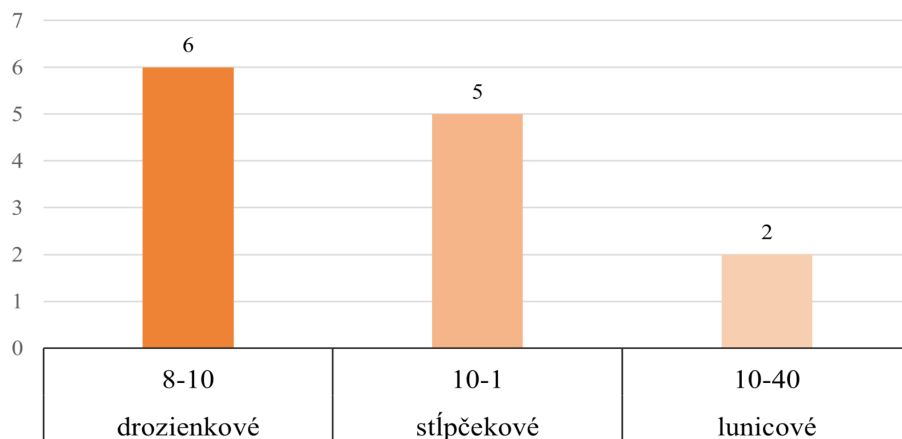
Graf 19: Počet šperkov z Ducového.

4.6.1 Náušnice

Zo 16 šperkov bolo 13 náušníc. Z tohto počtu bolo šesť náušníc vyrobených zo zlata a sedem zo striebra.

Šesť zlatých náušníc bolo hrozienských a priradila som ich k typu 8-10. Päť náušníc bolo stĺpčekových typu 10-1. Jeden pár patril k lunicovým náušniciam. Pri tomto páre som vytvorila nový typ 10-40. Lunicu tejto náušnice tvorí drôtik, ktorý je na koncoch ukončený bubienkom. Na dolnom oblúku sa nachádza hrozienko, ktoré je ukončené rovnakým bubienkom. Vo vnútri lunice, teda z vrchnej strany dolného oblúka, je pripevnený ďalší bubienok (Graf 20).

Roztriedenie náušníc podľa typov

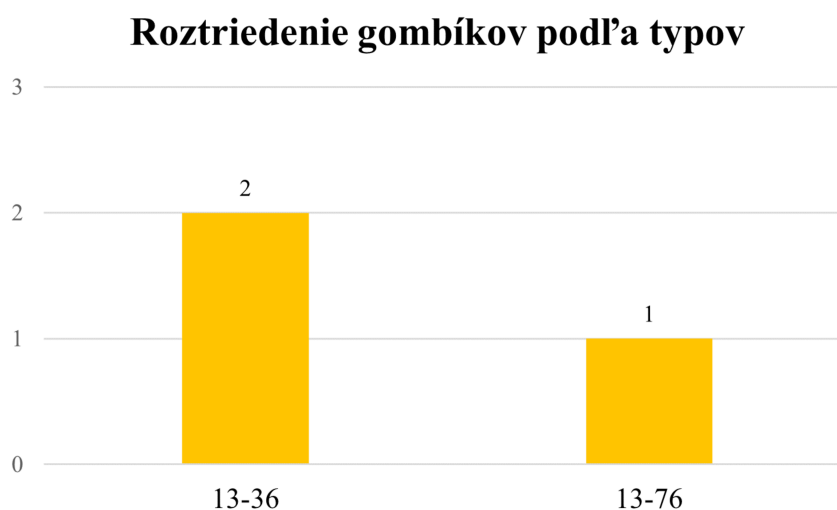

Graf 20: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.6.2 Gombíky

Okrem náušnic sa v hroboch z Ducového našli aj tri gombíky. Oba boli vyrobené zo striebra.

Jeden pár gombíkov som zaradila do typu 13-36. Gombíky rovnakého typu sa našli aj na lokalite Praha-Lumbeho záhrada a v Starom Měste Uherského Hradiště na polohe Špitálky. Jeden gombík patrí k typu 13-76, ktorý som vyčlenila, keďže výzdoba na ňom sa nepodobala na žiadnu z už známych (Graf 21).

Graf 21: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

4.7 Hurbanovo (okr. Komárno)

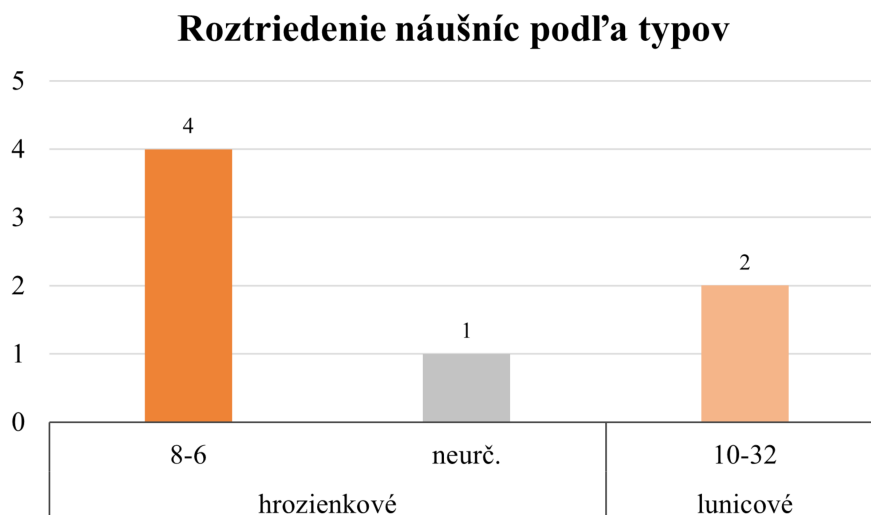
Severozápadne od Hurbanova sa v areáli pieskovne nachádzalo pohrebisko, ktoré bolo v roku 1956 skúmané. Záchranným výskumom sa podarilo objaviť 75 hrobov, ale počet bol pravdepodobne vyšší, keďže časť hrobov bola zničená ťažbou (*Točík 1971*, 184). Z tejto lokality som vybrala iba štyri hroby.

4.7.1 Náušnice

Spolu sa v týchto hroboch nachádzalo sedem náušnic a všetky boli vyrobené z bronzu. Päť náušnic patrí ku skupine hroziakových a jeden pár patrí k lunicovým náušniciam.

Čo sa týka typu, tak štyri som zaradila do typu 8-6, aj napriek tomu, že jeden pár mal zdobení aj dolný oblúk. V tomto prípade som ho zaradila na základe tvaru hroziaka. Jednu

hrozienukovú náušnicu sa mi nepodarilo určiť, keďže sa nezachovalo hrozienuko, ale iba zdobený oblúk. Lunicovú náušnicu som na základe tvaru lunice a hrozienuka zaradila k typu 10-32, aj keď je možné pozorovať menšie odlišnosti (Graf 22).

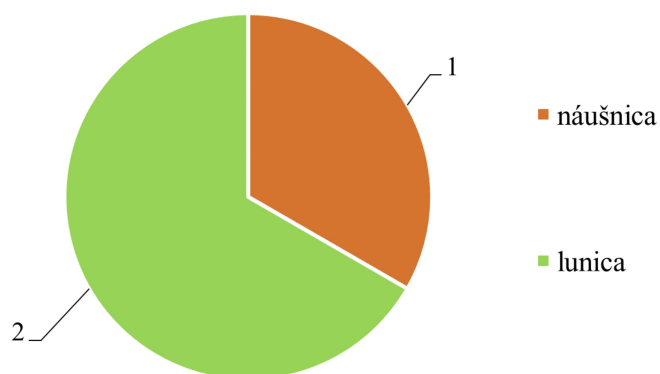

Graf 22: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.8 Ipeľský Sokolec (okr. Levice)

V roku 1961 bola odkrytá časť pohrebiska, ktoré sa nachádzalo 2 km juhozápadne od obce Ipeľský Sokolec. Na ploche náleziska sa nachádzalo pieskovisko a štrkovisko. Práve pri rozšírení štrkoviska robotníci objavili kostry. Počas záchranného výskumu bola okrem hrobov zachytená aj časť objektu, ktorá patrila podľa materiálu k velatickej kultúre. Počet preskúmaných hrobov je pomerne malý, a to iba deväť. Z celkovej situácie vyplynulo, že bol zachytený okraj pohrebiska, ktoré pokračuje severovýchodným smerom (*Vendtová – Rejholec 1963*, 237, 244). Z tejto lokality som do práce vybrala iba tri hroby (Graf 23).

Počet šperkov z Ipeľského Sokolca

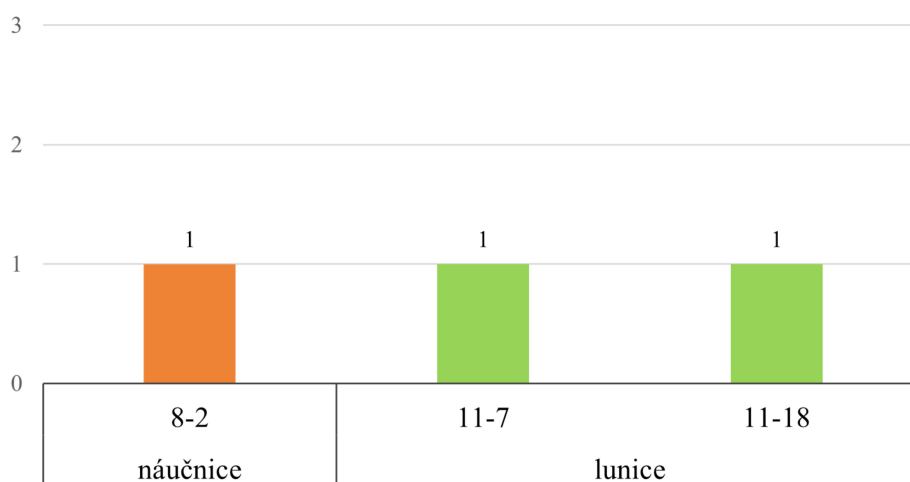

Graf 23: Počet šperkov z Ipeľského Sokolca.

4.8.1 Náušnice

Z náušníc som vybrala len jeden exemplár. Konkrétne ide o bronzovú hrozienu náušnicu, ktorú som zaradila do typu 8-2 (Graf 24).

Roztriedenie šperkov podľa typov

Graf 24: Roztriedenie šperkov podľa typov.

4.8.2 Lunice

V početnejšom množstve pochádzajú z lokality lunice. Celkovo ide o dve lunice, ktoré

sú vyrobené z bronzu. Prvá lunica je typu 11-7. Tento typ lunice sa vyskytol aj na lokalite Staré Město Uherského Hradiště v polohe "Na valách". Druhú som zaradila do typu 11-18. Lunica rovnakého typu sa našla aj v Mikulčiciach na polohe Kláštorisko a v Michale nad Žitavou (Graf 24).

4.9 Levice (okr. Levice)

V Leviciach na polohe Mudroňová ulica 5, sa nachádzal hrobový nález z prvej polovice 10. storočia. Hrob obsahoval veľkomoravské šperky. V roku 1997 bol Ponitrianskému múzeu predaný nález, ktorý predstavovali štyri strieborné náušnice, dva bronzové náramky a 11 korálikov (*Ruttkayová 1997*, 145).

4.9.1 Náušnice

Všetky štyri náušnice boli rovnaké. Na základe výzdoby z granulácie som ich priradila k typu 9-3.

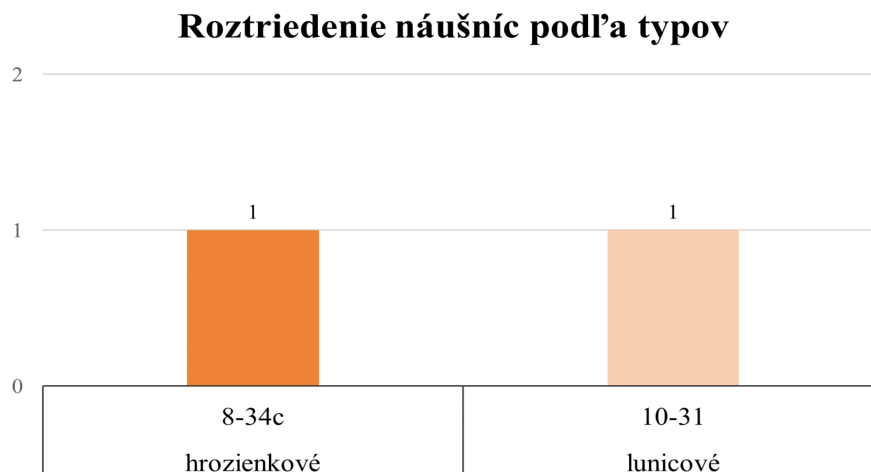
4.10 Lipová-Ondrochov (okr. Nové Zámky)

Pohrebisko na lokalite Ondrochov bolo objavené v roku 1950 pri vykopávkach piesku. Na základe toho sa uskutočnil záchranný archeologický výskum, počas ktorého sa podarilo odkryť 44 hrobov. Väčšia časť týchto hrobov patrila do 9. - 10. storočia, päť bolo z doby laténskej a dva boli z obdobia sťahovania národov (*Točík 1971*, 199). Z tejto lokality som vybrala iba jeden hrob.

4.10.1 Náušnice

Celkovo z lokality pochádzajú dve náušnice. Jedna pochádza z hrobu, zatiaľ čo tá druhá bola nájdená pri povrchovom zbere. Obe sú vyrobené zo striebra (Graf 25).

Hrozienskú náušnicu som zaradila k typu 8-34c, ktorý som vyčlenila z typu 8-34 podľa B. Dostála. Rovnaký typ sa ešte nachádza v Skalici a Zalavári. Lunicová náušnica zo zberu je typu 10-31. Ide o typ, ktorý som vyčlenila vo svojej bakalárskej práci. Tento typ sa našiel aj na lokalite Staré Město Uherského Hradiště v polohe Na valách (*Porvazníková 2020*, 37).

Graf 25: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.11 Michal nad Žitavou (okr. Nové Zámky)

Na severovýchodnom okraji obce sa nachádza piesočná vyvýšenina, na ktorej sa v roku 1956 uskutočnil výskum. Objavených bolo 43 hrobov, z toho 29 slovanských a 14 laténských (*Točík 1971, 191*). Z tejto lokality som vybrala len jeden hrob, ktorý obsahoval lunicu.

4.11.1 Lunice

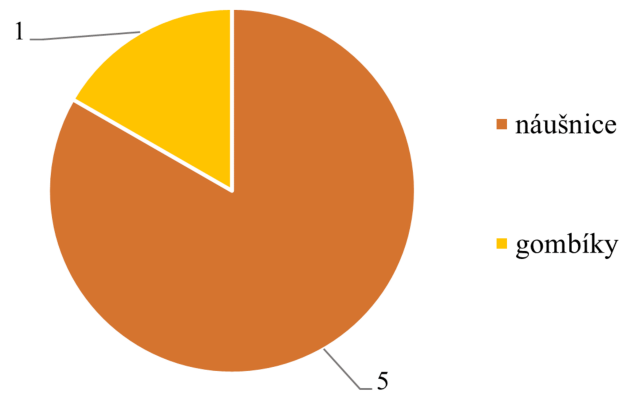
Znova ide o bronzovú lunicu typu 11-18. O analógiach tohto typu som písala už vyššie, a to v podkapitole o lokalite Ipeľský Sokolec.

4.12 Mužla-Čenkov, poloha Vilmarket (okr. Nové Zámky)

O osídlení tejto lokality rozhodli geografické a terénne pomery, napriek tomu, že lokalita bola zaplavovaná. To pravdepodobne rozhodlo o etapovitom osídľovaní už od praveku. Kvôli výstavbe Dunajského vodného diela sa začali archeologické výskumy, ktoré sa sústredili hlavne na polohu Vilmarket. V juhozápadnej časti areálu sa okrem sídliskových objektov podarilo odкрыť aj 40 kostrových hrobov (*Hamuliak – Kuzma 2015, 7, 105*). Z tejto lokality sa budem spolu venovať iba trom hrobom, v ktorých bolo spolu šesť šperkov (Graf

26).

Počet šperkov z Mužle-Čenkov

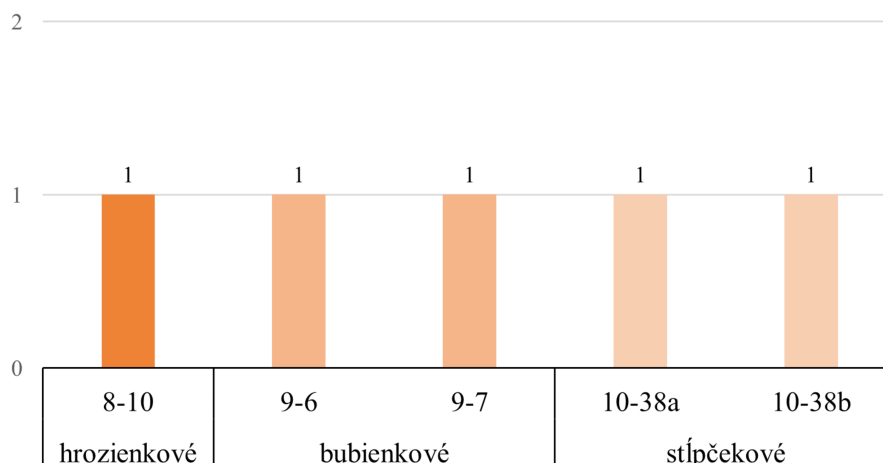
Graf 26: Počet šperkov z Mužle-Čenkov.

4.12.1 Náušnice

Z týchto hrobov pochádza päť náušníc, a to jedna hrozienková, dve bubienkové a dve stĺpčekové. Všetky sú vyrobené zo striebra.

Hrozienková náušnica patrí k najpočetnejšiemu typu náušníc, a to k typu 8-10. Z dvoch bubienkových náušníc som jednu zaradila k typu 9-6 a druhú k 9-7. Jednu stĺpčekovú náušnicu som zaradila k typu 10-38a. Typ 10-38 som vytvorila vo svojej bakalárskej práci, v ktorej sa náušnica tohto typu objavila na lokalite Břeclav-Pohansko (*Porvazníková 2020, 46*). Keďže druhá náušnica sa od prvej líši iba tým, že má zdobený dolný oblúk, rozhodla som sa vyčleniť podtyp 10-38b (Graf 27).

Roztriedenie náušníc podľa typov

Graf 27: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.12.2 Gombíky

Z troch hrobov, ktoré som si vybrala, iba jeden obsahoval strieborný gombík pravdepodobne s tepanou výzdobou. Ale keďže sa zachovala iba časť gombíku, nebolo možné ho priradiť ku žiadnemu typu, preto ostal neurčený.

4.13 Nitra

Do práce som začlenila tri lokality z Nitry, na ktorých sa nachádzali sledované šperky. Konkrétne to je poloha Lupka, Pod Zoborom a Dolné Krškany.

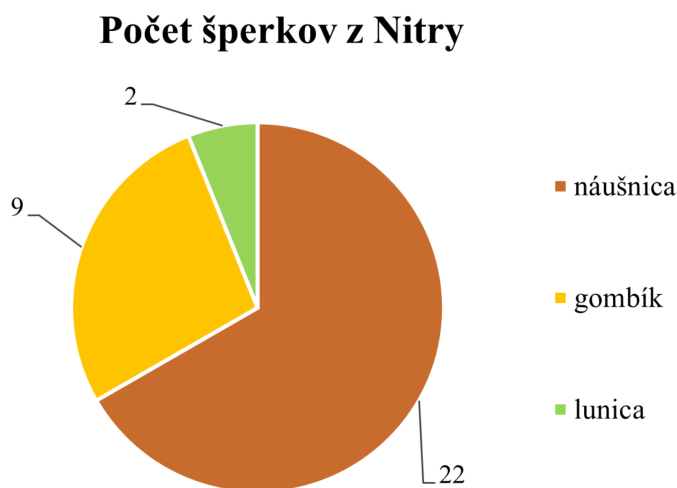
V roku 1959 sa uskutočnil systematický výskum Nitry. Na hradisku Lupka bolo objavené hrnčiarske stredisko (hrnčiarske pece) a k nemu patriace pohrebisko. Hradisko Lupka sa nachádza medzi Nitrou a Dražovcami. Pohrebisko sa podarilo odkryť celé, čo predstavovalo 92 hrobov (*Chropovský 1962, 175-177*).

Pri ľavom brehu rieky Nitra, na svahu sprášovej terasy pod vrchom Zobor, bol v roku 1957 objavený kostrový hrob. Pôvodne sa predpokladalo, že ide o ojedinelý hrob, avšak pri ďalších zemných prácach sa objavili ďalšie. Následkom toho došlo ku záchrannému výskumu, ktorým sa podarilo odkryť 51 kostrových hrobov (*Chropovský 1978, 99*).

Počas terénnych úprav a stavebných prácach sa v Nitre v Dolných Krškanoch podarilo odkryť kostrové hroby. Následným systematickým odkryvom pohrebiska sa v roku 1976

podarilo zdokumentovať 53 hrobov (Hanuliak 2019, 287-288).

Z týchto troch pohrebísk z Nitry som do svojej práce vybrala 16 hrobov, ktoré vo svojej výbave obsahovali mnou sledované šperky. Dokopy ich teda bolo 33 (Graf 28).

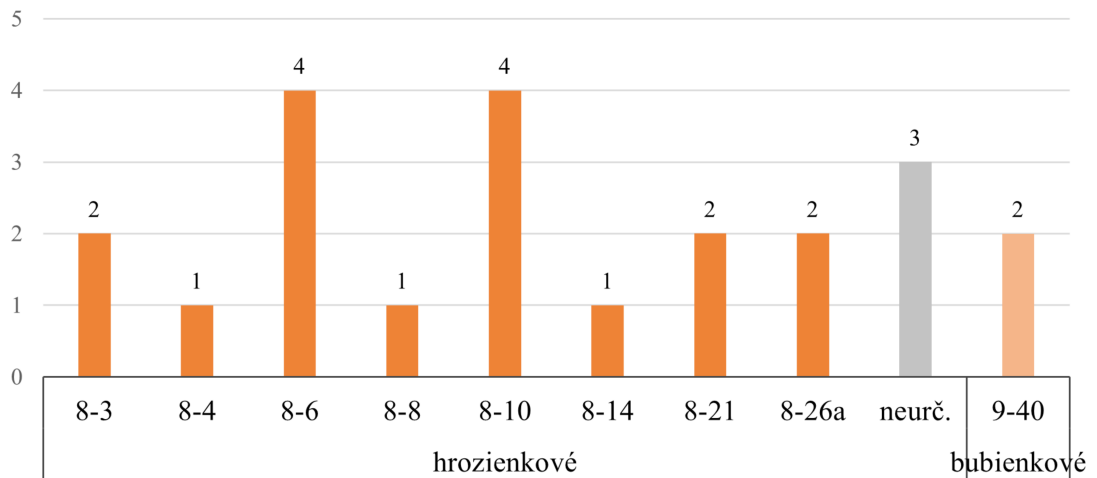
Graf 28: Počet šperkov z Nitry.

4.13.1 Náušnice

Z týchto 16 hrobov pochádza 22 náušníc. Šesť náušníc bolo vyrobených zo striebra, šesť z pozlatteného bronzu a zvyšných desať bolo bronzových.

Až 20 náušníc bolo hrozienských. Najviac náušníc bolo v typoch 8-6 a 8-10, a to po štyri kusy v každom type. Dve náušnice boli v typoch 8-3, 8-21, 8-26a a po jednej náušnici v typoch 8-4, 8-8, 8-14. Tri náušnice sa mi nepodarilo zaradiť k žiadnemu typu. Zvyšné dve náušnice boli bubienkové typu 9-40. Ide o mnou vyčlenený typ. Dolný oblúk je zdobený filigránom a je ukončený dvoma bubienkami. Ďalší bubienok sa nachádza zvrchu dolného oblúka a pútkom sú zdola pripevnené ďalšie dva bubienky. Bubienky sú zdobené filigránom, ktorý je stočený do krúžku (Graf 29).

Roztriedenie náušnic podľa typov

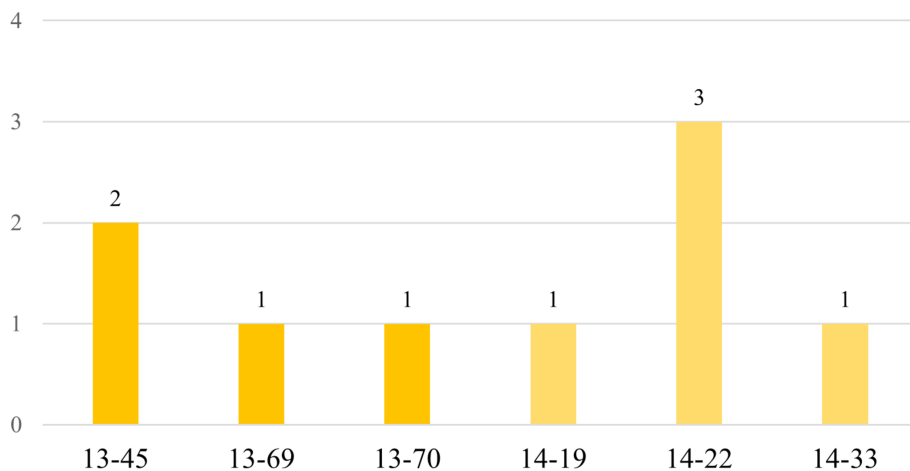
Graf 29: Roztriedenie náušnic podľa typov.

4.13.2 Gombíky

V piatich hroboch sa nachádzali aj gombíky a ďalšie dva pochádzajú zo zberu. Spolu ich je deväť. Jeden je zo zlata, dva sú z pozlatteného bronzu a šesť je z bronzu.

Jeden bronzový pár som priradila k typu 13-45, ktorý som už vyčlenila vo svojej bakalárskej práci, pri lokalite Praha-Lumbeho záhrada (*Porvazníková 2020, 28*). Nový typ 13-69, ktorý je reprezentovaný na lokalite jedným kusom, je zdobený vtáčikom v zdobenom kruhovom orámovaní. Pri ďalšom gombíku som vytvorila typ 13-70. Tento gombík je zdobený tordovaným drôťikom (Graf 30).

Roztriedenie gombíkov podľa typov

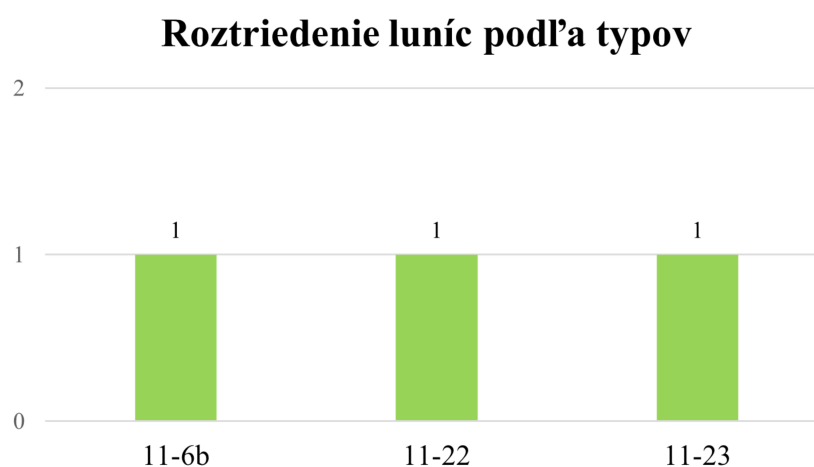

Graf 30: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

Tri gombíky patria k typu 14-22, jeden k 14-19 a nový typ 14-33 je reprezentovaný jedným kusom. Gombík je bez výzdoby, okrem tordovaných drôťov, ktoré členia povrch gombíka na niekoľko častí (Graf 30).

4.13.3 Lunice

Z Nitry pochádzajú aj dve lunice. Obe boli vyrobené z bronzu. Pri oboch som vyčlenila nový typ, a to 11-22 a 11-23. Typ 11-22 má obličkový tvar a vo vnútri na oboch stranách je krúžok. Typ 11-6b je trojcípa lunica, ktorá sa podobá na lunicu z tabuľky od B. Dostála (Obr. 7), ale povrch tej z Nitry je zdobený trojuholníkmi z granulácie (Graf 31).

Graf 31: Roztriedenie luníc podľa typov.

4.14 Pobedim (okr. Nové Mesto nad Váhom)

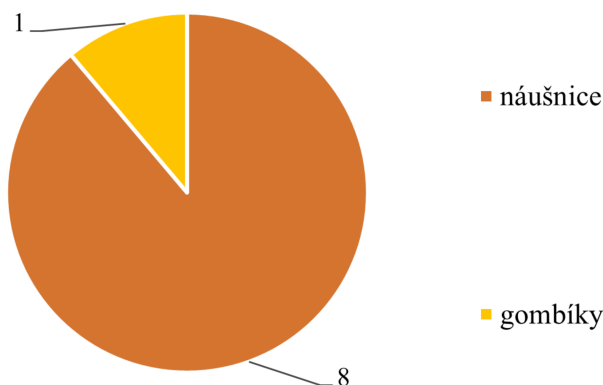
Lokalita Pobedim sa dostala do pozornosti už v roku 1953, kedy obyvatelia obce nachádzali sekerovité hrivny. Ďalšími náhodnými nálezmi, ale aj systematickými výskumami sa podarilo zistiť, že lokalita bola osídlená už od praveku.

Juhozápadne od obce v polohách Hradištia a Podhradištia, sa na terase Dudváhu nachádza nížinné veľkomoravské hradisko (Pobedim I). Po zániku hradiska na polohe Hradištie sa tam začalo pochovávať. Východným smerom od hradiska bol objavený depot železných predmetov (Pobedim IV). Južne od hradiska v polohe Ohrady, bola preskúmaná ďalšia osada (Pobedim X), ktorá patrila ku hradisku. Podobná situácia sa odohrala aj na severe od hradiska v polohe Dolné ohrádky (Pobedim VII). Západne od obce Dubová v polohe Na laze (Pobedim II), bolo preskúmaných v roku 1961 niekoľko objektov a 21 hrobov.

Následne sa tam uskutočnil systematický výskum, počas ktorého bolo objavených 255 objektov a 118 hrobov. Južne od lokality Pobedim II, v polohe Háj (Pobedim V), boli pri kopaní jám na stĺpy elektrického vedenia objavené ďalšie objekty. V polohe Zapupovec sa nachádzalo rozsiahle sídlisko (Pobedim III). Ďalšie včasnoslávanské a veľkomoravské osídlenie sa nachádza v polohe Dolné pole (Pobedim VI). Výsadbou ovocných stromov bolo porušené ďalšie sídlisko v polohe Španie (Vendtová 1969, 120-122).

Pri hustej sídliskovej sieti bol zistený nedostatok pohrebísk. Zo všetkých polôh poznáme iba dva pohrebiska, a to v polohe Pobedim I a II (Vendtová 1969, 124). Práve z pohrebiska Pobedim II som vybrala štyri hroby, ktoré obsahovali šperky veľkomoravského štýlu (Graf 32).

Počet šperkov z Pobedim

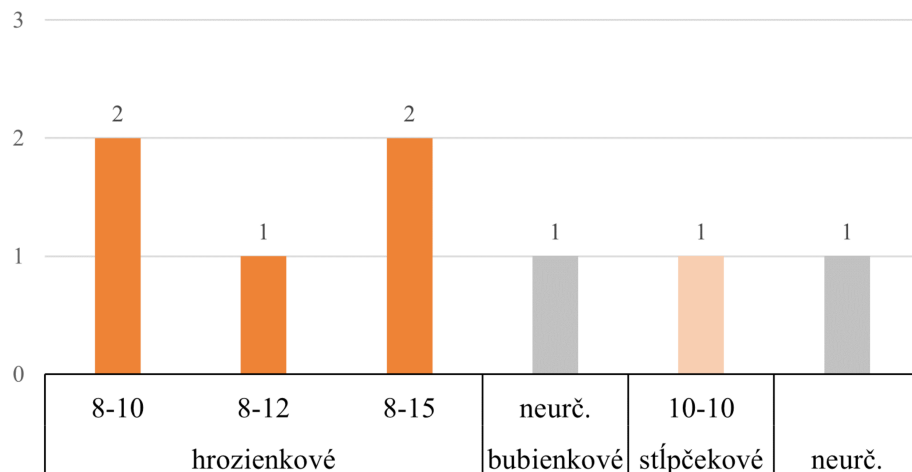
Graf 32: Počet šperkov z Pobedim.

4.14.1 Náušnice

Zo štyroch hrobov z lokality pochádza deväť šperkov, z toho bolo osem náušníc. Všetky náušnice, okrem jednej bronzovej, boli vyrobené zo striebra.

Päť náušníc bolo hroziakových. Po dvoch náušniciach v type 8-10 a 8-15 a jedna náušnica typu 8-12. Jedna náušnica bola bubienková, ale nedal sa určiť presný typ. Zo skupiny stĺpčekových náušníc tiež pochádza iba jeden exemplár a patrí k typu 10-10. Jedna náušnica sa nedala vôbec zaradiť (Graf 33).

Roztriedenie náušnic podľa typov

Graf 33: Roztriedenie náušnic podľa typov.

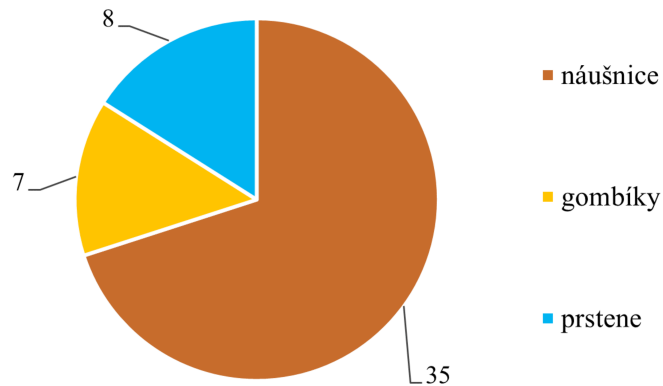
4.14.2 Gombíky

Gombíky sú zastúpené iba jedným exemplárom, a to gombíkom typu 14-22. Ide o gombík bez akejkoľvek výzdoby (Obr. 5).

4.15 Skalica

Juhovýchodne od Skalice, v mestskom lesíku Háj, sa na najvyššom svahu nachádza mohylník. Prvými výskumami I. Červinka zistil na pohrebisku okolo 100 mohýl. Presný počet sa nedá určiť, pretože niektoré mohyly sú zničené orbou. Mohyly boli postupne skúmané. Začiatok mohylníka sa kladie do doby okolo roku 800. V mohylách prevládajú kostrové hroby, ale ojedinele sa tam nachádzali aj žiarové hroby. Bol pochovaný relatívne nízky počet ľudí. Hrobová výbava obsahovala pestrú škálu predmetov, čo je dôsledkom polohy pohrebiska v blízkosti dôležitých komunikačných a obchodných cestách a tiež aj blízkosť hradiska v Starom Měste Uherského Hradišt'a. Mohylník bol spoločným pohrebiskom pre chudobných aj vyššie postavených členov spoločnosti. Z hrobov patriacim k vyššej vrstve patria hroby žien a dievčat so šperkami a mužský hrob s mečom a ďalších bojovníkov (*Kraskovská 1959, 163; Budinský-Krička 1989, 9, 35-38*). Zo Skalice som vybrala 17 hrobov. V nich sa dokopy nachádzalo 50 šperkov (Graf 34).

Počet šperkov zo Skalice

Graf 34: Počet šperkov zo Skalice.

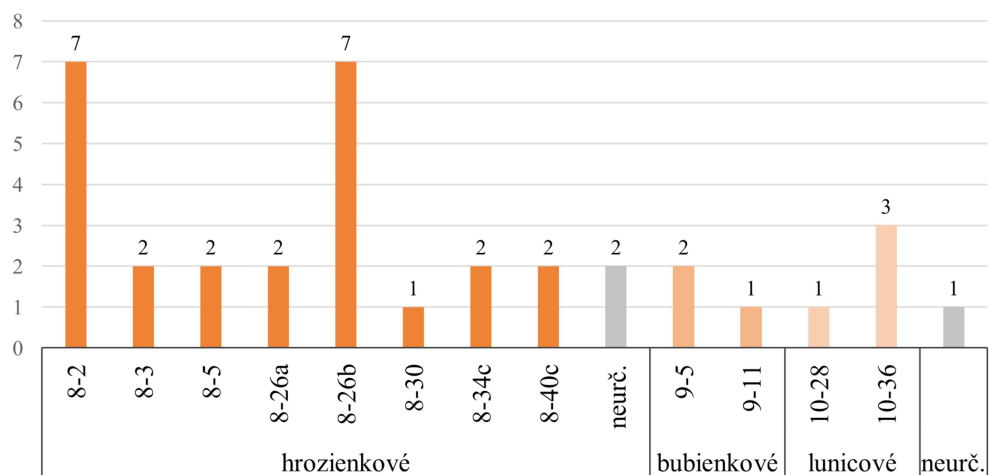
4.15.1 Náušnice

Z celkového počtu šperkov bolo 35 náušníc. Zo striebra je vyrobených 16, z pozlatteného bronzu ich je sedem, z bronzu desať a dve z medi.

Do skupiny hrozienských náušníc patrí 27 kusov. Ich zaradenie ku typom je nasledovné. Najviac náušníc sa nachádzalo v type 8-7 a 8-26b, a to po siedmych náušniciach. Typy 8-3, 8-5, 8-26a, 8-34c, 40c sú zastúpené po dvoch náušniciach. Jednu náušnicu som zaradila k typu 8-30 a dve sa mi nepodarilo určiť.

Bubienkové náušnice sú iba tri. Dve patria k typu 9-5 a jedna k 9-11. Skupinu lunicových náušníc zastupujú štyri náušnice. Tri sú typu 10-36 a jedna 10-28. Jednu náušnicu sa mi vôbec nepodarilo zaradiť (Graf 35).

Roztriedenie náušníc podľa typov

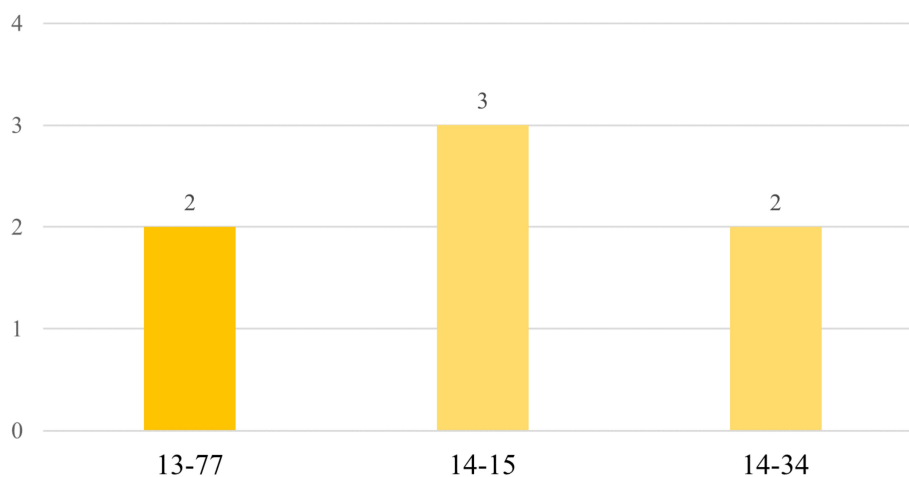
Graf 35: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.15.2 Gombíky

Gombíky boli zastúpené na lokalite v počte sedem kusov. Štyri boli vyrobené z pozlatteného bronzu a tri boli bronzové.

Jeden pár som zaradila do typu 13-77, ktorý som vyčlenila. Tri som priradila k typu 14-15 a dva k 14-34 (Graf 36).

Roztriedenie gombíkov podľa typov

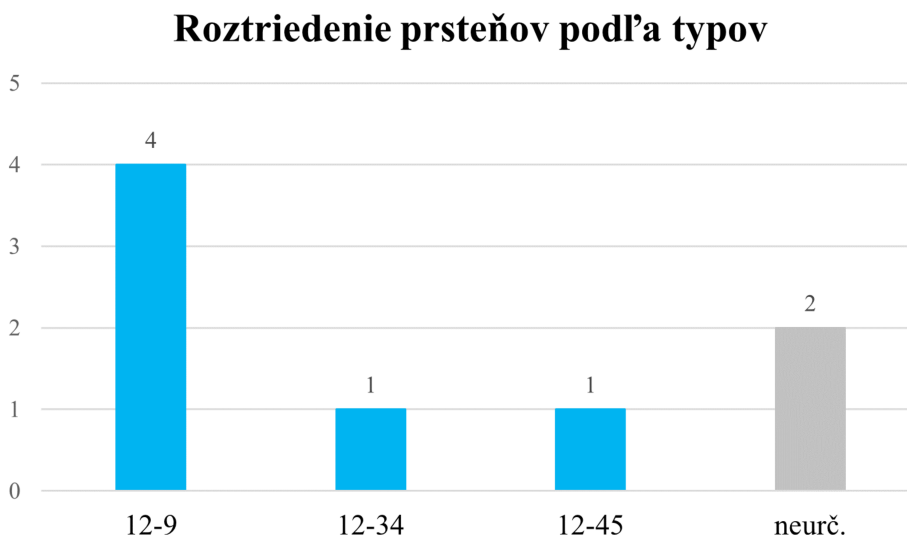

Graf 36: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

4.15.3 Prstene

Zo Skalice pochádza aj osem prsteňov. Jeden je zo zlata, jeden zo striebra a zvyšné sú bronzové.

Štyri som priradila k typu 12-9, jeden k typu 12-34 a 12-45. Dva sa mi nepodarilo zaradiť ku žiadnemu typu (Graf 37).

Graf 37: Roztriedenie prsteňov podľa typov.

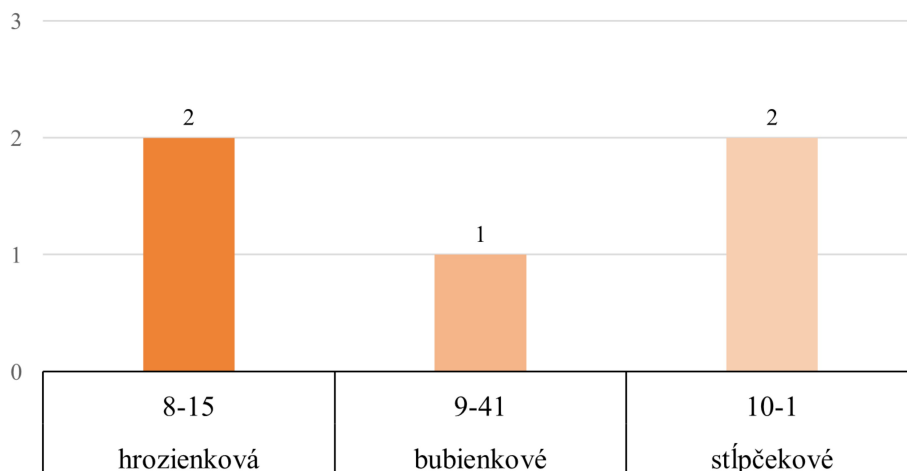
4.16 Šaľa, poloha Veča (okr. Galanta)

Na pieskovisku, severozápadne od obce, boli v roku 1956 porušené kostrové hroby. Následne sa na lokalite uskutočnil výskum, pri ktorom bolo odhalených 23 hrobov (*Točík 1992*, 118). Z celkového počtu hrobov, budem pracovať iba s dvoma, v ktorých bolo päť náušnic. V hrobe č. 1 sa nachádzali tri gombíky, ale vzhľadom na to, že sa primárne venujem ženským hrobom, tak som ho nepridala k analýze.

4.16.1 Náušnice

Z týchto dvoch hrobov pochádzajú štyri náušnice. Všetky sú vyrobené zo striebra. Dve sú hrozičkové typu 8-15. Jedna je bubienková náušnica, ktorej som vytvorila nový typ 9-41. Ide o bubienkovú náušnicu, ktorá má iba tri bubienky zdobené granuláciou. Druhý strieborný pár náušnic patrí ku skupine stĺpčekových náušnic typu 10-1 (Graf 38).

Roztriedenie náušnic podľa typov

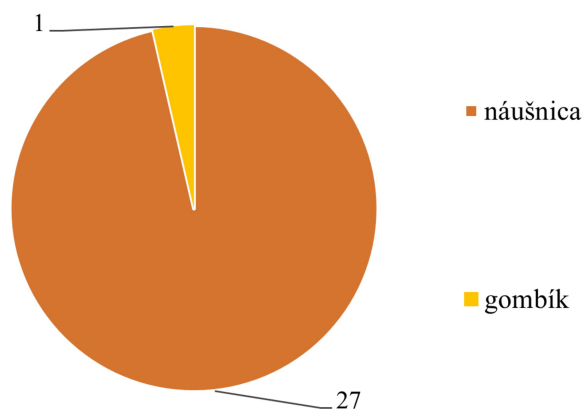

Graf 38: Roztriedenie náušnic podľa typov.

4.17 Trnovec nad Váhom (okr. Šaľa)

Pohrebisko, ktoré sa nachádza južne od kaštieľa Horný Jatov, bolo objavené v roku 1941. Preskúmaných bolo 566 hrobov a z toho 37 pochádzalo z doby laténskej, jeden z doby halštatskej a zvyšok bol z 9.-11. storočia (Točík 1971, 137-138). Do svojej práce som vybrala 14 hrobov, ktoré obsahovali honosné šperky. Spolu v nich bolo 27 náušnic a iba jeden gombík (Graf 39).

Počet šperkov z Trnovca nad Váhom

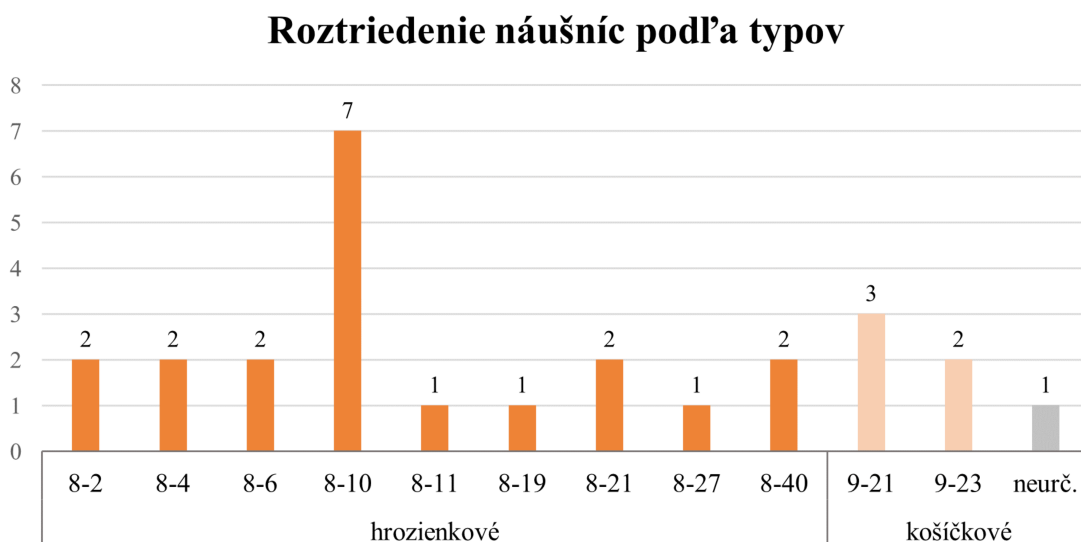

Graf 39: Počet šperkov z Trnovca nad Váhom.

4.17.1 Náušnice

Najviac náušnic z pohrebiska v Trnovci nad Váhom patrí do skupiny hrozienkových náušnic a to až 20. Iba sedem náušnic bolo košíčkových. Čo sa týka materiálu, z ktorého boli náušnice vyrobené, tak až 18 bolo strieborných a deväť bolo z bronzu.

Z hrozienkových náušnic je najpočetnejším typom 8-10, a to v počte sedem náušnic. V počte dvoch náušnic sú zastúpené typy 8-2, 8-4, 8-6, 8-21 a 8-40a. Po jednom exemplári je v typoch 8-11, 8-19, 8-21. Jeden strieborný pár košíčkových náušnic sa nedal určiť, nakoľko bol veľmi poškodený a nedal sa presne určiť počet košíčkov a tiež ani ich umiestnenie na oblúku. Tri strieborné náušnice som zaradila do typu 9-21, podľa tabuľky B. Dostála a jeden tiež strieborný pár náušnic do typu 9-23 (Graf 40).

Graf 40: Roztriedenie náušnic podľa typov.

4.17.2 Gombíky

Gombík v hrobe sa nachádzal sám. Bol vyrobený z bronzu a patrí k typu 14-12. Rovnaký typ, len zo striebra, sa nachádzal aj v hrobe z Bratislavy a aj z Mikulčíc poloha Valy (Porvazníková 2020, 42).

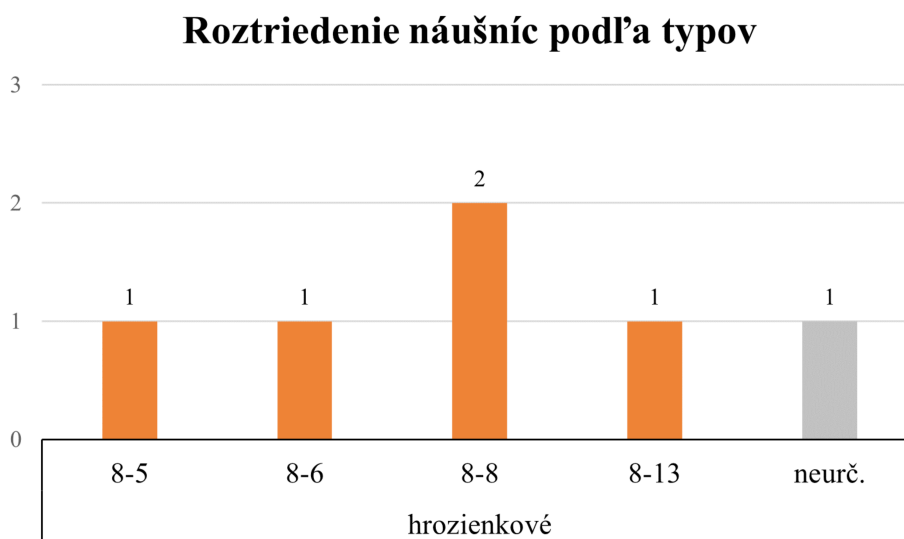
4.18 Veľký Grob (okr. Senec)

Na západnom okraji obce sa na terase nachádza pohrebisko z obdobia Veľkej Moravy. V roku 1951 sa odohral na lokalite systematický výskum, ktorým sa podarilo objaviť celkom 133 kostrových hrobov a jeden žiarový. Dôležité je dodať, že časť hrobov bola zničená pri dolovaní piesku (*Chropovský 1957, 174*). Pri tejto lokalite budem pracovať so štyrmi hrobmi.

4.18.1 Náušnice

V týchto hroboch sa nachádzalo spolu šesť náušníc. Všetky boli hrozienkové. Až štyri boli vyrobené zo striebra, jedna z bronzu a jedna z pozlatteného bronzu.

K typu 8-5 a 8-6 som priradila iba po jednej náušnici. Dve náušnice som zaradila k typu 8-8 a znova jedna náušnica patrila k typu 8-13. Jednu náušnicu sa mi nepodarilo určiť k žiadnemu typu a to preto, že sa zachoval len oblúk a časť hrozienska (Graf 41).

Graf 41: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.19 Budeč (okr. Kladno)

Budeč patrí k dlhodobo sledovaným archeologickým lokalitám. Patrí k lepšie poznaným hradiskám v Čechách a to na základe písomných prameňov z 10. storočia, ale aj systematickým archeologickým výskumom. Hlavná pozornosť sa venovala akropoly hradiska.

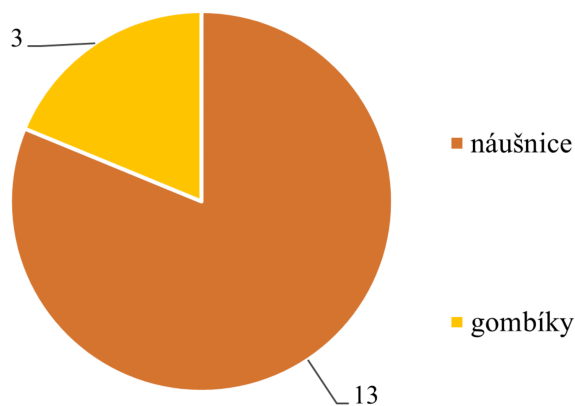
V areáli hradiska sa nachádza rotunda sv. Petra a Pavla a v základoch dochovaný kostol P. Marie. Pri hradisku bolo následne detailnejšie skúmané pohrebisko v Zákolanoch a v polohe Na Týnici, kde sa nachádzalo aj sídlisko. Na hradisku v Budči sa nachádzajú tri pohrebiska. Najlepšie poznané pohrebisko je to, ktoré sa nachádza v blízkosti rotundy sv. Petra a Pavla s 56 hrobami, ale predpokladaný počet hrobov bude väčší (Bartošková – Štefan 2006, 724-726, 736).

Druhé pohrebisko sa nachádza mimo plochy hradiska, na protiľahlom svahu, v areáli bývalého cukrovaru v Zákolanech. Rovnako ako na akropoly, počet hroboch bol pravdepodobne väčší. Podľa hrovej výbavy môžeme toto pohrebisko zaradiť ku tým bohatším. V hrobach sa nachádzali veľkomoravské šperky, záušnice a aj meče a ostrohy (Bartošková – Štefan 2006, 736).

Tretie pohrebisko sa rozkladá na predpolí hradiska v polohe Na Týnici. Od predchádzajúcich pohrebísk z Budče sa líši tým, že hrobová výbava je chudobnejšia. Okrem pohrebiska bolo na polohe Na Týnici zachytený aj doklad osídlenia (Bartošková – Štefan 2006, 737).

Z tejto lokality som vybrala 11 hrobov, ktoré obsahovali šperk veľkomoravského štýlu (Graf 42).

Počet šperkov z Budče

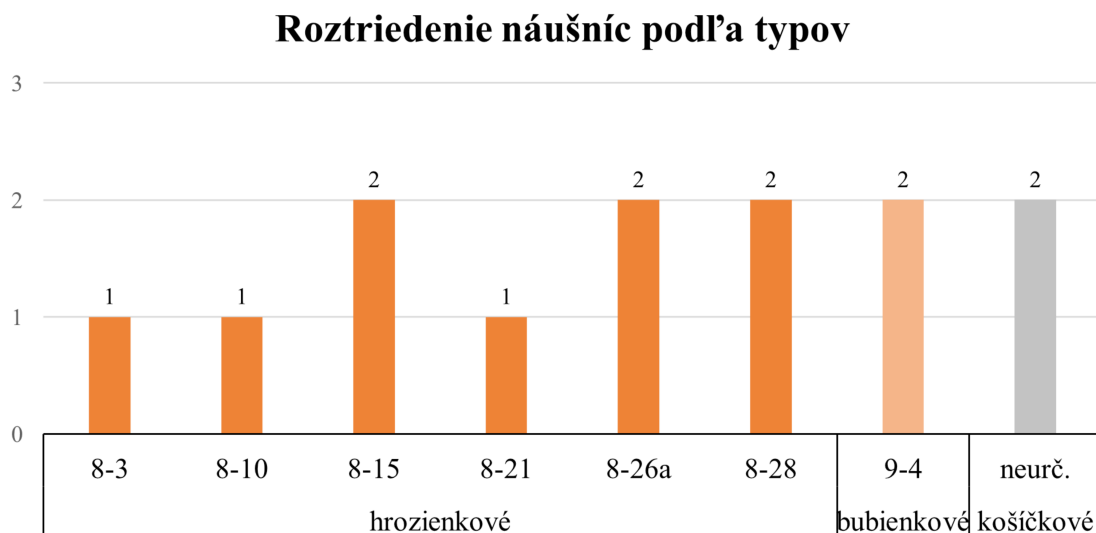
Graf 42 : Počet šperkov z Budče.

4.19.1 Náušnice

V 11 hrobach sa spolu nachádzalo 13 náušníc. Najviac bolo strieborných. Tak ako to býva na väčšine lokalít, tak aj v hrobach z Budče bolo najviac náušníc zo skupiny

hrozienských, a to až 10, jeden pár patril k bubienkovým náušniciam a jedna náušnica bola košíčková.

Z hrozienských náušníc sa vyskytli typy 8-3, 8-10 a 8-21 po jednej náušnici. V typoch 8-15, 8-26a a 8-28 sa nachádzali párové náušnice. Bubienkové náušnice sú na lokalite reprezentované typom 9-4. Jedna košíčková náušnica je neurčená. Na nej sa zachovali len tri košíčky a nie je jasné, či ich nebolo viacej (Graf 43).

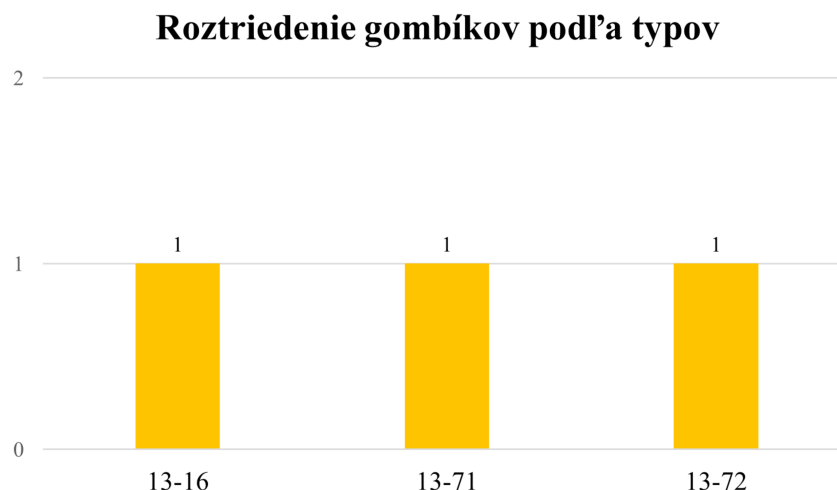

Graf 43 : Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.19.2 Gombíky

Na lokalite sa nachádzali iba tri gombíky. Jeden pozlátený strieborný, jeden strieborný a jeden pozlátený bronzový.

Každý gombík je iného typu. Typ 13-16 je podľa B. Dostála. Zvyšné dva gombíky som zaradila do novej, mnou vytvorenej skupiny. Na puncovanom povrchu gombíka typu 13-71 sa nachádza rastlinný motív (kvetky), ktorý je členený pletencami. Tak ako predchádzajúci typ, tak aj nový typ 13-72 má povrch upravený puncovaním, avšak jeho výzdobu tvoria vtáčiky (Graf 44).

Graf 44: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

4.20 Klecany (okr. Praha-východ)

Obec Klecany sa nachádza na pravom brehu rieky Vltava, asi 10 km od Prahy. Lokalita je archeologicky známa už dlhšie obdobie. Objavených bolo postupne niekoľko hrobov (*Profantová 2015*, 11).

Prvé hroby sa začali objavovať v zámočekj záhrade (Klecany I). Až výskumom v rokoch 2005-2009 sa podarilo zachytiť okraje pohrebiska a zároveň sa podarilo objaviť a preskúmať najviac hrobov. Pohrebisko bolo opakovane narušované, ale vždy sa podarilo zachytiť nejaké hroby. Predpokladaný počet hrobov sa pohybuje okolo 130-180. (*Profantová 2015*, 17, 43-44).

Druhé pohrebisko, Klecany II, sa nachádza v areály klecanského hradiska. Rovnako ako pri pohrebisku Klecany I, aj tu sa podarilo zachytiť okraje pohrebiska. V tomto prípade ide o menšie pohrebisko, ktoré predstavuje 50-70 hrobov (*Profantová 2015*, 137, 147).

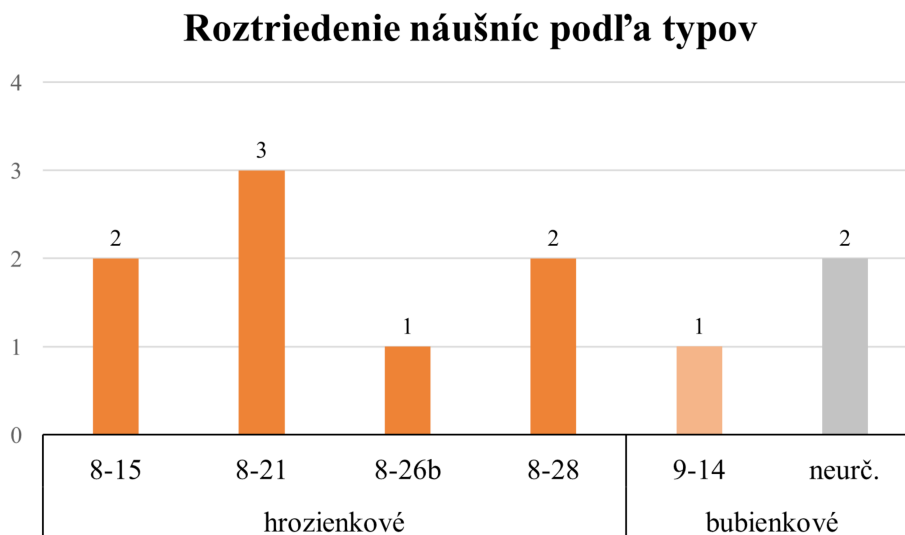
Z oboch pohrebísk z Klecan, som do práce zaradila štyri hroby, ktoré spolu obsahovali 12 šperkov.

4.20.2 Náušnice

Z 12 náušníc bolo osem vyrobených zo striebra, tri z pozlatteného striebra jedna z pozlatteného bronzu.

Deväť náušníc je hrozienských. Dva páry náušníc som zaradila k typu 8-15 a 8-28. Tri náušnice patria k typu 8-21 a jedna náušnica k typu 8-26b. Jednu náušnicu sa mi

nepodarilo určiť. Z bubienkových náušnic sa mi podarilo určiť typ iba pri jednej, a to typ 9-14. Jeden pár náušnic nebolo možno priradiť k žiadnemu typu vzhľadom na to, že sa zachovali iba bubienky (Graf 45).

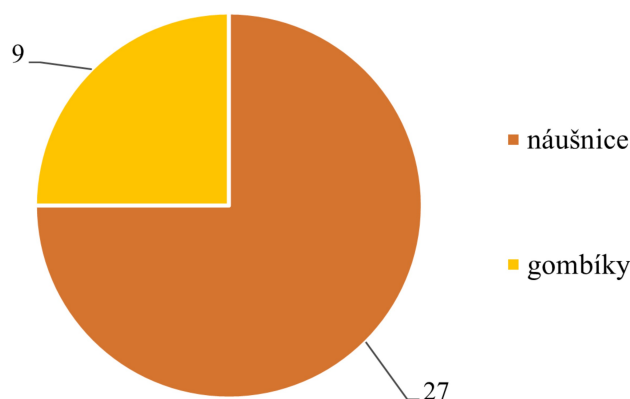
Graf 45: Roztriedenie náušnic podľa typov.

4.21 Levý Hradec-Žalov (okr. Praha-západ)

Levý Hradec je významné rane stredoveké hradisko. Pohrebisko na Levém Hradci v polohe Žalov-cihelna, je sledované už niekoľko rokov. Rozkladá sa južne od levohradského hradiska, na miernom svahu v priestore neskoršej tehelne. V priebehu rokov bolo objavených niekoľko hrobov. Na tejto lokalite prebiehali aj záchranné výskumy I. Borkovského (1949 a 1952), Z. Smetánku a B. Nechvátalu (1957). Odhad počtu hrobov na tejto polohe nie je možný, a to z rôznych dôvodov (Tomková 2012, 90; Tomková 2020, 9, 29).

Druhé pohrebisko, Žalov-Na Panénské, sa nachádza cca 200 m od polohy Žalov-cihelna. Pohrebisko sa rozkladá na miernom svahu. Skúmané bolo na základe plánovanej výstavby rodinných domov v rokoch 2003-2005, 2009, 2011. Z tohto pohrebiska bolo skúmaných 46 hrobov (Tomková 2012, 162; Tomková 2020, 30-32). Z celkového počtu hrobov z oboch pohrebísk som do práce vybrala 16 (Graf 46).

Počet šperkov z Levého Hradca

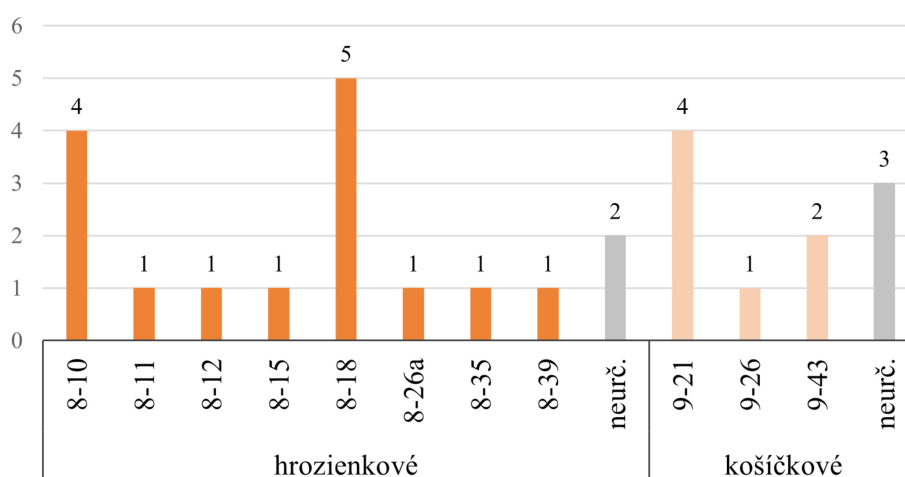
Graf 46: Počet šperkov z Levého Hradca.

4.21.1 Náušnice

Zo 16 hrobov pochádza 27 náušníc. Všetky boli vyrobené zo strieborného materiálu, okrem dvoch, ktoré boli ešte postriebrené.

Na lokalite sa nachádzali dve skupiny náušníc, a to náušnice hrozienkové, ktorých bolo 17. K typu 8-10 patria štyri náušnice, po jednej náušnici je v typoch 8-11, 8-12, 8-15, 8-26a, 8-35 a 8-39. Najpočetnejší je typ 8-18, kde je až päť náušníc. Dve náušnice sa mi nepodarilo určiť (Graf 47).

Roztrieďenie náušníc podľa typov

Graf 47: Roztrieďenie náušníc podľa typov.

Druhá skupina je zastúpená desiatimi košíčkovými náušnicami. Štyri náušnice

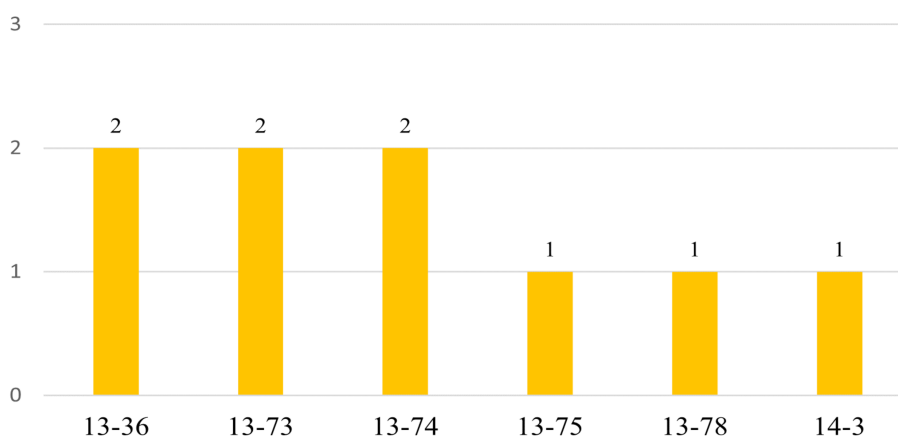
predstavujú typ 9-21, jedna náušnica typ 9-26, jeden pár náušníc typ 9-43, ktorý som novo vyčlenila. Ide o košíčkovú náušnicu, ktorá má na spodnom oblúku iba tri košíčky. Košíčky vyzerajú nezvyčajne, ale to môže byť spôsobené rozpadom. Tri náušnice sa mi nepodarilo určiť (Graf 48).

4.21.2 Gombíky

Gombíkov je deväť. Jeden strieborný, päť medených pozlatených a tri sú zo zliatiny bronzu a medi.

Pár gombíkov patrí k typu 13-36. Rovnaký typ gombíku sa nachádza aj v Ducovom. Jeden pár som zaradila do novovytvoreného typu 13-73. Na puncovaním upravenom povrchu sa nachádza zdobenie rozety v srdcovom orámovaní. Ďalší pár som priradila k typu 13-74, ktorý je tiež nový. Tento typ má výzdobu tvorenú pletencami, ktoré vytvárajú štvorec a v strede sa nachádza „hviezda“ so štyrmi cípmi. Posledný nový typ je 13-75, ktorý tvoria centrické kosoštvorce. Jeden gombík, pre ktorý som vyčlenila nový typ 13-78. Posledný gombík je z typu 14-3 (Graf 48).

Roztriedenie gombíkov podľa typov

Graf 48: Roztriedenie gombíkov podľa typov

4.22 Praha-Vinoř (Hlavní město Praha)

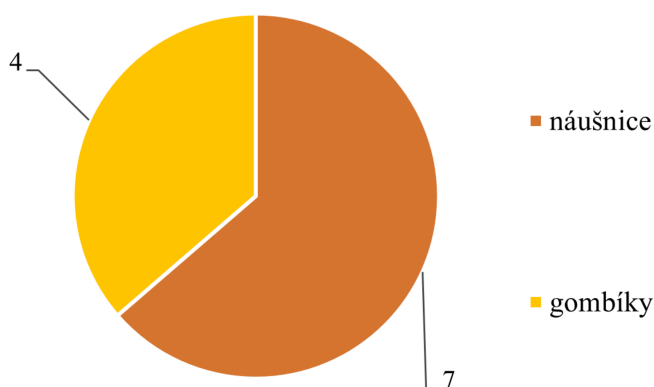
Rane stredoveké hradisko Praha-Vinoř sa nachádza asi 13 km severozápadným smerom od Pražského hradu. Hradisko sa ležalo na ostrožnej, ktorej obvod tvoria strmé zrazy. Z južnej strany však prechádza do rovinatého predpolia. Výhodou tejto ostrožny je aj prístup k vodnému zdroju, čo viedlo k opakovanému osídleniu polohy (Štefan – Hasil 2023, 270,

272).

Povrchovými zbermi na lokalite sa podarilo zistiť ako praveké, tak aj stredoveké osídlenie. Okrem keramických nálezov sa pri povrchových zberoch našli opukové kamene a ľudské kosti (v severnej časti akropole). Na základe povrchových zberov možno rozlíšiť štyri základne etapy osídlenia na tejto ostrožnej (halštatské, laténské, rane stredoveké a vrcholne stredoveké). Archeologický výskum na lokalite sa zahájil v roku 2016 (*Štefan – Hasil 2023, 272, 274, 276*).

Výskum sa sústredil hlavne na severnú časť akropoly, kde sa podarilo zatiaľ preskúmať 116 hrobov. Spomedzi nich najviac vyčnieva hrob č. 2., v ktorý patril 12-14 ročnému dievčatku. Tento hrob obsahoval mimoriadne bohatú výbavu 18 šperkov a fragmentu noža. V oblasti krku a hornej časti hrudi sa nachádzali štyri gombíky. Okrem gombíkov sa v hrobe nachádzali aj strieborné náušnice. Ide zatiaľ o jediný hrob, ktorý sa s určitosťou radí do veľkomoravského horizontu (*Štefan a kol. 2023, 314, 316-322*).

Počet šperkov z Prahy-Vinoř

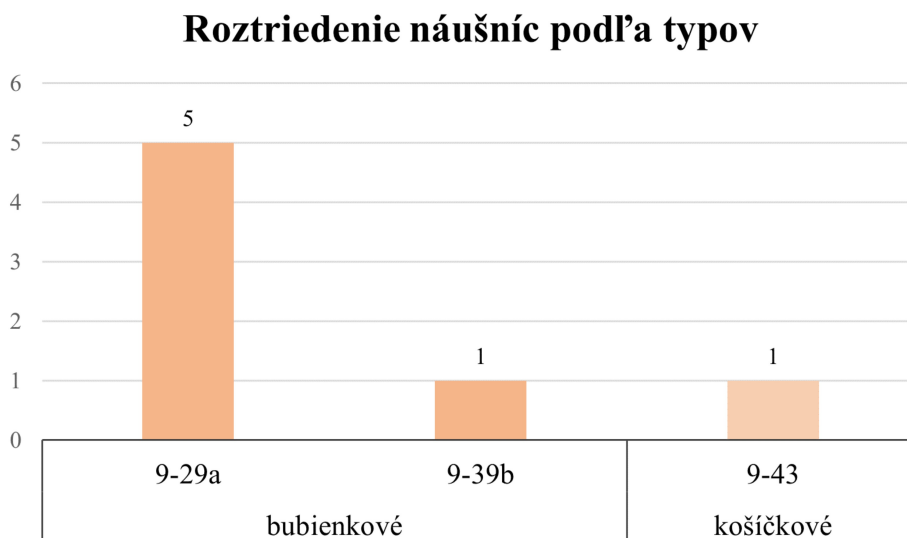
Graf 49: Počet šperkov z Prahy-Vinoř.

4.22.1 Náušnice

V tomto hrobe sa nachádzalo sedem strieborných náušnic. Šesť z nich je bubienkových a jedna košíčková.

Všetky bubienkové náušnice patria k jednému typu. Typ 9-39 som vyčlenila ako nový. Tento typ obsahuje náušnice s pravdepodobne len troma bubienkami. Keďže na lokalite sa nachádza 6 bubienkových náušnic s troma bubienkami, ale jedna náušnica má odlišnú výzdobu bubienkov, tak som vydělila podtypy. Podtyp 9-39a má výzdobu bubienkov rovnakú

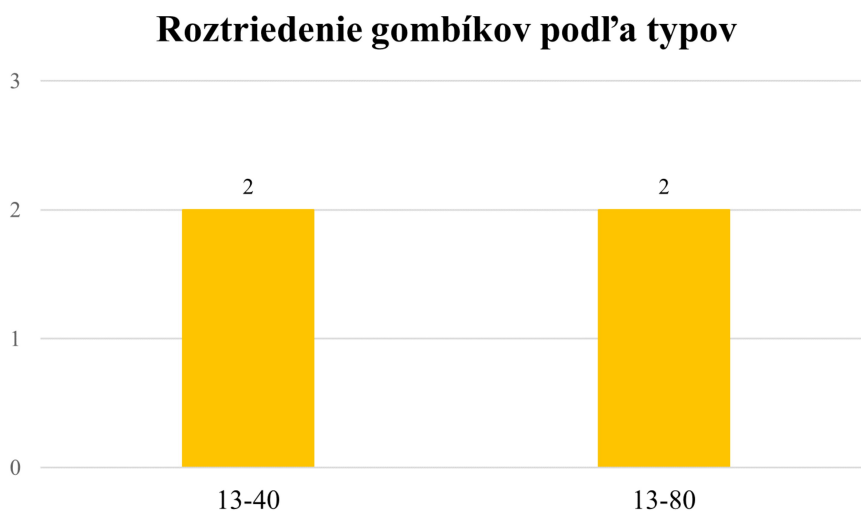
ako typ 9-14, z tabuľky B. Dostála (Obr. 2). Podtyp 9-39b sa výzdobou skôr podobá na typ 9-8 a 9-10. Jednu košíčkovú náušnicu som zaradila do typu 9-43, o ktorom som písala vyššie pri lokalite Levý Hradec (Graf 50).

Graf 50: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.22.2 Gombíky

Okrem náušníc sa v hrobe nachádzali aj štyri pozlatené medené gombíky. Jeden pár, ten väčší, som zaradila do typu 13-40. Tie menšie gombíky som priradila k novému typu 13-80 (Graf 51).

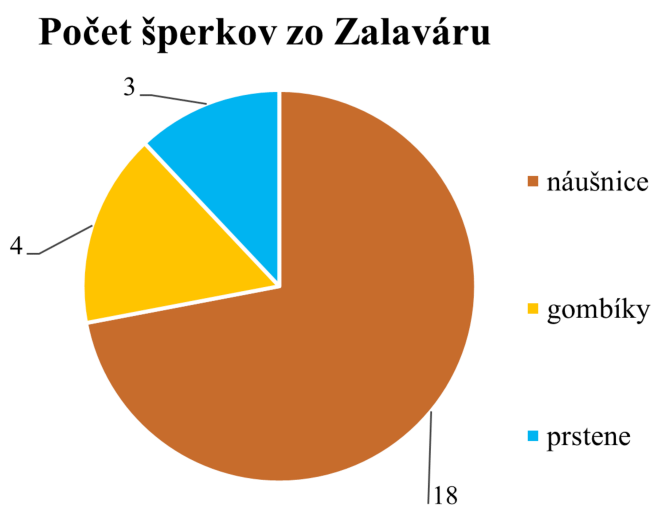

Graf 51: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

4.23 Zalavár

Počiatkom 40. rokov 8. storočia vznikol na území dnešného Maďarska hradisko Mosanburg alebo tiež Zalavár. Obyvateľov tohto hradiska možno identifikovať ako zmiešanú avarsko-slovanskú populáciu. Sú charakterizovaní birituálnym spôsobom pochovávania (Slovania pochovávali žiarovo a Avari praktikovali inhumáciu). Aj archeologické nálezy z lokality ukazujú na rozmanitosť. Niektoré predmety, medzi nimi aj šperky, možno opísať ako nešpecifikované alebo predmety s imperiálnou povahou. Tieto predmety vykazovali silný karolínsky vplyv. Medzi nálezmi šperkov v Zalavári sa objavili aj šperky tzv. byzantsko-orientálneho štýlu. Objav týchto šperkov na lokalite bol interpretovaný ako odraz expanzie Veľkej Moravy. S rastúcimi nálezmi sa začali objavovať úvahy o tom, že ich možno interpretovať ako vyjadrenie sociálnych vzťahov (Szóke 2007, 212).

Zo Zalaváru som vybrala päť hrobov. Avšak v tabuľke mám aj šperky, pri ktorých som nevedela dohľadať číslo hrobu. Aj hrobov zo šperkami mohlo byť viac, ale nepodarilo sa mi ich nájsť v publikovanej literatúre. Spolu som teda zo Zalaváru pozbierala 25 šperkov (Graf 52).

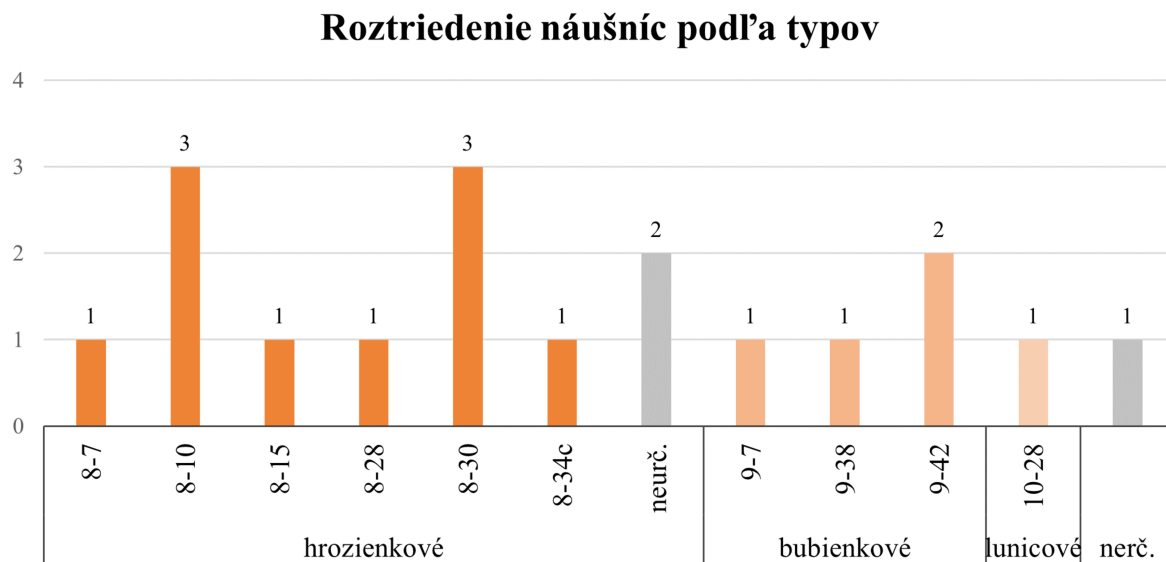
Graf 52: Počet šperkov zo Zalaváru.

4.23.1 Náušnice

Celkovo som zozbierala 18 náušnic. Väčšina bola vyrobená zo striebra (8), časť bola strieborných pozlatených a dve boli zo zlata.

Znova boli najviac zastúpené hrozienkové náušnice. Po jednom bol zastúpený typ 8-7,

8-15, 8-28, 8-34c. Tri náušnice som zaradila do typov 8-10 a 8-30. Dve náušnice sa mi nepodarilo určiť. Z bubienkových boli zastúpené typy 9-7 a 9-38 po jednej náušnici. Dve náušnice v type 9-42, ktorý som vyčlenila. Náušnice v tomto type majú 10 bubienkov, ktoré sú pokryté granuláciou. Zastúpené sú aj lunicové náušnice, a to typom 10-28. Jednu náušnicu sa mi nepodarilo vôbec identifikovať (Graf 53).

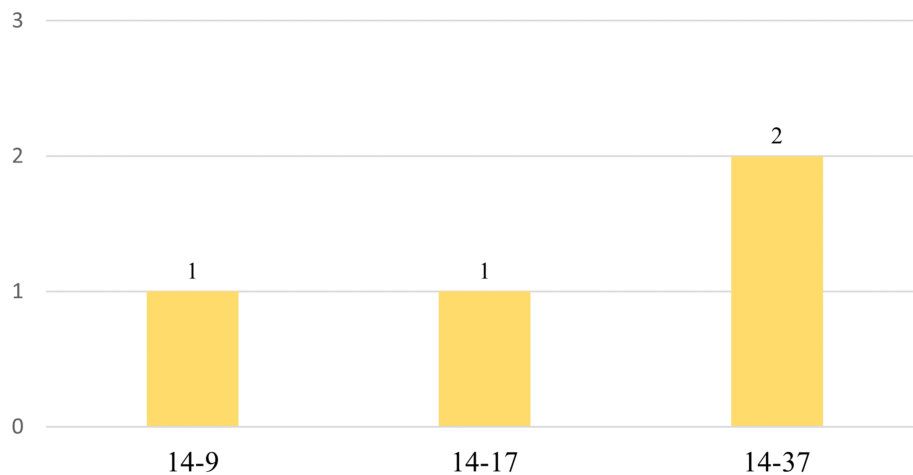

Graf 53: Roztriedenie náušníc podľa typov.

4.23.2 Gombíky

Do tabuľky som zaradila aj štyri gombíky. Dva boli vyrobené zo striebra a jeden pár z pozlatteného striebra. Po jednom som zaradila k typom 14-9 a 14-17. Pri páre gombíkov som vyčlenila nový typ 14-37. Povrch týchto gombíkov sa skladá z viacerých polgúl, ktoré sú k sebe pripevnené. Ich povrch je zdobený granuláciou. Medzi nimi sú rovnomerne vložené štyri polgule, ktoré sú bez výzdoby (Graf 54).

Roztriedenie gombíkov podľa typov

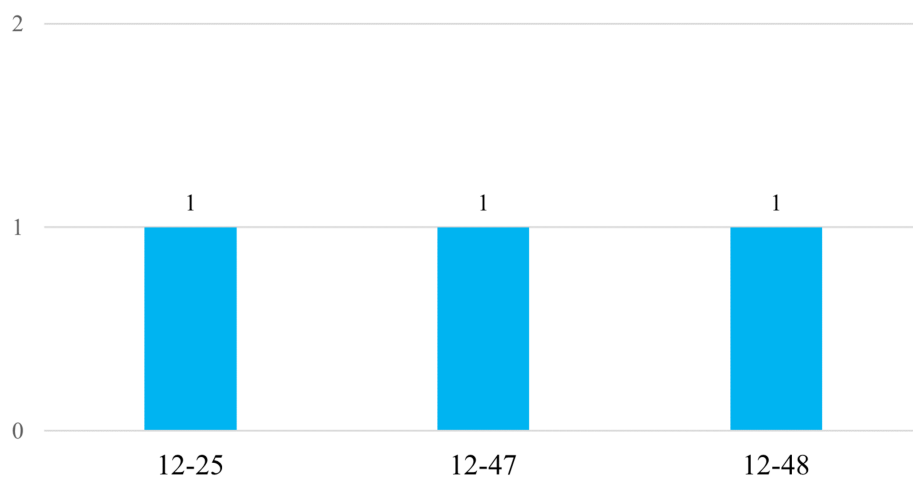

Graf 54: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

4.23.3 Prstene

Tiež som do práce zaradila aj tri prstene. Jeden vyrobený zo striebra a dva z pozlatteného striebra. Jeden som zaradila k typu 12-25 a pri zvyšných dvoch som vytvorila nové typy 12-47 a 12-48. Typ 12-47 je tvorený polkruhovým butonom, ktorý je zdobený filigránom a na vrchu sú rovnomerne rozmiestnené tri väčšie granulky. Typ 12-48 sa skladá z piatich polkruhových častí, ktoré sú zdobené granulkami. Granulky sú usporiadané v podobných motívoch ako nájdeme na bubienkových náušniciach (Graf 55).

Roztriedenie prsteňov podľa typov

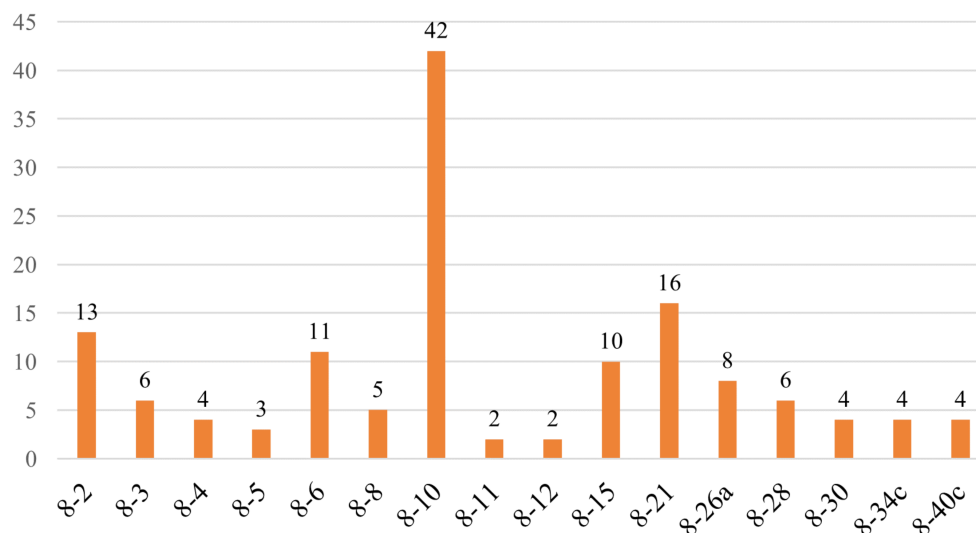
Graf 55: Roztriedenie prsteňov podľa typov.

4.24 Výskyt rovnakého typu šperku na viacerých lokalitách

Po ukončení určovania typov mnou zhromaždených šperkov, som sa posunula k ďalšej časti, a to k zisteniu koľko typov sa nachádza na viacerých lokalitách zo sledovaného územia. Z celkového počtu 151 typov (teda 361 šperkov) to je iba 31 typov (198 šperkov). Ku každému druhu šperku som vytvorila graf.

Z náušnic sa na viacerých lokalitách vyskytovali hlavne hrozienkové náušnice, čo môže poukazovať na ich obľúbenosť (Graf 56). Na viacerých lokalitách sa nachádzali typy 8-2 (Čakajovce, Devín, Ipeľský Sokolec, Trnovec nad Váhom a Skalica), 8-3 (Devín, Nitra, Skalica, Budeč), 8-4 (Bratislava, Nitra, Trnovec nad Váhom), 8-5 (Skalica, Veľký Grob), 8-6 (Hurbanovo, Nitra, Trnovec nad Váhom), 8-8 (Devín, Nitra, Trnovec nad Váhom, Veľký Grob). Najviac zastúpený typ 8-10 sa nachádzal na väčšine lokalít. Ďalej to bol typ 8-11 (Trnovec nad Váhom, Levý Hradec), 8-12 (Pobedim, Levý Hradec), 8-15 (Pobedim, Šaľa, Budeč, Klecany, Zalavár), 8-21 (Bratislava, Čakajovce, Nitra, Trnovec nad Váhom, Budeč, Klecany), 8-26a (Devín, Nitra, Skalica, Budeč, Levý Hradec), 8-28 (Čakajovce, Budeč, Klecany, Zalavár), 8-30 (Skalica, Zalavár), 8-34c (Lipová-Ondrochov, Skalica, Zalavár), a posledný typ 8-40c (Čakajovce, Skalica).

Výskyt rovnakých typov hrozienkových náušnic na sledovanom území

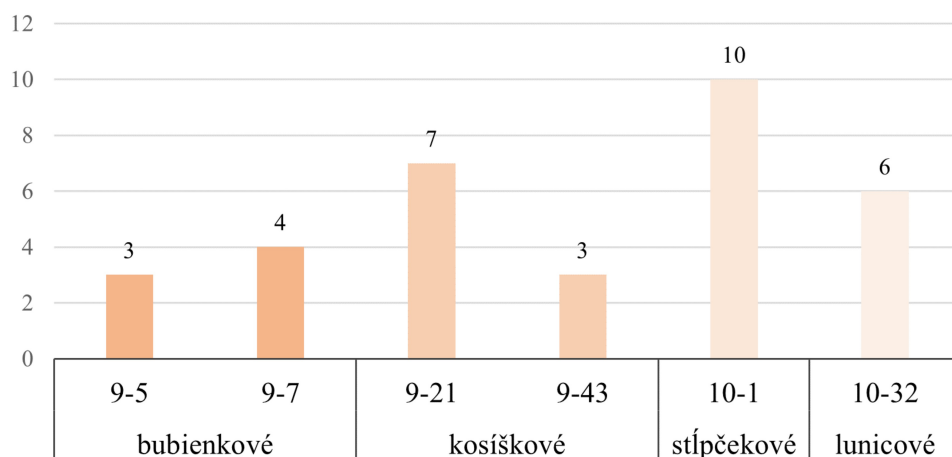

Graf 56: Výskyt rovnakých typov hrozienkových náušnic na sledovanom území.

Pri zvyšných skupinách náušnic ide o menší počet typov (Graf 57). Z bubienkových náušnic iba typ 9-5 (Bíňa, Skalica) a 9-7 (Mužľa, Zalavár) sa nachádzali na viacerých

lokalitách. Z košíčkových to zas boli typy 9-21 (Trnovec nad Váhom, Levý Hradec) a 9-43 (Levý Hradec, Praha-Vinoř). Pri stĺpčekových to bol iba typ 10-1 (Bíňa, Ducové, Šaľa) a pri lunicových typ 10-32 (Čakajovce, Hurbanovo).

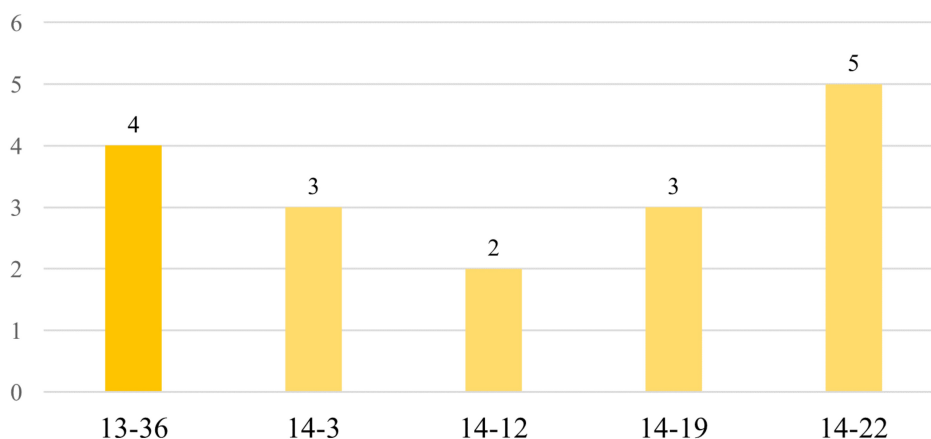
Výskyt rovnakých typov zvyšných náušnic na sledovanom území

Graf 57: Výskyt rovnakých typov zvyšných náušnic na sledovanom území.

Čo sa týka gombíkov (Graf 58), tak ide o typy 13-36 (Ducové, Levý Hradec), 14-3 (Cífer-Pác, Levý Hradec), 14-12 (Bratislava, Trnovec nad Váhom), 14-19 (Devín, Nitra), 14-22 (Čakajovce, Nitra, Pobeďim).

Výskyt rovnakých typov gombíkov na sledovanom území

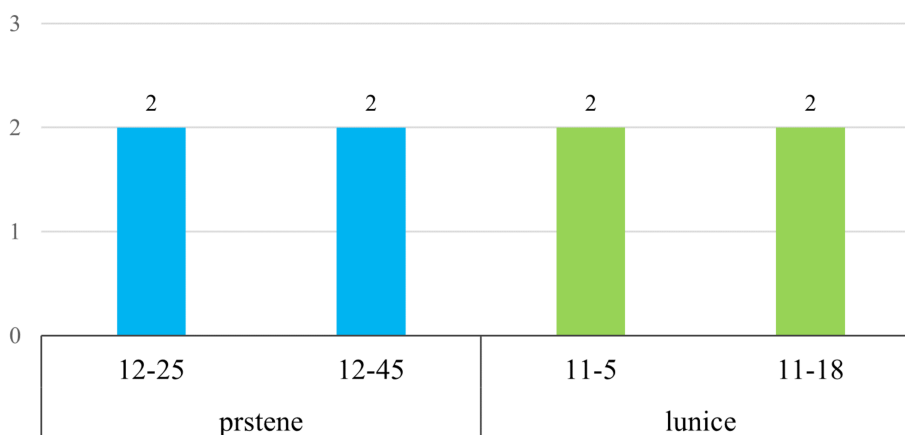

Graf 58: Výskyt rovnakých typov gombíkov na sledovanom území.

Pri prsteňoch a lunciach môžeme vidieť, že sa vyskytujú v najmenšom počte na

rôznych lokalitách (Graf 59). Z prsteňov sú to iba dva typy a to 12-25 (Bíňa, Zalavár) a 12-45 (Čakajovce, Skalica). Pri luniciach ide o rovnaký počet typov, 11-5 (Cífer-Pác, Čakajovce) a 11-18 (Ipeľský Sokolec, Michal nad Žitavou)

Výskyt rovnakých typov prsteňov a luníc na sledovanom území

Graf 59: Výskyt rovnakých typov prsteňov a luníc na sledovanom území.

4.25 Zhrnutie

Z celkového počtu 361 šperkov z 23 lokalít sa mi podarilo zaradiť do typov až 326 kusov a zvyšných 37 som nemohla priradiť k žiadnemu typu a to z dôvodov, ktoré som už spomenula na začiatku kapitoly. Zo všetkých určených šperkov som 237 kusov priradila k už vyčleneným typom a pri 91 kusoch som určila nový typ alebo urobila podtyp. Spolu som teda identifikovala 119 typov a vyčlenila som 32 nových. Ako som už písala vyššie, tak 32 typov sa nachádza na viacerých lokalitách, čo z celkového počtu šperkov predstavuje až 198 kusov.

To, že sa niektoré typy šperkov nachádzajú na oboch sledovaných územiach, nám môže naznačovať ich obľúbenosť v spoločnosti. Drobné odchýlky, ktoré som spozorovala, sú pravdepodobne spôsobené tým, že každý kus šperku je ručne vyrábaný a tým pádom je jedinečný. V prípade výraznejších zmien, môžeme predpokladať, že išlo o zámernú úpravu, napríklad na objednávku (*Porvazníková 2020, 53*).

Pri typoch, ktoré som vyčlenila, môžeme uvažovať, že ide o šperky, ktoré mohli byť vyrobené podľa individuálnej zákazky kupujúceho alebo mohlo ísť o úpravu starších šperkov, a to napríklad kvôli novým požiadavkám alebo móde (*Porvazníková 2020, 53*).

Zaujímavé je sledovať rozšírenie jednotlivých šperkov v rámci sledovaného územia. Zo spomínaných 31 typov, ktoré sa nachádzali na viacerých lokalitách, iba deväť sa

nachádzalo ako na lokalitách na Slovensku, tak aj v Čechách (popríklad v Zalavári) a iba štyri typy šperkov sa nachádzali na Slovensku a v Zalavári. Najviac rozšírené sú hrozičkové náušnice, kedy až šesť typov sa nachádzalo na Slovensku a v Čechách (z toho dva typy boli aj v Zalavári) a dva typy sa nachádzali na Slovensku a v Zalavári. Iba jeden typ bubienkových náušnic sa nachádzal na území Slovenska a v Zalavári a jeden typ bubienkových sa nachádzal na Slovensku a v Čechách. Pri gombíkoch sa iba dva typy nachádzali na Slovensku a v Čechách a jeden typ môžeme nájsť na Slovensku a v Zalavári.

Ako vyplynulo už aj z mojej bakalárskej práce, tak aj teraz sa ukazuje jav, že hrozičkové, bubienkové a košíčkové náušnice sa objavujú na území Slovenska, Čiech a Moravy. Iné sú už výsledky v prípade stĺpčekových a lunicových náušnic, s ktorými sa môžeme stretnúť iba na území Slovenska a Moravy. Gombíky sa vyskytujú na všetkých troch územiach a rovnako aj prstene. Čo sa týka luníc, tak tie znova nachádzame iba na území Slovenska a Moravy. Toto nás zase vedie k myšlienke, že obľúbenosť jednotlivých typov môže súvisieť na ich rozšírený, ale nie je vylúčená aj ich odlišná chronológia (*Porvazníková 2020, 53*). Ale môžeme uvažovať aj nad tým, že lunice neboli pre ženy z Českých lokalít zaujímavé.

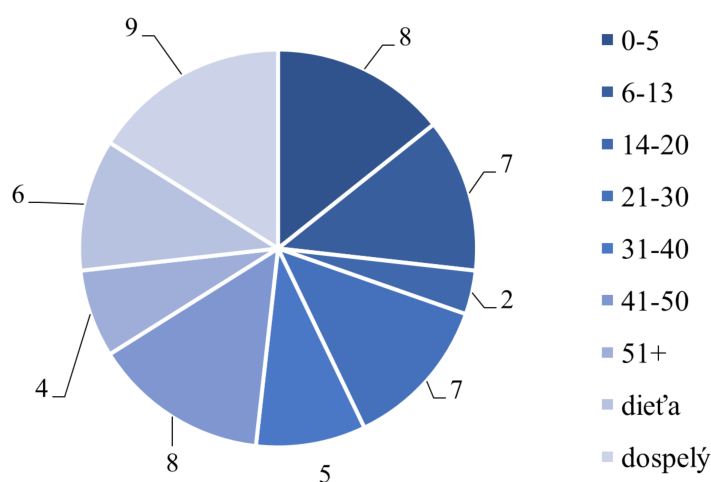
Ako teda znie odpoveď na otázku, ktorá bola položená na začiatku tejto kapitoly? Z môjho pozorovania som zistila, že niektoré typy sa vyskytujú ako na Slovensku, tak aj v Čechách, ale pri niektorých sledujeme ich výskyt len na jednej lokalite, popríklad území. To však nevylučuje fakt, že sa môžu nachádzať na lokalitách, ktoré som do práce z nejakého dôvodu nezaradila. To že sa nejaké šperky neobjavujú na území Čiech môže súvisieť s inou štruktúrou spoločnosti, ktorá mohla mať iné požiadavky a preferencie.

5. Vek a počet šperkov zo sledovaného územia

V nasledujúcej kapitole sa budem venovať druhej otázke, ktorú som si stanovila na začiatku práce. Táto otázka sa týka veku a počtu šperkov v hrobovej výbave zosnulých. Popritom by som sa taktiež chcela bližšie pozrieť aj na materiál šperkov a množstvo šperkov v rámci jedného hrobu, teda koľko hrobov obsahuje viac ako dva páry náušnic.

Rovnako, ako pri podobnej otázke v bakalárskej práci, tak aj teraz som si hroby pri ktorých bol určený vek, rozdelila do deviatich vekových kategórii. Sedem z nich tvoria vekové intervaly a dve sú kategórie s bližšie neurčeným vekom, vzhľadom na to, že pri niektorých hroboch nie je určený približný vek. Z počtu 150 hrobov bola veková kategória určená iba pri 56 hroboch (Graf 60).

Počet hrobov vo vekových kategóriach

Graf 60: Počet hrobov vo vekových kategóriach.

5.1 Veková kategória 0-5

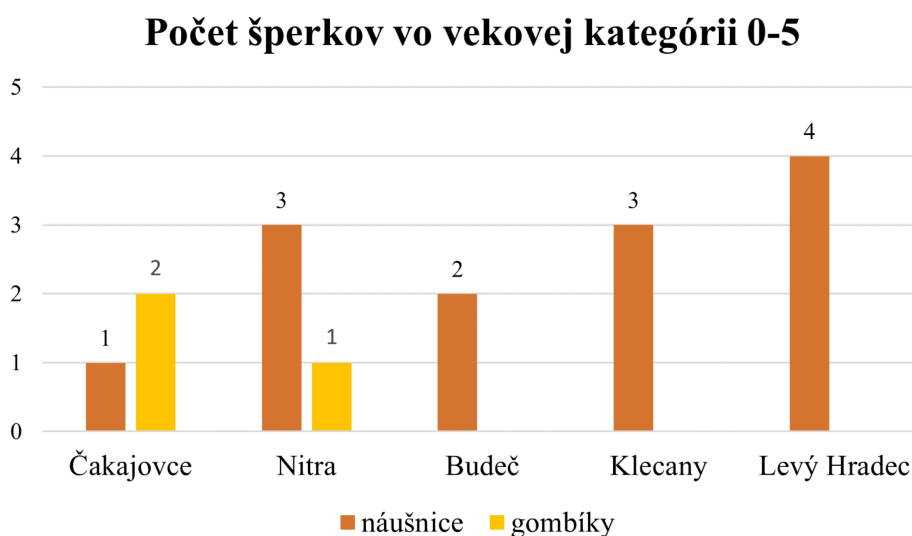
Prvú vekovú kategóriu môžeme zaradiť medzi najpočetnejšie (druhá najpočetnejšia). Konkrétne sem patrí osem hrobov, v ktorých bolo dohromady 16 šperkov (Graf 61). Čo sa týka výrobného materiálu, tak najviac šperkov bolo strieborných (sedem kusov). K ďalším materiálom patrí pozlatené striebro, bronz a pozlatený bronz. Šperky z týchto troch materiálov sú zastúpené v rovnakom počte (tri kusy).

Z Čakajoviec pochádza jeden hrob, ktorý obsahoval tri šperky. Všetky šperky z tohto

hrobu boli bronzové. Rovnako jeden hrob z tejto kategórie nájdeme v Budči. Obsahoval dve strieborné náušnice. Aj v Klecanoch sa našiel len jeden hrob, ktorý spadá do tejto kategórie. Ten obsahoval tri strieborné pozlatené náušnice.

Z Levého Hradca som tu zaradila dva hroby, v ktorých boli spolu štyri strieborné náušnice.

Najviac hrobov z tejto vekovej kategórie pochádza z Nitry, a to až tri. Spolu v nich boli tri bronzové pozlatené náušnice a jeden strieborný gombík.

Graf 61: Počet šperkov vo vekovej kategórii 0-5.

5.2 Veková kategória 6-13

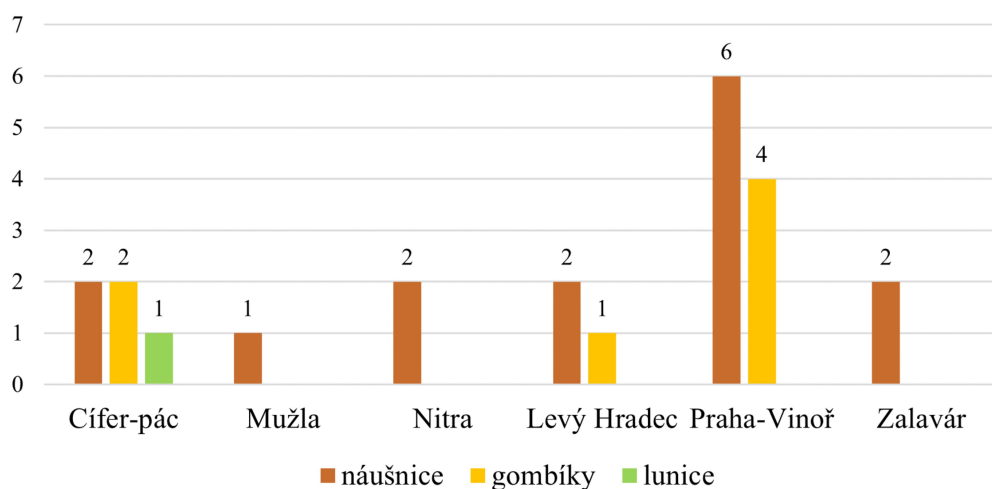
V tejto vekovej kategórii sa nachádza sedem hrobov, ktoré spolu obsahujú 24 šperkov. (Graf 62). Aj v tejto kategórii bolo najviac šperkov vyrobených zo striebra (11 kusov). Druhý najviac zastúpený materiál bola pozlatená meď (päť kusov). Ďalej nasleduje pozlatené striebro a bronz (po tri kusy) a najmenej šperkov bolo z pozlateného bronzu (dva kusy).

Po jednom hrobe z tejto kategórie nájdeme na nasledujúcich lokalitách. Z lokality Cífer-Pác pochádza päť šperkov. Tie boli vyrobené z bronzu (tri kusy) a pozlateného bronzu (dva kusy). V hrobe z Mužle sa nachádzal iba jeden strieborný šperk. Z Nitry zas dva strieborné. V Prahe-Vinoři sa nachádzalo až 11 šperkov v jednom hrobe. V tomto hrobe bolo zas viacej zastúpené striebro (šesť kusov) a zvyšné šperky boli z pozlatenej medi. Rovnako ako v Nitre, tak aj v Zalavári sa v tejto kategórii našli dva strieborné šperky v jednom hrobe.

Najviac hrobov, z tejto kategórie, pochádza z Levého Hradca. V dvoch hroboch sa spolu nachádzali tri šperky. Každý bol z iného materiálu. Teda išlo o jeden šperk zo striebra,

pozlateného striebra a pozlatenej medi.

Počet šperkov vo vekovej kategórii 6-13

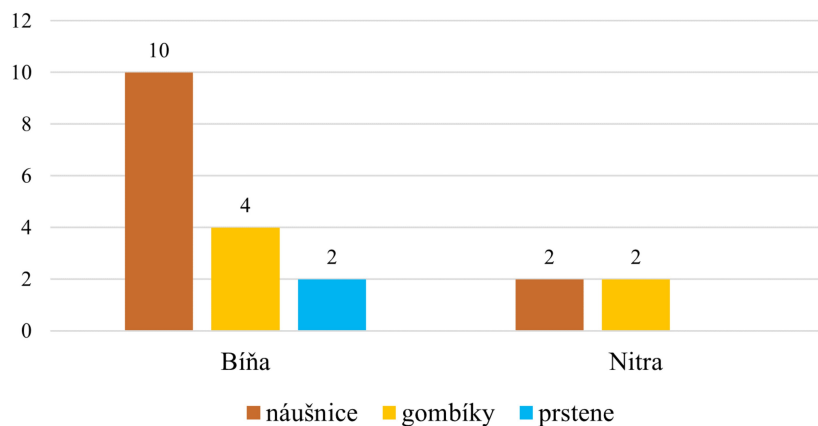
Graf 62: Veková kategória 6-13.

5.3 Veková kategória 14-20

Táto veková kategória patrí k najmenej zastúpeným, pretože obsahuje iba dva hroby. Aj napriek tomu, že ide o najmenej zastúpenú kategóriu, tak spolu obsahujú 20 šperkov (Graf 63). Čo sa týka výrobného materiálu, tak až 15 šperkov bolo vyrobených zo striebra. Nasleduje bronz (tri kusy) a pozlatený bronz (dva kusy).

Bíňa patrí v tejto kategórii k najbohatšiemu hrobu, pretože obsahuje až 16 šperkov. Z tohto počtu sú znova najviac zastúpené strieborné šperky (15 kusov) a iba jeden šperk je bronzový.

Počet šperkov vo vekovej kategórii 14-20

Graf 63: Počet šperkov vo vekovej kategórii 14-20.

5.4 Veková kategória 21-30

Ide o najpočetnejšiu kategóriu, čo sa týka počtu šperkov. V siedmych hroboch sa spolu nachádza 30 šperkov (Graf 64). Znova bolo najviac šperkov vyrobených zo striebra (18 kusov), nasleduje pozlatené striebro (štyri kusy), bronz (šesť kusov) a pozlatený bronz (dva kusy).

Graf 64: Počet šperkov vo vekovej kategórii 21-30.

Z Bína pochádza iba jeden hrob, v ktorom bola iba jedna strieborná náušnica. Aj s Devína pochádza iba jeden hrob s dvoma striebornými náušnicami. Rovnako jeden hrob z tejto vekovej kategórie, pochádza zo Zalaváru. Tento hrob obsahoval štyri šperky z pozlateného striebra.

Tri hroby z Čakajoviec môžeme považovať za bohaté. V jednom hrobe sa nachádzalo sedem strieborných šperkov a dva bronzové. Druhý hrob obsahoval štyri strieborné a jeden bronzový šperk. V poslednom hrobe sa nachádzali iba tri šperky, z toho dva z pozlateného bronzu a jeden z bronzu.

Tretí bohatý hrob z tejto kategórie nájdeme v Klecanoch. Hrob obsahoval iba štyri strieborné náušnice.

5.5 Veková kategória 31-40

Päť hrobov z tejto kategórie obsahuje 12 šperkov (Graf 65). Z tohto počtu až 10

šperkov vyrobených zo striebra a iba dva z pozlateného bronzu.

Z Čakajoviec pochádzajú tri hroby. Spolu obsahujú štyri šperky, z toho dva sú strieborné a dva z pozlateného bronzu.

V Mužli a v Klecanoch sa spolu nachádzali dva hroby a oba obsahovali štyri strieborné náušnice.

Graf 65: Počet šperkov vo vekovej kategórii 31-40.

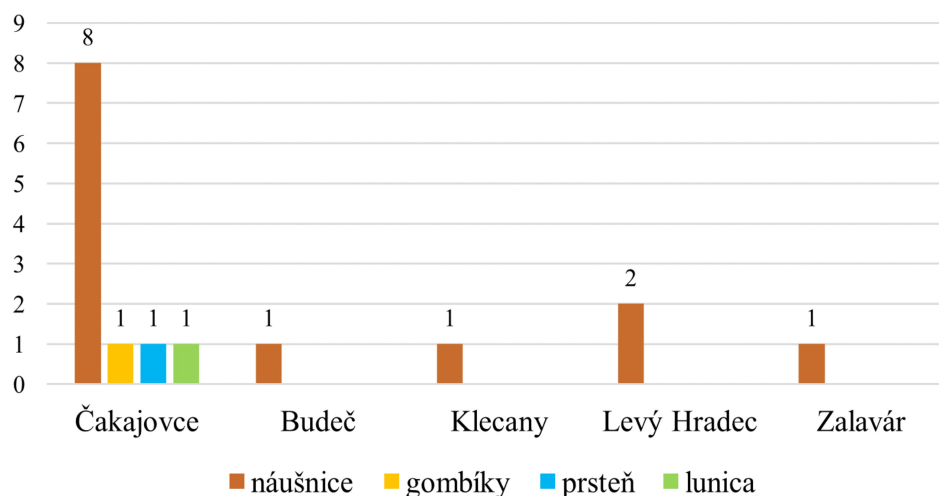
5.6 Veková kategória 41-50

Z ôsmich hrobov pochádza 16 šperkov (Graf 66). Desať je vyrobených zo striebra, tri sú z bronzu, dva z pozlateného striebra a jeden z pozlateného bronzu.

Najbohatší hrob pochádza z Čakajoviec, odkiaľ som do tejto vekovej kategórie zaradila štyri hroby. Najbohatší hrob, z lokality obsahoval šesť strieborných náušnic a jeden bronzový gombík. Zvyšné hroby obsahovali po dva šperky strieborné a bronzové.

Ďalší hrob pochádzal z Budče, v ktorom bola iba jedna strieborná náušnica. Jeden hrob bol aj v Klecanoch, kde bola tiež iba náušnica z pozlateného bronzu. Z lokality Levý Hradec pochádza tiež jeden hrob s dvoma šperkami. Jeden bol zo striebra a druhý z pozlateného striebra. Posledný hrob kategórie je zo Zalaváru, v ktorom sa rovnako nachádzala len jedna náušnica z pozlateného striebra.

Počet šperkov vo vekovej kategórii 41-50

Graf 66: Počet šperkov vo vekovej kategórii 41-50.

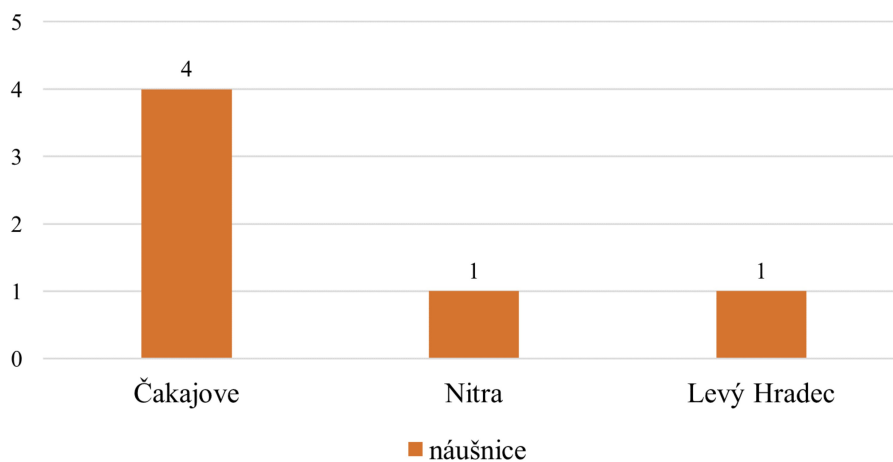
5.7 Veková kategória 50+

V tejto vekovej kategórii pracujem so štyrmi hrobmi, v ktorých bolo šesť šperkov (Graf 67). V tomto prípade prevyšujú bronzové (päť) šperky, tie zo striebra (jeden).

V Čakajovciach bolo najviac hrobov, a to až dva. V nich boli spolu štyri šperky. Na lokalite sa nachádzajú iba šperky z bronzu.

Z Nitry je jeden hrob s jednou bronzovou náušnicou. Na lokalite Levý Hradec sa nachádzal tiež len jeden, z ktorý obsahoval jednu striebornú náušnicu.

Počet šperkov vo vekovej kategórii 50+

Graf 67: Počet šperkov vo vekovej kategórii 50+.

5.8 Veková kategória dieťa

Niektoré hroby nemali presne určený vek. Veková kategória dieťa bola určená iba pri šiestich hroboch, ktoré spolu obsahovali 12 šperkov (Graf 68). Znova bolo najviac šperkov vyrobených zo striebra (sedem kusov). Dva šperky boli z pozlatteného bronzu, pri dvoch nebol určený materiál a jeden bol z bronzu

Graf 68: Počet šperkov vo vekovej kategórii dieťa.

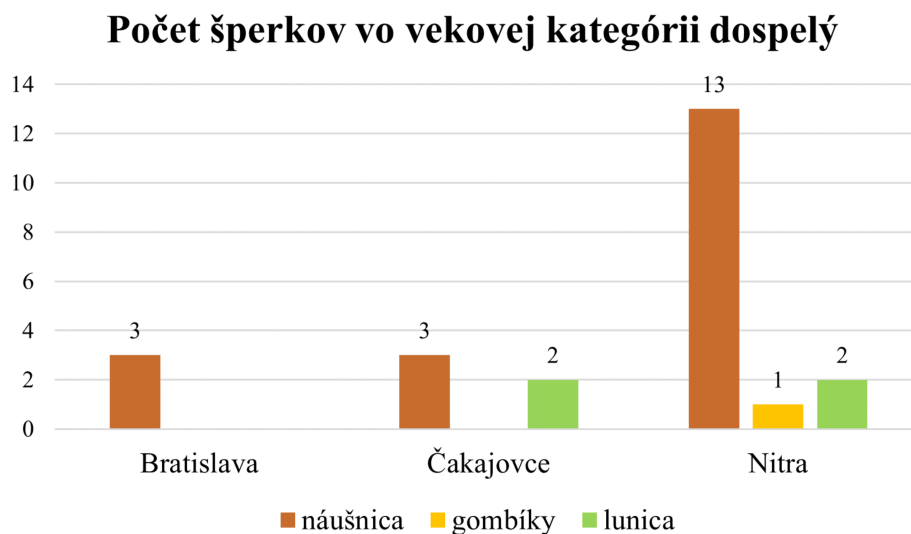
Dva hroby z piatimi šperkami pochádzali z Bína. Boli v nich šperky zo striebra (dva kusy), z bronzu (jeden kus) a tie dva pri ktorých nebol uvedený materiál.

Po jednom hrobe nájdeme v týchto nasledujúci lokalitách. Z Devína pochádzajú dve strieborné náušnice, z Mužle iba jedna strieborná náušnica, zo Skalice dva pozlattené bronzové gombíky a z Budče dve strieborné náušnice.

5.9 Veková kategória dospelý

Kategória dospelý je najpočetnejšia veková kategória zo skúmaného územia. Patrí sem až deväť hrobov, v ktorých bolo 24 šperkov (Graf 69). Paradoxne najviac zastúpený kov nebolo striebro (iba päť kusov), ale bronz (17 kusov). Najmenej bolo šperkov z pozlatteného bronzu (dva kusy).

Z Bratislavy, z dvoch hrobov, pochádzajú dve náušnice vyrobené zo striebra a jedna z bronzu.

Graf 69: Počet šperkov vo vekovej kategórii dospelý.

V Čakajovciach bol iba jeden hrob, ktorý obsahoval štyri bronzové šperky. Čo sa týka počtu šperkov.

Z Nitry môžeme do tejto kategórie zaradiť až šesť hrobov. Najviac šperkov v jednom hrobe bolo v počte sedem, z toho päť náušnic (štyri bronzové, jedna strieborná), bronzová lunica a bronzový gombík. Ďalší hrob obsahoval dve strieborné náušnice a jednu bronzovú. K menej bohatým hrobom môžeme zaradiť štyri hroby, ktoré spolu obsahovali štyri bronzové náušnice a jednu bronzovú lunicu.

5.10 Hroby s výskytom väčšieho počtu náušnic

Pri zaraďovaní hrobov do vekových kategórií som sa rovno bližšie pozrela aj na počty šperkov v jednom hrobe. Konkrétnejšie som sa zamerala na hroby, ktoré obsahovali viac ako dva páry náušnic. Pri hľadaní týchto hrobov som sa sústredila na všetky hroby, teda aj na tie pri ktorých nebol určený vek. Zo 150 hrobov iba deväť obsahovalo viac ako dva páry náušnic.

Dva hroby boli z Čakajoviec a pri oboch bol určený vek zosnulých. Jeden patrí do vekovej kategórie 21-30 a druhý do 41-50. V nasledujúcich lokalitách sem môžeme zaradiť len po jednom hrobe. Hrob z Bíne patrí do vekovej kategórie 14-20, z Nitry do kategórie dospelý a z Prahy-Vinoře do kategórie 12-14. Dva hroby z Ducového nemajú určený vek a podobná situácia platí pre Levý Hradec a Skalicu. V oboch lokalitách by sme našli po jednom hrobe.

Ak by sme sa zamerali na použitý materiál, tak by sme zistili, že najviac šperkov je

vyrobených zo striebra, ďalej z bronzu, z medi a najmenej bolo zlatých šperkov. Zlaté šperky by sme našli iba v jednom hrobe z Ducového, zo Skalice a Zalaváru a jeden zlatý gombík sa našiel pri povrchovom zbere v Nitre.

Čo sa týka kombinácii použitého kovu na šperkoch, tak najčastejšie sa v hrobovej výbave nachádza kombinácia strieborných a bronzových šperkov. Menej časté sú kombinácie strieborných a medených, poprípade bronzových a medených šperkov. Okrem kombinácii sa vyskytujú aj hroby, ktoré obsahujú šperky len z jedného kovu.

5.11 Zhrnutie

Cieľom tejto kapitoly bolo pokúsiť sa zistiť, či z vekom zosnulej súvisí počet šperkov v hrobovej výbave. Z môjho sledovania vyšlo najavo nasledovné.

Na základe počtu hrobov je veková kategória dospelý najpočetnejšia, a to z deviatimi hrobmi. Druhou najpočetnejšou vekovou kategóriou sú dospelý vo veku 41-50 s počtom osem hrobov a z rovnakým počtom hrobov je aj kategória deti 0-5. Dve kategórie môžeme zaradiť na tretie miesto v počte hrobov. Sú to kategórie detí medzi 6-13 rokom života so siedmimi hrobmi a mladý dospelý vo veku 21-30, tiež so siedmimi hrobmi. Za nimi so šiestimi hrobmi nasleduje kategória deti, s piatimi hrobmi kategória 31-40, dospelý 50+ so štyrmi. Najmenej bolo hrobov vo vekovej kategórii 14-20, kde boli iba dva hroby (Tab. 1).

Čo sa týka počtu šperkov, tak najbohatšia veková kategória sú mladý dospelý vo veku 21-30 s 30 kusmi šperkov. Za nimi s rovnakým počtom 24 šperkov nasledujú staršie deti vo veku 6-13 a kategória dospelý. Z 20 kusmi šperkov pokračuje kategória 14-20. So 16 kusmi znova dve vekové kategórie, a to deti 0-5 a dospelý 41-50. Kategória dieťa a dospelý vo veku 31-40 obsahujú 12 šperkov a najmenej šperkov je v kategórii 50+ (Tab. 1).

Celkovo si teda môžeme všimnúť, že počet hrobov aj počet šperkov v nich je pri jednotlivých vekových kategóriách približne rovnaký. Počtom šperkov výraznejšie vyskakuje veková kategória 21-30 a naopak kategória 50+ patrí k tým najchudobnejším.

Vo väčšine hrobov nájdeme jeden a dva páry náušnic v kombinácii s gombíkmi, prsteňmi a lunicami. Samozrejme sú aj hroby, kde sa našli iba náušnice alebo iba gombíky. Hrobov, ktoré majú viac ako dva páry náušnic na sledovanom území nie je veľa. Je ich iba deväť, pričom iba pri piatich z nich môžeme určiť približný vek jedinca. Nedá sa povedať, že by v tomto pohľade vyčnievala nejaká kategória, pretože vo všetkých piatich je iba jeden takýto hrob. Ide o vekové kategórie 6-13, 14-20, 21-30, 41-50 a dospelý. Zvyšné štyri hroby sú bez bližšieho určenia veku.

Najviac zastúpený materiál je striebro (208 kusov). Za ním nasleduje bronz (123 kusov), meď (14 kusov) a najmenej bolo zlatých šperkov (10 kusov). Najbežnejšia je kombinácia strieborných a bronzových šperkov.

To, že veková kategória 21-30 obsahuje najviac šperkov v hrobovej výbave by mohlo súvisieť s najväčšou snahou ukázať svoju príslušnosť k vysokej spoločenskej vrstve. Naopak vekové kategórie s menším počtom šperkov vo výbave môže súvisieť s posúvaným šperkov v rámci rodiny – dedenie? (*Härke 2014*, 14). Veľké množstvo šperkov v detských hrobach by sme mohli vysvetliť snahou pozostalých ukázať spoločnosti príslušnosť detí k elite a zároveň potvrdiť svoj spoločenský stav cez okázalosť pohrebu.

Veková kategória	Počet hrobov	Počet šperkov
0-5	8	16
6-13	7	24
14-20	2	20
21-30	7	30
31-40	5	12
41-50	8	16
50+	4	6
dieťa	6	12
dospelý	9	24
?	94	201
spolu	150	361

Tab. 1: Počet hrobov a šperkov vo vekových kategóriach.

6. Sociálna rola šperkov v spoločnosti

Vo všetkých historických spoločenstvách je možné pokladať odev za dôležitú súčasť spoločenského systému. Nepochybuje sa, že pre udržanie, ale aj získanie svojich pozícií, musela nobilita dbať na svoju reprezentáciu. Práve oblečenie a šperky predstavujú typické predmety, ktoré odlišujú jednotlivé sociálne vrstvy. Základným predpokladom šírenia luxusných šperkov (hocijakého pôvodu) je to, že tento šperk je efektný a prít'azlivý, pretože je zhotovený z drahých kovov a ozdobený jemnou a prepracovanou technikou zdobenia. Práve príslušníci elit mali najväčšie možnosti dostať sa k šperkom, ktoré sa nosili v zahraničí a tiež prilákať zlatníkov, ktorý následne svoje zručnosti mohli šíriť ďalej (*Härke 2014, 3; Krupičková 2022, 89; Ungerman 2022, 276-277*).

Rane stredovekú spoločnosť radíme medzi výrazne patriarchálnu. Na čele rodiny (aj mimo príbuzenstva) stál muž, ktorého spoločenské postavenie a bohatstvo určovalo aj postavenie jeho manželky a detí, prípadne jeho ďalších príbuzných (*Ungerman 2022, 276-277*).

Ako už bolo vyššie spomenuté, tak svoje spoločenské postavenie dávala elita najavo hlavne svojím vzhľadom, teda oblečením, poprípade predmetmi, ktoré používala a ktorými sa obklopovala. Kým muži veľkomoravskej elity, dávali najavo svoj spoločenský status skrz zbrane (hlavne meče), opaskom so zdobeným kovaním a jazdeckou výstrojom (ostrohy). Ich manželky alebo dcéry na svoje postavenie poukazovali oblečením, ktoré dopĺňali šperkami z drahých kovov a vyrábanými náročnými technikami. Okrem materiálnej hodnoty predstavovali šperky tiež nemateriálne či symbolické aspekty (*Chorvátová 2009, 16-18; Ungerman 2022, 277*).

Takáto vyššia spoločenská vrstva existuje aj v prostredí Veľkej Moravy. Tým, že tieto honosné šperky sa vyskytujú aj v hrobách detí, môžeme tvrdiť, že vo veľkomoravskej spoločnosti existuje dedičný status jedincov alebo aspoň nárok naň (*Chorvátová 2009, 16-18; Ungerman 2022, 277*).

Nedá sa úplne zistiť koľko šperkov obsahovala súprava veľkomoravskej aristokratky. Na túto otázku by sme mohli čiastočne nájsť odpoveď v najbohatších hrobách z pohrebísk, ktoré obsahovali vysoké množstvo týchto šperkov, ktoré boli hlavne zo striebra alebo zlata. Môžeme však predpokladať, že skutočné množstvo vlastnených šperkov mohlo byť väčšie, ak počítame s tým, že pozostalý nevložil celý majetok zosnulej do hrobu, ale niektoré šperky sa dedili alebo mali byť zdedené. Je možné, že šperky, ktoré sa nachádzali v hrobách boli vybrané inými členkami spoločnosti. Okrem počtu šperkov mohlo byť zásadné aj to, z akého

materiálu boli vyrobené, ale aj ich výrobná kvalita (*Chorvátová 2009*, 16-18; *Härke 2014*, 14; *Ungerma*n 2022, 277).

7. Zhodnotenie výsledkov bakalárskej a diplomovej práce

Keďže táto diplomová práca je rozšíreným mojej bakalárskej práce, nedá mi, aby som obe práce nespojila a nevyhodnotila výsledky, ktoré mi vyšli. Preto by som rada nasledujúcu kapitolu chcela venovať spojeniu týchto prác a vytvoriť akési vyhodnotenie výsledkov môjho pozorovania.

Keďže pri diplomovej práci som sa rozhodla pre rovnaké členenie textu, aké som použila v bakalárskej práci (každá kapitola sa venuje jednej otázke), tak aj túto kapitolu som sa rozhodla podobne členiť na podkapitoly, ktoré sa budú venovať rovnakým otázkam z oboch prác a ich výsledkom.

7.1 Priestorová distribúcia „veľkomoravského“ šperku na území Čiech, Moravy a Slovenska

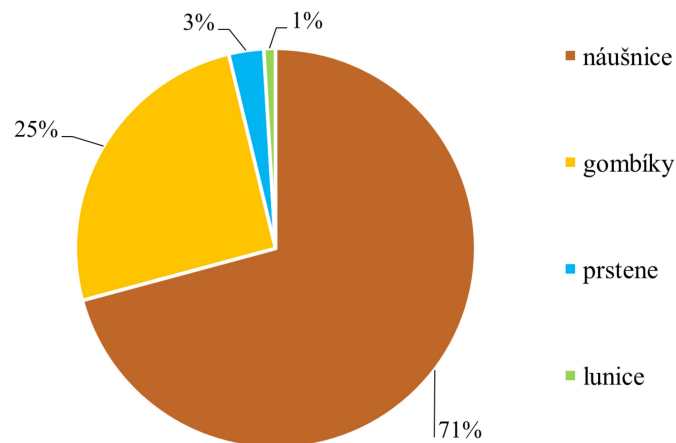
Na úvod tejto podkapitoly by som chcela priblížiť svoju predchádzajúcu záverečnú prácu. V bakalárskej práci som sa venovala iba „veľkomoravským“ šperkom z územia Čiech a Moravy, pričom som sa zamerala na tie najväčšie lokality (Praha-Lumbeho záhrada, Stará Kouřim, Staré Město-Uherského Hradiště, Mikulčice a Břeclav). Pri týchto lokalitách som rovnako, ako v tejto práci, vyberala šperky z publikovaných materiálov (články, knihy). Podarilo sa mi zhromaždiť 370 hrobov s 1338 šperkami (930 náušnic, 370 gombíkov, 32 prsteňov, 6 luníc). Z tohto počtu som mohla 886 kusov zaradiť k typom podľa B. Dostála, 159 kusom som vytvorila nový typ a 293 kusov šperku som nezaradila nikam. Celkovo som určila 228 typov, z toho 76 som vyčlenila ja, ako nové. Podarilo sa mi zistiť, že 45 typov sa nachádza na viacerých lokalitách, čo predstavuje 556 šperkov (*Porvazníková 2020, 53*).

Ako už bolo vyššie napísané, tak z územia Čiech a Slovenska som sa snažila vyberať všetky lokality, na ktorých boli objavené šperky veľkomoravského štýlu. Spolu som vybrala 22 lokalít a k nim som pridala ešte lokalitu Zalavár. Zozbierala som 150 hrobov s 361 šperkami (273 náušnic, 62 gombíkov, 16 prsteňov, 10 luníc). Z toho sa mi podarilo určiť typ pri 326 kusoch a 37 sa mi nepodarilo určiť vôbec. K už vyčleneným typom sa mi podarilo zaradiť 237 kusov šperkov a pri 89 kusoch som vytvorila nový typ. Určila som teda 151 typov, z toho 32 som vytvorila ja.

Keď to zhrniem, tak dokopy som pracovala z 28 lokalitami, z ktorých som pozbierala 520 hrobov, v ktorých bolo dohromady 1699 šperkov (1203 náušnic, 432 gombíkov, 48 prsteňov, 16 luníc). Až 1369 z nich sa mi podarilo zaradiť k typu a 330 sa nedalo určiť. Keďže

v tejto podkapitole sa venujem priestorovej distribúcii šperkov, tak až 1021 šperkov sa nachádza na rôznych lokalitách a 344 sa našlo iba na jednej lokalite (Graf 70). V nasledujúcich podkapitolách by som sa rada podrobnejšie venovala jednotlivým druhom šperkov.

Celkový počet šperkov zo sledovaného územia

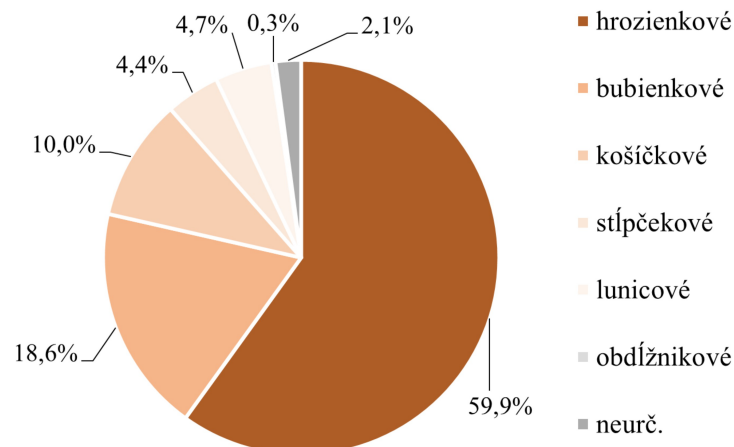

Graf 70: Celkový počet šperkov zo sledovaného územia.

7.1.1 Náušnice

Z počtu 1699 šperkov až 1203 bolo náušníc. Do typov som zaradila 944 šperkov a 259 sa nedalo určiť. Celkovo som vyčlenila 119 typov, z toho 51 sa nachádzalo na viacerých lokalitách, čo predstavuje 765 náušníc (Graf 71).

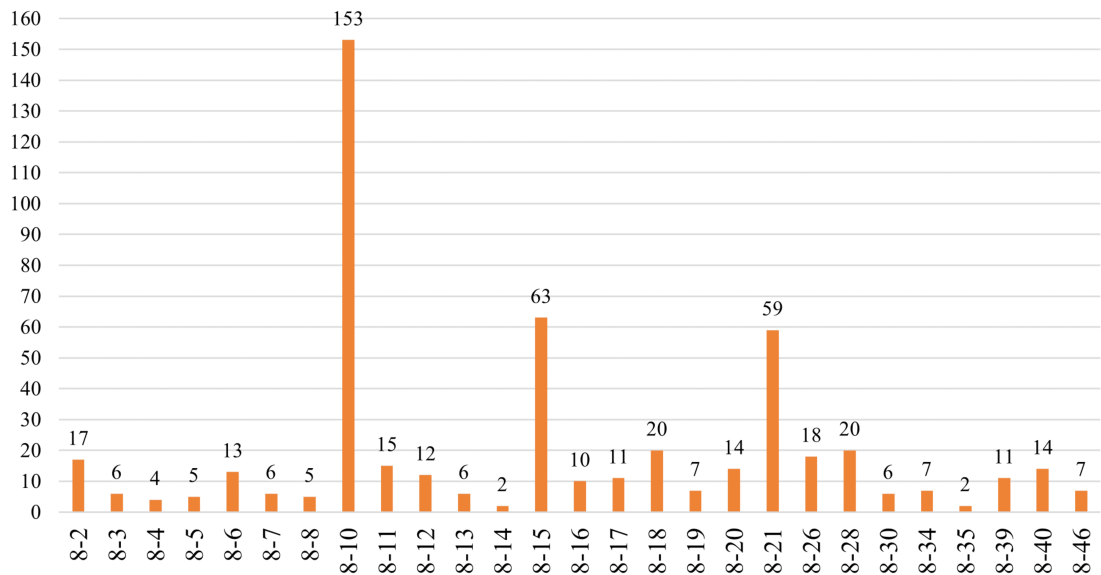
Zastúpenie jednotlivých skupín náušníc zo sledovaného územia

Graf 71: Zastúpenie jednotlivých skupín náušníc zo sledovaného územia.

Pri hrozienských náušniciach (721 kusov) som určila 49 typov (561 kusov), 27 (513 kusov) sa nachádzalo na viacerých lokalitách (Graf 72). Pričom pri typoch 8-6, 8-7, 8-26, 8-34, 8-37, 8-40 rozlišujem ešte podtypy, ktoré sa mierne odlišujú od náušnice, ktorú má B. Dostál vyobrazenú vo svojej tabuľke a typ 8-46 som vyčlenila ja.

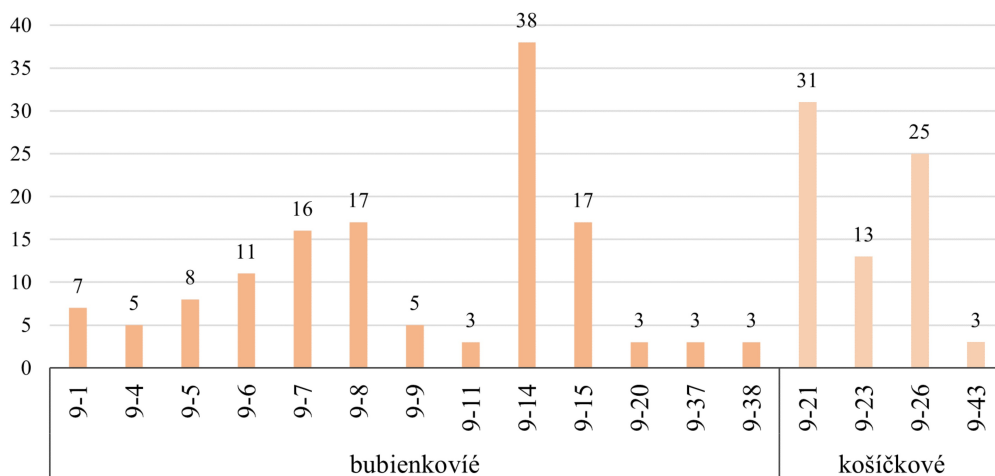
Spoločné typy hrozienských náušníc zo sledovaného územia

Graf 72: Spoločné typy hrozienských náušníc zo sledovaného územia.

Bubienkové náušnice (224 kusov) som zaradila do 32 typov (187 kusov) a z toho 13 typov (208 kusov) môžeme nájsť na viacerých lokalitách. Pri košíčkových (120 kusov) som určila len 8 typov (99 kusov) a polovica z nich sa nachádza na rôznych lokalitách (Graf 73). Typy 9-37, 9-38 a 9-43 som vyčlenila ako nové a typ 9-27 obsahuje ešte podtypy.

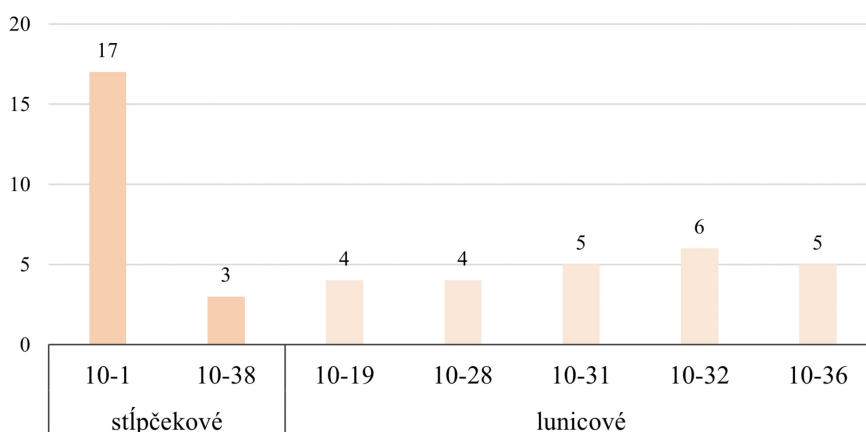
Spoločné typy bubienkových a košíčkových náušnic zo sledovaného územia

Graf 73: Spoločné typy bubienkových a košíčkových náušnic zo sledovaného územia.

Pri stĺpčekových náušniciach (53 kusov) som určila iba 12 typov (43 kusov), ale iba dva (20 kusov) sa nachádzali na viacerých lokalitách. Lunicové náušnice (56 kusov) patrili do 17 typov (50) a iba päť sa nachádzalo na viacerých lokalitách (Graf 74). Typy 8-36 a 8-38 som vyčlenila ako nové.

Spoločné typy stĺpčekových a lunicových náušnic zo sledovaného územia

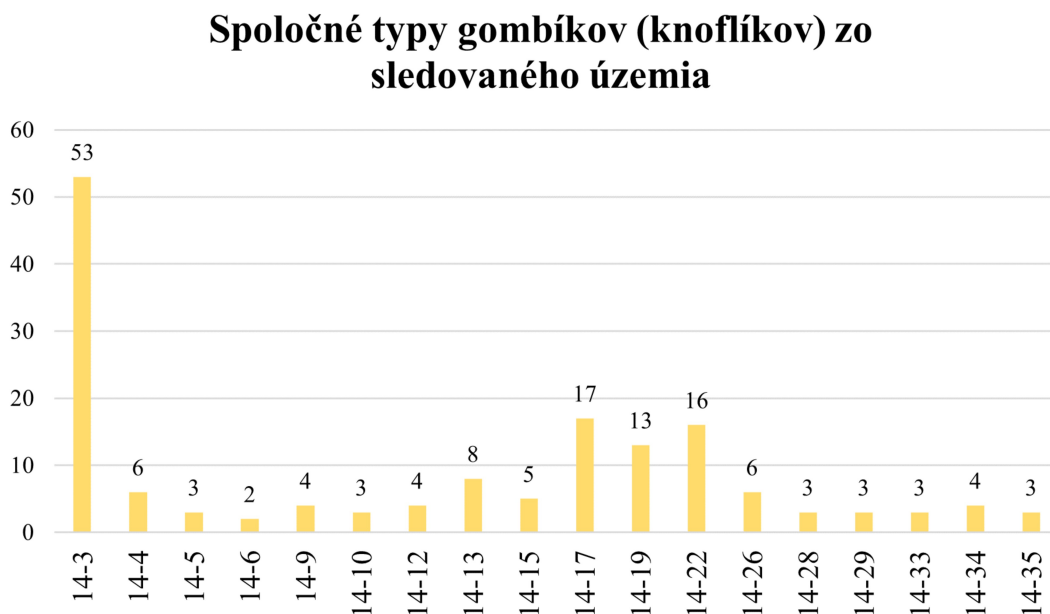
Graf 74: Spoločné typy stĺpčekových a lunicových náušnic zo sledovaného územia.

7.1.2 Gombíky

Gombíky z tepanou výzdobou (183 kusov) som roztriedila do 64 typov, ale len 15 (81 kusov) môžeme nájsť na viacerých lokalitách (Graf 75). Z druhej skupiny gombíkov som identifikovala 33 typov (186 kusov) a 18 typov (155 kusov) sa nachádza na viacerých lokalitách (Graf 76). Typy 13-45, 13-56, 13-64, 14-26, 14-28, 14-29, 14-33, 14-34 a 14-35 som vytvorila ja.

Graf 75: Spoločné typy gombíkov s tepanou výzdobou zo sledovaného územia.

Graf 76: Spoločné typy gombíkov (knoflíkov) zo sledovaného územia.

7.1.3 Prstene

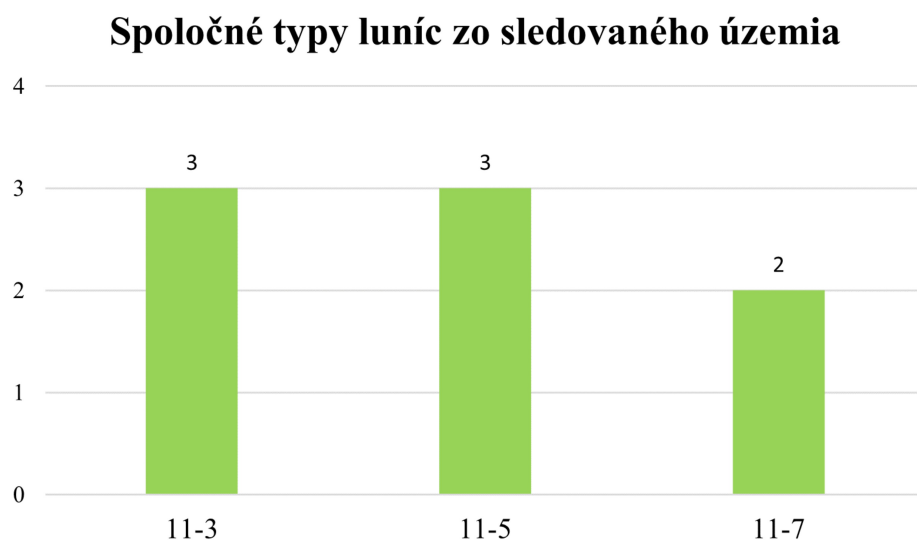
Z celkového počtu prsteňov (48 kusov) sa mi podarilo určiť 27 typov (40 kusov) a na viacerých lokalitách (Graf 77) môžeme nájsť iba štyri typy (12 kusov). Typ 12-34 a 12-45 som vyčlenila ako nové typy.

Graf 77: Spoločné typy prsteňov zo sledovaného územia.

7.1.4 Lunice

Pri luniciach (16 kusov) som spolu vyčlenila 11 typov, ale len tri typy (8 kusov) by sme našli na viacerých lokalitách (Graf 78). Typ 11-18 som vytvorila.

Graf 78: Spoločné typy luníc zo sledovaného územia.

7.1.5 Zhrnutie

Z počtu 1699 šperkov z 28 lokalít som určila typ pri 1369 kusoch. Z tohto počtu až 1021 kusov šperku môžeme nájsť na viacerých lokalitách z územia Čiech, Moravy a Slovenska (prípadne v Zalavári). Celkovo (v oboch prácach) som určila 259 typov šperkov a 91 z nich sa nachádzali na viacerých lokalitách.

Z celkového počtu 91 typov, až 51 tvorili náušnice. Najrozšírenejšou skupinou náušníc sú jednoznačne hrozičkové náušnice, z ktorých až 27 typov (513 kusov), by sme našli na rôznych lokalitách z územia Čiech, Moravy a Slovenska (+Zalavár). Za nimi nasledujú bubienkové, z ktorých 13 typov (136 kusov) nájdeme na viacerých lokalitách. Z košíčkových náušníc to sú len štyri typy (72 kusov), pričom na Slovensku som ich zaznamenala len na jednej lokalite (Trnovec nad Váhom).

Úplne iná situácia nastáva pri stĺpčekových náušniciach. Iba dva typy (20 kusov) boli na viacerých lokalitách. Stĺpčekové náušnice sa mi vôbec nepodarilo zachytiť na území Čiech. Vyskytujú sa len na Morave a na Slovensku. Podobný prípad sú aj lunicové náušnice. Na rôznych lokalitách sa nachádzalo päť typov (24 kusov). Najčastejšie sa tieto náušnice nachádzajú na Morave a na Slovensku. Z územia Čiech pochádza iba jeden pár (Stará Kouřim).

Pri gombíkoch až 33 typov (236 kusov) by sme našli na viacerých lokalitách. Gombíky patria k druhom „veľkomoravských“ šperkom, ktoré sa nachádzajú na celom sledovanom území. Pomer tepaných gombíkov a gombíkov s výzdobou iného typu (knoflíky) sa na jednotlivých územiach líši.

Poslednými druhmi „veľkomoravských“ šperkov sú prstene a lunice. Iba štyri typy prsteňov (12 kusov) by sme mohli nájsť na rôznych lokalitách. Rovnako ako pri stĺpčekových náušniciach, ani prstene sa mi nepodarilo zachytiť na území Čiech. Podobne to je aj s lunicami, ktoré sa vyskytujú iba na Morave a na Slovensku. Z lunic iba tri typy (8 kusov) pochádzajú z rôznych lokalít.

Ako môžeme vidieť z predchádzajúcich odsekov, tak nie všetky šperky sa nachádzajú všade. Hlavne na území Čiech sa niektoré druhy šperkov nevyskytujú (stĺpčekové a lunicové náušnice, lunice a prstene). Čo sa týka typov, sledujeme, že niektoré typy sú viazané len na jednu lokalitu (medzi nimi nájdeme hlavne typy, ktoré som vyčlenila ja), ale existuje aj mnoho tých, ktoré nájdeme na viacerých lokalitách. Ako som už niekoľkokrát písala, môžeme za tým hľadať fakt, že niektoré šperky boli jednoducho obľúbenejšie ako iné, poprípade niektoré boli špeciálne vyrobené a preto ich nie je veľa. Fakt, že niektoré druhy šperkov sa

neobjavujú na území Čiech, by sme mohli vysvetliť tým, že sa tu mohli nachádzať ľudia s iným vkusom, poprípade, že z nejakého dôvodu sa tam niektoré druhy šperkov nestihli alebo nedokázali dostať.

7.2. Vek a počet šperkov zo sledovaného územia

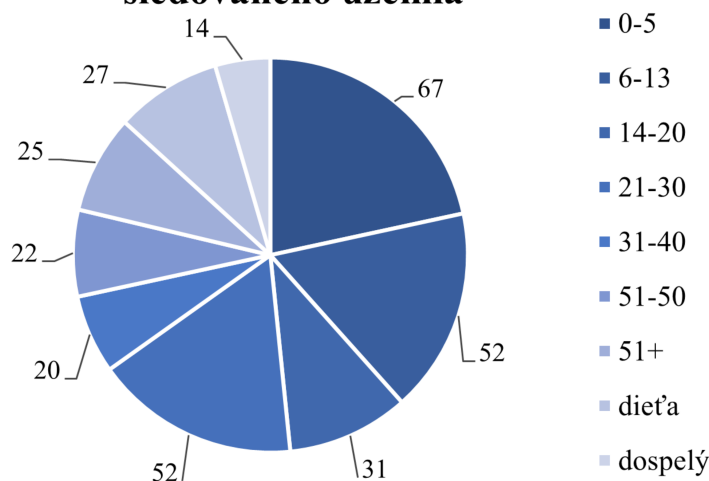
Ako som už vyššie písala, v oboch prácach som použila rovnaké vekové kategórie. To znamená, že v oboch som hroby, pri ktorých bol určený vek roztriedila do deviatich kategórii. Rovnako ako pri predchádzajúcej podkapitole, tak aj tu som spojila hroby z oboch prác, aby som zistila vekové zastúpenie na celom území.

Z 370 hrobov z bakalárskej práce, bol vek určený pri 254 z nich. Spolu v nich bolo 958 kusov šperkov. Z výrobných materiálov jednoznačne vedie striebro, zlato, bronz a rôzne pozlattené kovy alebo zliatiny.

Zo 150 hroboch z tejto práce, bol vek určený pri 56 hroboch. Čo predstavuje 160 kusov šperkov. Čo sa týka výrobného materiálu, tak rovnako, ako to bolo pri bakalárskej práci, tak aj tu jednoznačne vedie striebro. Nasleduje ho bronz a rôzne pozlattené kovy.

Celkovo teda v tejto podkapitole idem pracovať s 310 hrobmi, v ktorých bolo dohromady 1118 kusov šperkov (Graf 79).

Počet hrobov vo vekových kategóriach zo sledovaného územia

Graf 79: Počet hrobov vo vekových kategóriach zo sledovaného územia.

Na základe grafu môžeme skonštatovať, že z celého skúmaného územia (Čechy, Morava, Slovensko a Zalavár) je najpočetnejšia skupina detí 0-5 so 67 hrobmi. Napriek tomu, že táto kategória obsahuje najviac hrobov, nie je najbohatšia v počte šperkov. Ak by sme sa

pozreli na celkový počet šperkov, tak by sme túto kategóriu zaradili na tretie miesto so 186 šperkami (Tab. 2).

Na druhom mieste v počte hrobov sa umiestnili dve kategórie, a to 6-13 a 21-30. Podľa počtu šperkov by sa kategória 6-13 zaradila na druhé miesto, pretože v 52 hroboch bolo spolu 199 kusov šperku. Naopak kategória 21-30, z rovnakým počtom hrobov, je najbohatšia veková kategória s počtom 242 šperkov (Tab. 2).

Vekovej kategórii 14-20 s počtom 31 hrobov patrí tretie miesto. Podľa počtu šperkov (153 kusov), sa zaradila na štvrté miesto (Tab. 2).

Nasleduje kategória dieťa do ktorej patrí 27 hrobov. Počtom 78 šperkov ju môžeme zaradiť až na šieste miesto (Tab. 2).

Kategória 50+ je piata najpočetnejšia kategória z počtom hrobov 25. V nich sa nachádzalo 90 kusov „veľkomoravského“ šperku, čo túto kategóriu radí na piate miesto v počte šperkov (Tab. 2).

Ako šiesta sa umiestnila kategória 41-50 s 22 hrobmi. Počtom šperkov by patrila k jednej z najmenej zastúpených vekových kategórii, pretože týchto 22 hrobov obsahuje 67 kusov šperku (Tab. 2).

Medzi najmenej zastúpené vekové kategórie patria 31-40 (20 hrobov) a dospelý (14 hrobov). Tak isto aj v počte šperkov patria medzi najmenej zastúpené. Vo vekovej kategórii 31-40 je 57 kusov šperku a pri kategórii dospelý 46 šperkov (Tab. 2).

Celkovo môžem konštatovať, že pridaním Slovenských lokalít narástol počet hrobov, hlavne pri dospelých jedincoch. Aj keď prvé tri miesta, či už v počte hrobov alebo v počte šperkov, sa nezmenili, tak poradie v ostatných vekových kategóriách sa mierne zmenilo.

Veková kategória	Počet hrobov	Počet šperkov
0-5	67	186
6-13	52	199
14-20	31	153
21-30	52	242
31-40	20	57
41-50	22	67
50+	25	90
dieťa	27	78
dospelý	14	46
?	210	581
spolu	520	1699

Tab. 2: Počet hrobov a šperkov vo vekových kategóriách z územia Čiech, Moravy, Slovenska a Zalaváru.

7.2.1 Počet šperkov v jednom hrobe

V rámci sledovania zastúpenia hrobov vo vekových kategóriach som sa sústredila aj na hroby, ktoré obsahujú viac ako dva páry náušníc. Treba povedať, že pri sledovaní počtu šperkov som nevyberala len hroby, pri ktorých bol určený vek, ale aj tie bez bližšieho určenia.

V bakalárskej práci som mala 52 hrobov s väčším počtom šperkov. Z územia, ktorému som sa venovala v tejto práci, iba deväť hrobov obsahuje viac ako dva páry náušníc. Takže z celého územia iba 61 môžeme považovať za bohatšie.

Ak by sme sa pozreli na počet hrobov na jednotlivých územiach, tak najviac hrobov s väčším počtom šperkov sa nachádza na Morave (41 hrobov), nasledujú Čechy (13 hrobov) a nakoniec Slovensko (7 hrobov).

Keď sa bližšie pozrieme na materiál šperkov, tak jednoznačne vedie striebro, nasleduje zlato, meď, bronz. Dokonca sa objavuje zliatina zlata a striebra, pozlatené šperky bez bližšej špecifikácie kovu, zliatina bronz a meď a pri zvyšných troch šperkoch nie je uvedený materiál.

Bližšie som sa tiež pozrela aj na kombinácie kovov, ktoré sa nachádzali spolu v jednom hrobe. Najčastejšie je kombinácia striebra a bronzu či medi, z ktorých sú vyrobené väčšinou gombíky, prstene a lunice. Vyskytuje sa aj kombinácia zlata a striebra, avšak táto kombinácia nie je veľmi častá. Okrem kombinácii rôznych farebných kovov, sa vyskytujú aj hrobové výbavy, ktoré obsahujú šperky vyrobené len z jedného kovu (čisto zlaté, strieborné či bronzové).

8. Záver

V úvode práce som si stanovila tri otázky, ktoré sa týkali luxusných „veľkomoravských“ šperkov. Ako som už niekoľkokrát spomínala, táto práca je rozšírenie mojej bakalárskej práce. Na začiatok som znova zaradila kapitolu, v ktorej som sa snažila zhrnúť históriu bádania. V nasledujúcej kapitole som sa pokúsila v krátkosti predstaviť pôvod týchto luxusných šperkov a zároveň znova čitateľovi predstaviť šperky, ktorým sa budem konkrétne venovať. V ďalšej fáze práce som sa venovala už samotným otázkam.

Prvá otázka bola zameraná na priestorovú distribúciu šperkov na území Čiech a Slovenska. Celkovo som do práce vybrala 22 lokalít, pričom som do práce pridala aj lokalitu z Maďarska, a to konkrétne lokalitu Zalavár, o ktorej vieme, že sa tam tiež našli šperky veľkomoravského štýlu. Všetky hroby z vybraných lokalít som vkladala do tabuľky, ktorá obsahovala názov lokality, číslo hrobu, vek (ak bol určený), aké predmety sa nachádzali v hrobe (pri náušniciach som písala o akú ide konkrétnejšie), počet jednotlivých predmetov v hrobe, z akého materiálu sú vyrobené a nakoniec pri šperkoch som určovala typ.

Na základe fotografií a kresieb šperkov som sa snažila určovať ich typy. Tieto typy som určovala porovnávaním výzdoby a tvaru šperkov so šperkami, ktoré boli vyobrazené v tabuľkách B. Dostála. Keďže som vo svojej bakalárskej práci vytvárala nové typy šperkov, snažila som sa v tejto práci nájsť možné zhody aj so šperkami, ktoré som určila na vybraných lokalitách z Čiech a Moravy. Nie všetky šperky sa dali určiť už existujúcim typom a preto som sa snažila vytvárať podtypy. No v niektorých prípadoch bolo potrebné vytvoriť nový typ, pretože šperk bol príliš odlišný.

Ku každej lokalite som vytvorila grafy, z ktorých môžeme sledovať typ a počet šperkov z lokality. Pre zodpovedanie otázky, či sa rovnaké typy šperkov vyskytujú všade alebo len na niektorých lokalitách/územíach, som vytvorila grafy, ktoré obsahovali iba typy, ktoré nájdeme na rôznych lokalitách. Z celkového hľadiska môžem konštatovať, že niektoré druhy šperkov, ako hrozienskovo, bubienkovo a košíčkovovo náušnice a gombíky, môžeme nájsť na území Čiech aj Slovenska. Pri lunicových a stĺpčekových náušniciach, lunicoch a prsteňoch sa ukázalo, že sa tieto druhy šperkov nenachádzajú na území Čiech.

V druhej otázke som sa venovala veku a počtu šperkov v hrovej výbave. Všetky hroby, pri ktorých bol určený približný vek, som rozdelila do deviatich vekových kategórii. Následne som vytvárala grafy ku každej vekovej kategórii, v ktorom bolo vidno na akých lokalitách sa nachádzali tieto hroby a koľko v nich bolo šperkov. Zistila som, že výrazne

nevyčnieva ani jedna veková kategória v počte hrobov.

Okrem počtu hrobov som sa zamerala aj na počet šperkov, ktoré boli v jednotlivých kategóriach. Tu už bol iný výsledok. Ukázalo sa, že najviac šperkov sa nachádza vo vekovej skupine 21-30, a to aj napriek tomu, že počtom hrobov nepatrila táto kategória k najpočetnejším. Keď som sa však zamerala na hroby, ktoré obsahovali viac ako dva páry náušnic, tak počet takýchto hrobov nebol vysoký. Z tohto môžeme tvrdiť, že hlavne územie Slovenska nie je bohaté na takéto hroby.

Čo sa týka materiálu použitého na výrobu šperkov, tak jednoznačne vedie striebro. Za striebornými šperkami nasledujú tie z bronzu a medi. Najmenej šperkov bolo vyrobených zo zlata. Ak sa pozrieme na vzájomné kombinácie materiálov, tak vo väčšine hrobov sa nachádzali strieborné šperky s bronzovými, ale vyskytujú sa aj hroby, v ktorých sa nachádzali len strieborné či bronzové šperky

V poslednej otázke som sa venovala sociálnej roly šperkov v rane stredovekej spoločnosti. Sústredila som sa na ich význam, čo znamenali pre elitu, ale aj pre ostatných členov spoločnosti. Zároveň prečo práve šperky ukazovali na spoločenské postavenie jedincov.

Úplne na záver som sa rozhodla pridať kapitolu, v ktorej som spojila výsledky oboch prác. Spojila som tabuľky, v ktorých boli jednotlivé lokality s hrobami, do jednej, ktorá teda obsahovala lokality z Čiech, Moravy a Slovenska a Zalavár. Následne som sa zamerala len na spoločné typy šperkov z týchto území, aby som sa mohla bližšie pozrieť na ich priestorovú distribúciu. Výsledkom bolo, že okrem typov, ktoré som určila podľa tabuliek B. Dostala, tak aj mnou vytvorené typy sa nachádzali na rôznych lokalitách naprieč sledovanými územiami. Potvrdilo sa tiež moje pozorovanie, že na území Čiech sa nenachádzajú lunicové, stĺpčekové náušnice ani samotné lunice a dokonca ani prstene. Naopak hrozičkové a bubienkové náušnice spolu s gombíkmi sa vyskytujú na celom území.

Čo sa týka veku, tak z celkového hľadiska jednoznačne v počte hrobov vedú hroby detí vo veku 0-5. Avšak spojeným hrobom s určeným vekom z bakalárskej práce, sa mierne zmenilo poradie vekových kategórii dospelých jedincov. Rovnako sa tiež nezmenilo ani to, že najviac šperkov obsahuje veková kategória mladých dospelých vo veku 21-30.

Najviac šperkov je stále vyrobených zo striebra, ale oproti bakalárskej práci, druhý najpoužívanejší kov sa stal bronz. Zlato a meď nasledujú až za nimi

Na záver by som chcela dodať, že som znova pracovala len s publikovanými článkami a knihami, v ktorých sa nachádzali jednotlivé lokality. Nevylučujem, že niektoré hroby aj lokality môžu v práci chýbať a pravdepodobne pôjde o nejaké menšie lokality.

Zoznam použitej literatúry

Bartošková, A. - Štefan, I. 2006: Raně středověká Budeč - premenná základna a bilance poznatku, Archeologické rozhledy LVIII-4, 724-757.

Beranová, M. 1988: Slované. Praha.

Budínský-Krička, V. 1989: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava.

Čaplovič, P. 1954: Slovanské pohrebisko v Nitre – Pod Zoborom, Slovenská archeológia 2, 5-50.

Dostál, B. 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.

Furmánek, V. – Šiška, S. – Ruttkay, A. 1991: Dejiny dávnověkého Slovenska. Bratislava.

*Galuška, L. 1996: Uherské Hradiště - Sady. Křesťanské centrum Říše velkomoravské. Brno.
- 2013: Hledání původu. Od avarských bronzů ke zlatu. Brno.*

Hanuliak, M – Fusek, G. – Měřinský Z. 2004: Veľkomoravské pohrebiská: pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska. Nitra.

Hanuliak, M. - Kuzma, I. 2015: Mužla-Čenkov II. Osídlenie z 9.-13. storočia. Nitra

Hanuliak, M. 2019: Pohrebisko z 9. storočia v Nitre-Dolných Krškanoch, Slovenská archeológia LXVII-2, 287-365.

Härke, H. 2014: Grave goods in early medieval burials: messages and meanings, Mortality 14, 1-21.

Holčík, Š. 1991: Veľkomoravské pohrebisko v Bíni, Zborník Slovenského národného múzea Archeológia I, 85-105.

Hrubý, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště „Na Valách“. Praha.

Chorvátová, H. 1998: K významu lunicových príveskov z včasnostredovekých pohrebísk strednej Európy, Praehistorica XXIII, 135-144.

- 2004: K relatívnej chronológii pohrebiska Staré Město v polohe „Na valách“, Acta historica neosoliensia 7, 199-235.

- 2007: Horizonty byzantsko-orientálneho šperku na tzv. veľkomoravských pohrebiskách, In: Byzantská kultúra a Slovensko. (V. Turčan zost.). Zborník Slovenského národného múzea Archeológia – Supplementum 2, Bratislava, 83-101.

- 2008: Gombíky s tepanou výzdobou, Zborník Slovenského národného múzea

Archeológia 18, 153-170.

- 2009: Kultúrno-historický význam gombíkov, *Studia Mediaevalia Bohemica* 1/2009, 7-19.

- 2015: Chronológia ženského honosného šperku vo včasnóm stredoveku a jeho historický význam. [Dizertačná práca] Praha. - Univerzita Karlova, fakulta filozofická.

Chropovský, B. 1957: Slovanské pohrebisko z 9. st. Vo Veľkom Grobe, *Slovenská archeológia* V-1, 174-214.

- 1962: Slovanské pohrebisko v Nitre na Lupke, *Slovenská archeológia* X-1, 175-243.

- 1978: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava.

- 1978: Pohrebisko z 9. – 10. storočia v NR-Pod Zoborom, *Slovenská archeológia* XXVI, 99-127.

Kraskovská, L. 1955: Slovanské pohrebište v Bratislave – Karlovej Vsi, *Slovenská archeológia* III, 235-243.

- 1959: Prvé výskumy na slovanských mohylách v Skalici, *Slovenská archeológia* 7, 163-185.

Kuna, M. a kol. 2014: Archeologický atlas Čech: vybrané památky od pravěku do 20. století. Praha.

Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.

Pavlovičová, E. 1996: K vypovedacej schopnosti gombíka u naddunajských Slovanov v 9. storočí, *Slovenská Archeológia* 44-1, 95–153.

Placháv V. – Hlavicová, J. – Keller, J. 1990: Slovanský Devín. Bratislava.

Porvazníková, L. 2020: Luxusný šperk "veľkomoravského" štýlu: chronológia a distribúcia prestížnych predmetov v rane stredovekej spoločnosti. Nepubl. rkp. dipl. práce uložený v Ústavu pro archeologii UK v Preze-FF, signatúra Dp-520.

Profantová, N. – Fráňa, J. 2003: Příspěvek ke studiu šperkařství v raném středověku v Čechách a na Moravě, *Archologické rozhledy* 55, 47-58.

Profantová, N. 2015: Klecany: rané středověká pohřebiště. 1. svazek. Praha.

- 2010: Klecany: rané středověká pohřebiště. 2. svazek. Praha.

Rejholcová, M. 1995: Pohrebisko v Čakajovciach (9. - 12. storočie) : katalóg. Nitra.

Ruttkay, A. 1972: Výskum včasnostredovekého opevneného sídla v Ducovom, okres Trnava. Archeologické rozhledy XXIV, 130-139.

Ruttkayová, J. 1997: Včasnostredoveké nálezy u Levíc. AVANS 1997, 145.

Tomková, K. 2012: Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů: Pohřebiště. Díl 1. Praha.

- 2020: Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů: Pohřebiště. Díl 2. Praha.

Sós, A. 1973: Die slawische Bevölkerung Westungarns im 9. Jahrhundert. München.

Szöke, B. M. 2007: New findings of the excavations in Mosaburg/Zalavár (Western Hungary).

In: J. Henning, The Heirs of the Roman West. Frakfrut am Main.

- 2010: Eine Kirchenfamilie von Mosapurc/Zalavár (Ungarn): neue Ergebnisse zur Kirchenarchäologie in Pannonien, 2010, In: N. Krohn, Kirchenarchäologie heute. Fragestellungen - Methoden - Ergebnisse, 561-585.

Šolle, M. 1982: Slovanská pohřebiště pod Budčí, Památky archeologické 73, 174-216.

- 1990: Rotunda sv. Petra a Pavla na Budči, Památky archeologické LXXXI č. 1, 140-207.

Štefan, I. - Krutina, I. 2009: Raně středověké sídliště, hromadný hrob a pohřebiště na Budči (poloha Na Týnici), Památky archeologické C, 119-212.

Štefan, I. 2010: Příspěvek k chronologii a výpovědním možnostem esovitých záušnic. Studia Mediaevalia Pragensia 9, 171–205.

Štefan, I. - Hasil, J. 2023: Praha-Vinoř: proměny centrálního místa v zázemí středověké Prahy. (předběžná zpráva). In: J. Klápště, T. Klír, I. Štefan (eds.), Krajina středověké Prahy. Praha, 270-314.

Štefan, I. a kol. 2023: Bohatě vybavený pohřeb dívky H2 na hradišti v Praze-Vinoři. In: J. Klápště, T. Klír, I. Štefan (eds.), Krajina středověké Prahy. Praha, 315-334.

Štefanovičová, T. 1975: Bratislavský hrad v 9.-12. storočí. Bratislava.

- 1989: Osudy starých Slovanov. Martin.

- 2004: K vývoju šperku adriatickej a stredodunajskej oblasti v prvej polovici 9. storočia, In: Zborník na počesť Dariny Bialekkovej, ed. G. Fusek, Nitra, 389-395.

Točík, A. 1971: Flachgräbelferder aus dem IX. Und X. Jahrhundert in der Sudwesteslowakei,

Slovenská archeológia XIX-1, 135-276.

- 1992: Materiály k dejinám južného Slovenska, Študijné zvesti AÚ SAV 28, 5-248.

*Ungerma*n, Š. 2005: Ženský šperk staršieho veľkomoravského horizontu, Archeologické rozhledy, 57, 707-749.

- 2018: Vznik honosného veľkomoravského šperku. Stav výzkumu a jeho perspektivy. In: B. Gediga, A. Grossman, W. Piotrowski (eds.), Inspiracje i funkcje sztuki pradziejowej i wczesnośredniowiecznej (Inspirationen und Funktion der ur- und frühgeschichtlichen Kunst). Biskupińskie Prace Archeologiczne 13. Biskupin – Wrocław, 509-534.

- 2021: Veligradský šperk – veľkomoravské špecifikum, alebo súčasť stredomořské módy? In: L. Poláček et al., Jdeme pod povrch. Brno.

- 2021: Frühmittelalterliche Ohringe mit vier Blechbeeren in Nord-, Mittel- und Südosteuropa. Eine Fallstudie zur Entstehung des grossmährischen Prachtschmucks. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 69. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Brno.

- 2022: Náušnice coby súčasť „mezinárodní“ módy. In: L. Poláček et al., Velkomoravské elity z Mikulčic. Brno.

- 2022: Prsteny. In: L. Poláček et al., Velkomoravské elity z Mikulčic. Brno, 287-290.

Vendtová, V. - Rejholec, E. 1963: Slovanské pohrebisko v Ipeľskom Sokolci, Slovenská archeológia XI-1, 237-246.

Vendtová, V. 1969: Slovanské osídlenie Pobedima a okolia, Slovenská archeológia XVII-1, 119-224.

Zábojník, J. 1985: Výskum včasnostredovekého pohrebiska v Cíferi-Pác, Študijné Zvesti AÚ SAV 21, 205-216.

Zoznam obrázkov, grafov a tabuliek

Obr. 1: Rozdelenie hrozienkových náušnic do typov (Dostál 1966, Obr. 8)	18
Obr. 2: Rozdelenie bubienkových a košíčkových náušnic do typov (Dostál 1966, Obr. 9) ..	20
Obr. 3: Rozdelenie stĺpčekových a lunicových náušnic do typov (Dostál 1966, Obr. 10) ...	21
Obr. 4: Rozdelenie gombíkov do typov (Dostál 1966, Obr. 13)	24
Obr. 5: Rozdelenie gombíkov do typov (Dostál 1966, Obr. 14)	25
Obr. 6: Rozdelenie prsteňov do typov (Dostál 1966, Obr. 12)	27
Obr. 7: Rozdelenie luníc a záveskov do typov (Dostál 1966, Obr. 11)	28

Graf 1: Celkový počet šperkov.

Graf 2: Počet v jednotlivých skupinách náušnic.

Graf 3: Počet šperkov z Bíne.

Graf 4: Roztriedenie náušnic podľa typov.

Graf 5: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

Graf 6: Roztriedenie prsteňov podľa typov.

Graf 7: Počet šperkov z Bratislavy.

Graf 8: Roztriedenie náušnic podľa typov.

Graf 9: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

Graf 10: Počet šperkov z Cífer-Pác.

Graf 11: Roztriedenia šperkov podľa typov.

Graf 12: Počet šperkov z Čakajoviec.

Graf 13: Roztriedenie náušnic podľa typov.

Graf 14: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

Graf 15: Roztriedenie prsteňov podľa typov.

Graf 16: Roztriedenie luníc podľa typov.

Graf 17: Počet šperkov z Devína.

Graf 18: Roztriedenie náušnic podľa typov.

Graf 19: Počet šperkov z Ducového.

Graf 20: Roztriedenie náušnic podľa typov.

Graf 21: Roztriedenie gombíkov podľa typov.

Graf 22: Roztriedenie náušnic podľa typov.

Graf 23: Počet šperkov z Ipel'ského Sokolca.

Graf 24: Roztriedenie šperkov podľa typov.
Graf 25: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 26: Počet šperkov z Mužle-Čenkov.
Graf 27: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 28: Počet šperkov z Nitry.
Graf 29: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 30: Roztriedenie gombíkov podľa typov.
Graf 31: Roztriedenie luníc podľa typov.
Graf 32: Počet šperkov z Pobedim.
Graf 33: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 34: Počet šperkov zo Skalice.
Graf 35: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 36: Roztriedenie gombíkov podľa typov.
Graf 37: Roztriedenie prsteňov podľa typov.
Graf 38: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 39: Počet šperkov z Trnovca nad Váhom.
Graf 40: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 41: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 42 : Počet šperkov z Budče.
Graf 43 : Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 44: Roztriedenie gombíkov podľa typov.
Graf 45: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 46: Počet šperkov z Levého Hradca.
Graf 47: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 48: Roztriedenie gombíkov podľa typov.
Graf 49: Počet šperkov z Prahy-Vinoř.
Graf 50: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 51: Roztriedenie gombíkov podľa typov.
Graf 52: Počet šperkov zo Zalaváru.
Graf 53: Roztriedenie náušnic podľa typov.
Graf 54: Roztriedenie gombíkov podľa typov.
Graf 55: Roztriedenie prsteňov podľa typov.
Graf 56: Výskyt rovnakých typov hroziakových náušnic na sledovanom území.
Graf 57: Výskyt rovnakých typov zvyšných náušnic na sledovanom území.

Graf 58: Výskyt rovnakých typov gombíkov na sledovanom území.
Graf 59: Výskyt rovnakých typov prsteňov a luníc na sledovanom území.
Graf 60: Počet hrobov vo vekových kategóriach.
Graf 61: Počet šperkov vo vekovej kategórii 0-5.
Graf 62: Veková kategória 6-13.
Graf 63: Počet šperkov vo vekovej kategórii 14-20.
Graf 64: Počet šperkov vo vekovej kategórii 21-30.
Graf 65: Počet šperkov vo vekovej kategórii 31-40.
Graf 66: Počet šperkov vo vekovej kategórii 41-50.
Graf 67: Počet šperkov vo vekovej kategórii 50+.
Graf 68: Počet šperkov vo vekovej kategórii dieťa.
Graf 69: Počet šperkov vo vekovej kategórii dospelý.
Graf 70: Celkový počet šperkov zo sledovaného územia.
Graf 71: Zastúpenie jednotlivých skupín náušnic zo sledovaného územia.
Graf 72: Spoločné typy hroziakových náušnic zo sledovaného územia.
Graf 73: Spoločné typy bubienkových a košíčkových náušnic zo sledovaného územia.
Graf 74: Spoločné typy stĺpčekových a lunicových náušnic zo sledovaného územia.
Graf 75: Spoločné typy gombíkov s tepanou výzdobou zo sledovaného územia.
Graf 76: Spoločné typy gombíkov (knoflíkov) zo sledovaného územia.
Graf 77: Spoločné typy prsteňov zo sledovaného územia.
Graf 78: Spoločné typy luníc zo sledovaného územia.
Graf 79: Počet hrobov vo vekových kategóriach zo sledovaného územia.

Tab. 1: Počet hrobov a šperkov vo vekových kategóriach.

Tab. 2: Počet hrobov a šperkov vo vekových kategóriach z územia Čiech, Moravy, Slovenska a Zalaváru.

Zoznam príloh

Príloha I – Tabuľka hrobov so šperkami zo sledovaného územia.